

Тема:

Справедливість для адвокатів на ТОТ: критерії обговорили очільники НААУ та ІВА

с. 3

В Україні стартував курс програми Ради Європи HELP «Етика для суддів, прокурорів та адвокатів»

с. 4

Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ за березень – квітень 2024 року

с. 15

Історія адвокатури: Адвокат Олександр Надрага: тернисті шляхи життєвої долі практикуючого християнина

с. 57

ЗМІСТ

Новини та події

Справедливість для адвокатів на ТОТ: критерії обговорили очільники НААУ та ІВА	3
В Україні стартував курс програми Ради Європи HELP «Етика для суддів, прокурорів та адвокатів»	4
Для надання правничої допомоги Данська рада у справах біженців залучатиме НААУ — укладено меморандум.....	5
Опікунська рада НААУ підтримала родини ще 7 адвокатів	6
Адвокатів запрошують здати кров для «Охматдиту».....	6

Безоплатна правнича допомога

Презентовано Звіт НААУ з актуальних питань функціонування системи БПД в Україні	8
--	---

Міжнародна практика

Вчинення нотаріальних дій у Великій Британії: що варто знати українцям	12
---	----

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвозд'їй В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Вилков С. В.

Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Місяць А. П.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Ковтун М. С.

Шеф-редактор офіційного бюлетня «Вісник НААУ»

**Офіційний бюлетень
Національної асоціації
адвокатів України**

Реєстраційне свідоцтво
серія КВ № 20370-10170 Р
від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація
адвокатів України

**Юридична та фактична
адреса засновника:**

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3,
поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ за березень — квітень 2024 року 15

Трудові справи

В. Поліщук

Дискримінація на роботі: аналіз основних рішень ЄСПЛ..... 40

О. Зайцева

Як електронний формат трудової книжки спростив та ускладнив водночас оформлення трудових відносин 43

Цивільні справи

О. Розгон

Спір між співвласниками щодо використання земельних ділянок, на яких розташовані багатоквартирні будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкові території 45

Історія адвокатури

Ієромонах Єронім Грім

Адвокат Олександр Надрага: тернисті шляхи життєвої долі практикуючого християнина 57

Центр досліджень адвокатури

і права НААУ продовжує співпрацю з ВНЗ-партнерами НААУ 63

Головний редактор
Ізвітова Л. П.

Шеф-редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія KB № 20370-10170P

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
30.04.2024 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2024.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені «Вісник Національної асоціації адвокатів України», допускається лише за дозволом Національної асоціації адвокатів України. При відтворенні матеріалів, що містяться у бюлетені «Вісник Національної асоціації адвокатів України», посилання на видання і вказівка імені (псевдоніма) автора твору обов'язкові.

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ДЛЯ АДВОКАТІВ НА ТОТ: КРИТЕРІЇ ОБГОВОРИЛИ ОЧІЛЬНИКИ НААУ ТА ІВА

Однією з тем, що сьогодні обговорюються професійною юридичною спільнотою, залишається проблема діяльності українських адвокатів на тимчасово окупованих територіях. Наскільки правомірними є ініціативи її криміналізації?

Про це під час робочої зустрічі говорили голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова** з виконавчим директором Міжнародної асоціації юристів (International Bar Association, IBA) **Марком Еллісом** у Києві, 17 квітня.

Нагадаємо: у ВР зареєстровано кілька проєктів (№ 8077 від 26.09.2022, № 10136 від 09.10.2023), якими пропонуються розширення ст. 111-1 (Колабораційна діяльність) Кримінального кодексу. Зокрема, вважати таким злочином здійснення незалежної професійної діяльності у взаємодії з окупаційною адміністрацією держави-агресора.

Попри те, що частина територій сьогодні тимчасово окуповані, за законодавством вони залишаються частиною України. На цьому наголосила Лідія Ізовітова, пославшись на Закон «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Однією із цілей державної політики на таких територіях визначено забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб. А це конституційна функція адвокатури — забезпечити реалізацію права кожного на правничу допомогу.

Отже, за логікою авторів подібних ініціатив, громадян, які залишилися в окупації, слід позбавити конституційної гарантії, а адвокатів, які наважаться виконувати Конституцію, — карати як злочинців.

Крім того, звернула увагу очільниця НААУ, колабораціонізм — це співробітництво з владою ворога. А адвокатська діяльність — професійна і незалежна від держави. Вона жодним чином не пов'язана ні з політикою, ні з пропагандою, ні з агресією. За таких обставин покарання адвокатів абсолютно не вкладається у європейські стандарти справедливого суду.

Раніше Марк Елліс і сам наголошував на необхідності додержання високих міжнародних стандартів

справедливого суду навіть в умовах війни. *«Важливо розуміти, що захист права на справедливий суд — це не лише забезпечення того, щоб процеси захищали фундаментальні права особи, — вважає виконавчий директор ІВА. — Це також забезпечення сприйняття світом кримінально-правової системи України як чесної та справедливої».*

Керівник ІВА прямо пов'язував забезпечення Україною справедливості у таких процесах із подальшою міжнародною підтримкою. «Україна вкрай зацікавлена в тому, щоб продемонструвати, що її судові процеси є справедливими, — переконаний він. — Це стане частиною української спадщини. Відсутність справедливого судочинства підірве верховенство права та поставить під загрозу підтримку України з боку міжнародного співтовариства».

«Меседж має бути таким: «Без справедливості в цих судових процесах ми нічим не кращі, ніж Росія», — резюмував Марк Елліс.

Крім цього, в ході зустрічі було надано оцінку напрямам взаємодії НААУ та ІВА. Керівник секретаріату НААУ **Вадим Красник** висловив вдячність за системну підтримку, яка надається ІВА українській адвокатурі. Серед удало реалізованих проєктів він назвав:

— технічне забезпечення пунктів незламності на базі органів адвокатського самоврядування засобами безперебійного живлення,

— оцифрування архівів, що зберігаються в радах адвокатів та КДКА регіонів (придбання копіювально-сканувального обладнання);

— допомога міжнародної спільноти українським адвокатам за лінією роботи опікунської ради.

Про правила роботи опікунської ради, принципи розподілення нею коштів, загальні суми надходжень і витрат розповіла член цієї ради, представник Рівненської області у Раді адвокатів України **Ганна Ла-**

зарчук. Вона запевнила керівника ІВА у повній прозорості діяльності органу і системне звітування перед донорами.

Зі свого боку Марк Елліс запевнив у подальшій підтримці ІВА ініціатив НААУ з надання допомоги адвокатам, які постраждали під час війни.

Директор ІВА відвідує Національну асоціацію вчетверте. Перші три візити були у серпні 2022 року, лютому та серпні 2023 року.

В УКРАЇНІ СТАРТУВАВ КУРС ПРОГРАМИ РАДИ ЄВРОПИ HELP «ЕТИКА ДЛЯ СУДДІВ, ПРОКУРОРІВ ТА АДВОКАТІВ»

Адвокатська, прокурорська та суддівська спільноти вже намагалися створити етичні правила, єдині для юридичних професій. Наразі це не увінчалось успіхом. Але тема є цікавою і заслуговує на поглиблене вивчення.

Курс Програми Ради Європи HELP (Human Rights Education for Legal Professionals): «Етика для суддів, прокурорів та адвокатів» покликаний визначити ключові концепції юридичних професій та зрозуміти спільні цінності, етичні принципи та чесноти. Лекторами виступають фахівці Національної школи суддів України, Вищої школи адвокатури та Тренінгового центру прокурорів України.

Участь у відкритті проєкту взяли представники Національної асоціації адвокатів України.

Голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова** звернула увагу на проблему різного розуміння і застосування суддями, адвокатами і прокурорами одних і тих норм матеріального права, процесуального права. Саме тому адвокатура пропонувала проводити спільні заняття. Але ці звернення довгий час не знаходять відгуку. Та необхідність спільних дій у цьому напрямі підтверджує Конституція, яка згадує ці три професії, відповідальні за правосуддя в Україні, у розділі VIII. Тому потреба в об'єднанні зусиль щодо опрацювання питань етики є природною. Відтак і цей курс програми HELP — надзвичайно актуальний.

Різні завдання інституцій, які діють в системі правосуддя, та різні за змістом присяги професійників, — чи зумовлюють вони відмінності у правилах поведінки

їх представників? Чи може етика будуватись на однакових засадах, або слід чітко розмежовувати етику для прокурорів, етику для суддів та етику для адвокатів? На думку Лідії Ізовітової, потрібно шукати щось спільне.

Окремо вона наголосила на небезпечній тенденції впливу політичних сил і медійного поля на поведінку суддів, адвокатів і прокурорів у конкретних провадженнях. І це катастрофічно як для правосуддя, так і в аспекті захисту прав людини, оскільки впливає на базовий принцип — незалежність діяльності.

Лідія Ізовітова пригадала, що у вересні 2018 року Рада суддів, Рада прокурорів та Національна асоціація адвокатів України підписали резолюцію «Професійна етика правосуддя». Але спроба знайти консенсус залишилася лише благими намірами. Тож вона висловила

сподівання, що сьогоднішній курс стане практичним кроком до порозуміння заради спільної мети — справедливого правосуддя в нашій державі.

На первинну мету створення усіх етичних правил (Правила адвокатської етики, Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, Кодекс суддівської етики) звернула увагу член РАУ від Рівненської області Ганна Лазарчук. Вона наголосила, що ці прави-

ла існують не стільки для захисту професійних прав, скільки для людини: обвинуваченого або підозрюваного, якщо йдеться про кримінальний процес, або позивача чи відповідача — у цивільному провадженні. Найголовніше — це людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. І ми діємо, виконуємо свої професійні обов'язки для того, аби утвердити цю найвищу соціальну цінність.

ДЛЯ НАДАННЯ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ ДАНСЬКА РАДА У СПРАВАХ БІЖЕНЦІВ ЗАЛУЧАТИМЕ НААУ — УКЛАДЕНО МЕМОРАНДУМ

У рамках власних проєктів з допомоги біженцям та внутрішньо переміщеним особам Данська рада у справах біженців (ДРБ) залучатиме фахівців Національної асоціації адвокатів України до надання правничої безоплатної допомоги громадянам України.

Відповідний меморандум про взаєморозуміння сьогодні, 24 квітня, підписали повірена особа Представництва Данської ради у справах біженців в Україні **Алікс Франсуаза Марі Журну** та голова НААУ, РАУ **Лідія Ізовітова**.

Згідно із документом співпраця здійснюватиметься шляхом залучення фахівців, зокрема представників НААУ за кордоном, на цифровій платформі правової допомоги PravoVsim, до надання безоплатної правничої допомоги громадянам України, які внаслідок збройної агресії були вимушено тимчасово перемісти-

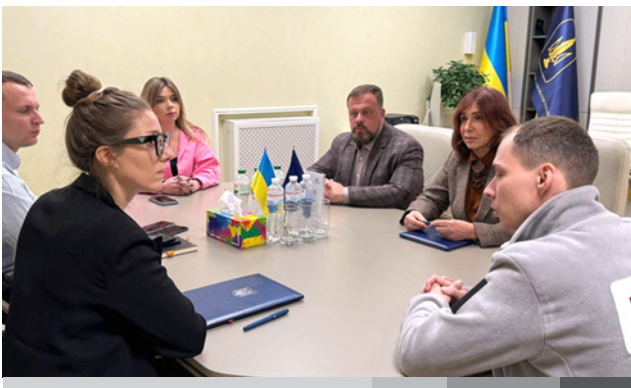

тись, стали біженцями або особами під спеціальним захистом, у зв'язку з чим потребують кваліфікованої юридичної допомоги.

ДРБ зобов'язується дбати про добробут і захист отримувачів допомоги. Адже мандат міжнародної організації зобов'язує надавати допомогу постраждалим верствам населення. НААУ у свою чергу зобов'язується прийняти та розділяти гуманітарну політику ДРБ.

Контактною особою для координації спільної діяльності з української сторони визначено представника НААУ в Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії Олександра Черника.

Данська рада у справах біженців була заснована у 1956 році. Вона допомагає біженцям та внутрішньо переміщеним особам в усьому світі, надаючи їм екстрену допомогу, відстоюючи їхні права та розширюючи їхні перспективи на краще майбутнє.

Діяльність ДРБ ґрунтується на принципах гуманності, поваги, незалежності, нейтралітету, залученості, а також чесності й прозорості.

Свою роботу в Україні організація здійснює з 1998 року. Із 2007 до 2013 року ДРБ впроваджувала національну програму із захисту прав переселенців та розбудови потенціалу громадянського суспільства та державних органів, відповідальних за надання прихистку. У 2014 році рада відновила діяльність із підтримки гуманітарного реагування на сході України за допомогою заходів екстреного реагування та пошуку довготривалих рішень, спря-

мованих на захист і розширення прав і можливостей внутрішньо переміщених осіб та приймаючих громад, гуманітарне розмінування та розвиток потенціалу державних органів.

Починаючи з лютого 2022 року, ДРБ долучається до загального екстреного реагування в Україні, розробляючи та імплементуючи стратегії реагування на потреби по всій Україні в довгостроковій перспективі, здійснюючи діяльність у таких секторах, як соціально-правовий захист, економічне відновлення, гуманітарне роззброєння та розбудова миру, розвиток потенціалу та житло.

ОПІКУНСЬКА РАДА НААУ ПІДТРИМАЛА РОДИНИ ЩЕ 7 АДВОКАТІВ

Опікунська рада НААУ підтримала родини двох загиблих на війні адвокатів, а також надала матеріальну допомогу колегам, що втратили житло через бойові дії в Україні.

Відповідні рішення були прийняті на засіданні 25 квітня 2024 року.

На превеликий жаль, адвокатська спільнота продовжує нести втрати на війні. При виконанні бойових завдань загинули двоє адвокатів — з Дніпра та Миколаєва. Члени Опікунської ради НААУ підтримали родини колег та надали їм рідним матеріальну допомогу.

Кошти на лікування від осколкових поранень були спрямовані й адвокату з Миколаєва, який несе службу в лавах ЗСУ.

Також Опікунська рада НААУ вирішила спрямувати матеріальну допомогу ще двом адвокатам — з Дніпра та Харкова, які через обстріли зазнали поранень та потребують медичного догляду.

Решта заяв надійшла від адвокатів з Харкова, чие житло повністю зруйновано через атаки агресора.

Загалом було розглянуто 8 заяв від адвокатів.

Члени Опікунської ради НААУ вкотре подякували міжнародним партнерам за благодійні кошти, завдяки яким вже понад 500 українських адвокатів не залишились сам на сам у біді через війну.

АДВОКАТІВ ЗАПРОШУЮТЬ ЗДАТИ КРОВ ДЛЯ «ОХМАТДИТУ»

З 21 по 23 травня адвокати та небайдужі українці мають змогу долучитися до збору крові для потреб Національної дитячої спеціалізованої лікарні «Охматдит».

Підтримати медзаклад закликає Комітет НААУ з питань захисту бізнесу та інвесторів.

Попередньо повідомити організаторів про кількісний склад учасників щодо здачі крові потрібно

до 10 травня 2024 року за електронною адресою члена команди координатора комітетів НААУ Олени Давидюк — o.davydiuk@unba.org.ua.

Забір крові здійснюватиметься з 9:00 до 13:00 за адресою: м. Київ, вул. Чорновола, 28/1, новий корпус, сектор Б, Центр служби крові.

Донором крові може бути будь-який українець, іноземець чи особа без громадянства, яка має посвідку на постійне проживання на території України, від 18 років та не має протипоказань до донорства. Абсолютні та тимчасові протипоказання можна переглянути на сайті «Охматдиту».

Адвокати не вперше долучаються до здачі крові. Минулого року за ініціативи Комітету НААУ з питань захисту осіб з інвалідністю разом з Правозахисною

КОМІТЕТ НААУ
З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ
БІЗНЕСУ ТА ІНВЕСТИЦІЙ

**Адвокати
з Охматдитом**

21.05.2024 – 23.05.2024

Центр служби крові
м. Київ, вул. Чорновола, 28/1,
новий корпус, сектор Б

спількою інвалідів започаткували програму «Подаруй життя Захиснику».

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

☎ телефонуй

(067) 692-44-43*

*гаряча лінія працює цілодобово

ПРЕЗЕНТОВАНО ЗВІТ НААУ З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ БПД В УКРАЇНІ

БПД ПОТРЕБУЄ НЕВІДКЛАДНОЇ ДОПОМОГИ, — ВАЛЕНТИН ГВОЗДІЙ

Дванадцять років існування в Україні системи безоплатної правничої допомоги достатньо для того, щоб зрозуміти нездатність Міністерства юстиції ефективно керувати цим напрямом. На цьому наголосив заступник голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України **Валентин Гвоздій**, оцінюючи висновки Звіту з актуальних питань функціонування системи безоплатної правничої допомоги в Україні.

Нагадаємо, звіт був підготовлений Комітетом НААУ з питань БПД. Документ демонструє причинно-наслідкові зв'язки, що визначають існування семи основних проблем в системі БПД, та пропонує шляхи їх вирішення:

1. Моніторинг якості надання БПД.
2. Розподіл та виконання доручень про надання БВПД.
3. Оплата послуг адвокатів.
4. Призначення адвоката для участі в окремій процесуальній дії.
5. Участь адвокатів у кримінальних провадженнях *in absentia*.
6. Ототожнення адвоката з клієнтом.
7. Припинення надання БВПД у зупинених кримінальних провадженнях.

«Ми бачимо, що [Мін'юсту] не вдалось. Отже, потрібно щось робити, — зауважив заступник голови НААУ, РАУ. — Можливо, слід вивести [систему] зі сфери управління міністерства і створити незалежну юридичну особу публічного права, назвати її, наприклад, Фонд правничої допомоги. І дана юридична особа повинна керуватися незалежною радою, до складу якої, крім адвокатів, на нашу думку, повинні входити представник Омбудсмена, Міністерства фінансів».

Йдеться виключно про гарантування та забезпечення права на отримання правничої допомоги. *«Завдання держави в цьому випадку — гарантува-*

ти та оплатити правничу допомогу тим, хто має на неї право. А не надавати її самостійно через посадових осіб держорганів», — вважає Валентин Гвоздій. Останнє конфліктує з принципом існування системи правничої допомоги. Держава володіє позитивним примусом, який необхідний для організації суспільства. «Однак, володіючи інструментами позитивного примусу у вигляді правоохоронної та судової системи, держава не може одночасно надавати послуги, які спрямовані на захист від такого примусу. Це прямиий конфлікт інтересів, який нівелює гарантоване Конституцією право людини на захист», — пояснив він.

Серед інших змін, які слід запровадити, було названо забезпечення реалізації права на вільний вибір захисника. *«Всі адвокати країни, які бажають надавати послуги громадянам у системі БПД, мають послуговуватися тарифами, які затверджуються незалежним органом. І це має стати правом адвоката, працювати за цим тарифом чи ні. Саме так працюють провідні системи БПД у світі. Саме цим забезпечується прозорість, якість і вільне право вибрати собі захисника, — зауважив заступник голови НААУ, РАУ. — Потрібно використовувати максимально цифрові рішення... І це буде основним фокусом наших пропозицій, що призведе до значної економії державних коштів».*

Надзвичайно важливим, на думку Валентина Гвоздія, також є прозорість та контроль витрат держави. Систематичний збір даних про кількість договорів, категорії справ і витрати, дозволить ефективно планувати бюджетні витрати, забезпечувати високий рівень прозорості використання таких коштів. Фонд матиме свій бюджет і може управлятися через Незалежну раду на підставі збалансованого представництва залучених суб'єктів. *«Тобто не тільки за рахунок державного бюджету, вони [кошти] можуть бути надані і приватним сектором, і донорами, і спонсорами. Адже ми розуміємо, що багато хто з наших міжнародних партнерів сьогодні, можливо, і хотів би*

профінансувати таку допомогу, водночас вони сумніваються в цьому, коли бачать тендери на ремонт приміщень, дисбаланс у витратах тощо. І вони не вірять, що ці кошти дійдуть до громадян, які потребують такої правової допомоги», — прокоментував він.

Також Валентин Гвоздій послався на нещодавній допис президента Юридичної спільноти Англії та Уельсу (Law Society of England and Wales) Ніка Емерсона (візаві НААУ у Великій Британії), який поширив публікацію про те, що безоплатна правнича допомога сама потребує негайної допомоги. Адже за кордоном також занепокоєні порушенням прав людини через низькі стандарти БПД.

«Картинка наочно демонструє тенденції і тренди на світовому рівні, що відбувається з наданням безоплатної допомоги. Я думаю, що її можна сьогодні легко застосувати і для ілюстрації змісту презентації стану БПД в Україні», — зауважив заступник голови НААУ, РАУ.

В ОФІСІ ОМБУДСМАНА ВИЯВИЛИ ЗАНЕПОКОЄННЯ СТАНОМ СИСТЕМИ БПД

Секретаріат Уповноваженого ВР з прав людини готовий долучитися до опрацювання розроблених у Національній асоціації адвокатів України пропозицій змін до нормативно-правових актів, які покращать стан функціонування системи безоплатної правничої допомоги.

Про це НААУ поінформували в Офісі Омбудсмена після вивчення Звіту з актуальних питань функціонування системи БПД в Україні.

Звіт демонструє причинно-наслідкові зв'язки, що визначають існування проблем у системі БПД, та ефективні шляхи їх вирішення, зокрема в частині моніторингу якості надання БПД, розподілу та виконання доручень про надання вторинної допомоги, оплати послуг адвокатів, призначення захисників для участі в окремій процесуальній дії, а також у кримінальних провадженнях *in absentia*, ототожнення адвоката з клієнтом, припинення надання правничої допомоги у зупинених кримінальних провадженнях.

Омбудсман **Дмитро Лубінець** висловив вдячність за сформовану позицію на основі аналізу. Також він занепокоєний з приводу висновків щодо порушень прав адвокатів, які надають БПД, а також проблем, які виникають під час функціонування системи БПД.

НАСТАВ ЧАС ЗМІНЮВАТИ ХИБНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ СИСТЕМИ БПД, — ГОЛОВА ПРОФІЛЬНОГО КОМІТЕТУ НААУ

Система БПД завжди була об'єктом особливої уваги Національної асоціації адвокатів України. Бо реалізацію конституційної гарантії права кожного на професійну правничу допомогу Основний Закон поклав на інститут адвокатури.

Про це заявила голова Комітету НААУ з питань безоплатної правничої допомоги **Оксана Каденко**, коментуючи Звіт з актуальних питань функціонування системи БПД в Україні.

Оцінюючи поточний стан функціонування системи БПД, вона виділила одинадцять факторів, що зумовлюють наявні проблеми у реалізації конституційної гарантії:

1. Створення Координаційного центру з надання правничої допомоги за форматом міністерства, яке відповідає за надання всіх видів правничої допомоги. Хоча за Конституцією це є завданням інституту адвокатури, незалежного від держави.

2. Керівник КЦ перебуває у підпорядкуванні міністра юстиції. І хоча декларувалася відкрита та прозора процедура призначення на посаду очільника Центру, на практиці цього забезпечено не було.

3. Єдиний орган, який міг відстежувати демократичність обрання директора КЦ та бути гарантом людиноорієнтованості роботи центру, — це Наглядова рада, яка досі не функціонує.

4. Сьогодні послідовно реалізується політика усунення адвокатури від вирішення питань, які стосуються безоплатної правничої допомоги. Навіть стандарти надання безоплатної вторинної правничої допомоги в їх останній редакції були прийняті без залучення представників адвокатури.

5. Перебирання системою функцій адвокатського самоврядування. Хоча за законом оцінка якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правничої допомоги має здійснюється утвореними для цієї мети радами адвокатів регіонів, у Міністерстві юстиції наполягають, що цим має займатися держава.

6. Надмірне розширення системи БПД. Найбільш гостро у цьому контексті стоїть питання невинного збільшення переліку категорій осіб, які мають право на БПД.

7. Наявність значної кількості реальних і потенційних корупційних ризиків та їх реалізація в системі БПД за відсутності антикорупційної програми КЦ.

8. Запровадження системи державницького управління адвокатами (піддання адвокатів процедурам, що суперечать принципу незалежності у професії адвоката).

9. Відсутність рівності сторін договору про надання БПД із визначенням умов вседозволеності для центрів з надання БПД.

10. Низька оплата праці адвокатів.

11. Використання системи БПД для утворення процесуального дисбалансу у кримінальних провадженнях на користь сторони обвинувачення (фільтрація «незручних» адвокатів, штучна заміна адвокатів, які працюють за договором на тих, що надають БПД тощо).

На думку Оксани Каденко, настав час змінювати хибний вектор розвитку системи БПД. Вона наголосила на неспроможності системи самостійно виправляти наявні недоліки функціонування, її негнучкості та закритості від партнерів.

«Доведеними часом є й сформовані та обґрунтовані висновки НААУ про нагальну необхідність реформування системи БПД в Україні. Наприклад, у спосіб створення державою юридичної особи публічного права, яка буде управлятися колективним органом. Цей орган може складатися з адвокатів, представників Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Міністерства фінансів», — запропонувала голова Комітету НААУ.

Вона також повідомила про напрацювання позицій з усіх ключових питань функціонування системи. *«Актуальним убачається лише обрання способів їх реалізації, включно з позицією щодо реформування системи із її передачею в управління новоствореному незалежному суб'єкту»,* — резюмувала Оксана Каденко.

ЗУПИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ БЛОКУЄ ВИПЛАТИ АДВОКАТАМ БПД

У разі зупинення кримінального провадження надання правничої допомоги підозрюваному фактично припиняється, оскільки в ній немає безпосередньої потреби. Втім, у Законі «Про безоплатну правничу допомогу» відповідна підстава для припинення надання безоплатної вторинної правничої допомоги відсутня.

На проблему відсутності належного регулювання припинення надання БВПД у разі зупинення кримінальних проваджень звернули увагу у Звіті НААУ

з актуальних питань функціонування системи безоплатної правничої допомоги в Україні.

Доручення, які видаються центрами БПД, продовжують свою дію, і адвокати не можуть отримати оплату за вже виконану ними роботу.

«Коли підозрюваний оголошується у розшук, то неможливо навіть прогнозувати строк відновлення провадження. Особа може взагалі ніколи не відшукатися, — звертає увагу секретар Комітету НААУ з питань БПД **Олена Дем'янова**. — Однак адвокатом виконано певний обсяг роботи, який мав бути оплачений. Втім, правове регулювання таке, що порушується право адвоката, залученого системою БПД, на оплату вже наданих послуг».

У звіті підкреслюється актуальність цієї проблеми, оскільки випадки зупинення кримінальних проваджень сьогодні набувають поширення. В тому числі через те, що обвинувачений був призваний для проходження військової служби.

Єдиним ефективним способом вирішення означеної проблеми у НААУ вбачають внесення змін до ч. 1 ст. 23 Закону «Про безоплатну правничу допомогу», яка визначає підстави, за яких центр з надання безоплатної правничої допомоги вправі припинити надання адвокатом БВПД. Протягом 2023 року НААУ подавала пропозиції з цього приводу, які наразі не знайшли підтримки.

ОТОТОЖНЕННЯ АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ: ХТО ВІДПОВІДАЛЬНИЙ?

Починаючи від злочинів проти статевої свободи неповнолітніх і закінчуючи воєнними злочинами, особи, які підозрюються у їх вчиненні, майже ніколи не укладають договорів про надання правничої допомоги з адвокатами.

На таку особливість звернули увагу в НААУ у Звіті. У Комітеті НААУ з питань БПД (де готували звіт), це пояснюють тим, що переважно самі адвокати не бажають бути захисниками у таких справах через внутрішній конфлікт. Відтак, найтяжчі, найбільш неприйнятні та гострі для суспільства кримінальні справи проходять саме через систему безоплатної правничої допомоги. Адже ті, хто підозрюється у таких злочинах, також мають гарантоване Конституцією право на захист, яке забезпечує адвокатура.

Адвокати, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу на підставі відповідних доручень центрів, працюють у вельми специфічних умовах:

— по-перше, в них немає можливості обирати собі клієнтів. За них це робить держава в особі конкретного працівника відповідного центру з надання БПД;

— по-друге, через специфіку справ саме адвокати БПД є найбільш уразливими з погляду ототожнення адвоката і клієнта.

Нагадаємо, заборона ототожнення адвоката з клієнтом прямо передбачена ст. 23 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

«Особливого значення проблема набула після 24 лютого 2022 року — з моменту повномасштабного вторгнення. Майже невідомі раніше українському правозастосуванню воєнні злочини стали нормою сьогодення та існують у формі тисяч кримінальних проваджень, — говорить голова Комітету НААУ з питань БПД Оксана Каденко. — Те, що в українців нульова толерантність до таких злочинів, не потребує особливого пояснення. І саме на підозрюваних виливається вся ненависть українського народу до війни і її жакіть. Адвокати, які зобов'язані надавати допомогу таким підозрюваним та обвинуваченим, зазнають осуду, критики та навіть відвертої ненависті й цькування».

У звіті відзначається, що законодавчий припис заборони ототожнення має розглядатися не тільки як норма, що вимагає від кожного утримуватися від дій щодо прирівнювання адвоката до його клієнта, але й як зобов'язуюча правова норма, що передбачає обов'язок держави в особі її органів та службових осіб вживати заходів, спрямованих на запобігання та припинення будь-яких випадків ототожнення.

Крім цього, оскільки сьогодні держава взяла на себе адміністрування процесу надання безоплат-

ної правничої допомоги, то саме вона і мала б уживати заходів запобігання ототожнення адвокатів, які співпрацюють із системою БПД, з їх підзахисними.

«Але в українському соціумі за останні два роки сформулювався абсолютно нецивілізований стандарт. Начебто захист від обвинувачення у вчиненні воєнних та інших «болючих» для суспільства злочинів може надаватися тільки за дорученням держави. Бо патріотично налаштований адвокат не погодиться за гроші захищати агресора чи його посібника. А адвокат, який надає таку допомогу ледве не під примусом та ще й безкоштовно, повинен її надавати погано, — говорить Оксана Каденко. — І якщо адвокат надає допомогу якісно або робить це за договором, то він такий самий, як і його клієнт».

Проблематика була досліджена і в межах Програми USAID «Справедливість для всіх». Дослідниками було опитано адвокатів, які надають БВПД, суддів, прокурорів, а також юристів, які були дотичні до справ щодо воєнних злочинів. Загалом половина адвокатів, яка мала досвід захисту в цій категорії справ, вказали на негативну реакцію суспільства щодо їхньої участі.

З огляду на наведене способами вирішення проблеми у НААУ вбачають установлення кримінальної відповідальності за ототожнення адвокатів з клієнтом, а також об'єднання зусиль інституту адвокатури, Мін'юсту, КЦ, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини та інших суб'єктів у здійсненні законотворчої, організаційної та іншої роботи, спрямованої на боротьбу з цим явищем.

Зі звітом можна ознайомитися за посиланням: URL: youtu.be/A13OOLmdvp8.

ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ: ЩО ВАРТО ЗНАТИ УКРАЇНЦЯМ

У Великій Британії існує декілька органів, які можуть здійснювати нотаріальні дії для українських громадян, що тимчасово перебувають в цій країні, в тому числі і представники консульства України.

Про особливості та відмінності нотаріальних дій в Україні та Великій Британії розповіли під час вебінару представник НААУ в Шотландії, Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії **Олександр Черних**, юрист, координатор проєкту 1ST Ukrainian business LTD **Олена Батрина** та адвокат **Валерія Джафарова**.

Відповідно до ст. 100 Закону України «Про нотаріат» нотаріусами України приймаються документи, складені за кордоном за участю іноземних органів влади або які від них виходять (у т. ч. іноземними нотаріусами). У Великій Британії можуть здійснювати:

- засвідчення копій: працівники пошти, міністр релігії, сертифікований бухгалтер, дантист, вчитель, нотаріус;
- посвідчення довіреностей: нотаріус, Office of Public Guardian.

За ст. 13 Закону України «Про міжнародне приватне право» та ст. 100 Закону України «Про нотаріат» документи, що видані уповноваженими органами іноземних держав у встановленій формі, визнаються дійсними в Україні.

Британські (шотландські) нотаріуси діють згідно зі своїм національним законодавством, а саме з Guidance re Acting as Notary Public, який визначає такі вимоги до вчинення нотаріальної дії:

- встановлення особи (документ повинен містити латиницю);
- встановлення волевиявлення особи (документ має бути зрозумілим у першу чергу заявнику — складений рідною мовою);
- встановлення дієздатності особи;
- встановлення факту підписання документа.

Олександр Черних

Перед підписанням нотаріус в Україні може прочитати текст заявнику та впевнитися, що особа розуміє зміст. При необхідності нотаріус залучає перекладача. Натомість, нотаріуси у Великій Британії не складають документи, це окрема платна послуга, яка тарифікується окремо.

Етапи здійснення нотаріальних дій:

- складання документа (англійською, двома мовами або українською);
- перевірка документів;
- нотаріальне посвідчення документа;
- проставлення апостилю органами FCDO (для використання за межами UK).

Звернутися до нотаріуса можна як шляхом відвідування, так і шляхом відеозвернення. При цьому існує відповідна методика запитань, щоб з'ясувати особу, її дієздатність тощо. *Нотаріат у Шотландії має свої особливості, зокрема:*

- нотаріусом у Шотландії може бути тільки соліситор (адвокат). Статус нотаріуса — опція за бажанням;

- у нотаріальній діяльності досі керуються законами XIX ст.;
- не використовують нотаріальні бланки;
- можуть здійснювати відеозапис здійснення нотаріальної дії;
- документи не прошивають (роблять за проханням);
- існують спеціальні онлайн-програми, які формують проекти нотаріальних документів;
- у нотаріальних документах, зазвичай, не більше 10 речень;
- у нотаріусів немає вимог до нотаріального офісу, можуть працювати будь-де та на коворкінгу;
- немає встановленого державою розміру нотаріальних послуг;
- довіреність може бути видана на 100 років або без зазначення кінцевого строку її дії;
- обман нотаріуса — тяжкий злочин.

Окрім звернення до британських нотаріусів, громадяни України мають можливість звернутися за отриманням нотаріальних дій у консульства України за кордоном. Адреса Консульства України у Великій Британії: UK 8 Windsor St, Edinburgh EH7 5JR або в Лондоні 78 Kensington Park Road, London, W11 2PL.

Повноваження консульських установ для вчинення нотаріальних дій встановлюються Законом України «Про нотаріат», Консульським статутом України, затвердженим Указом Президента України від 02.04.94 № 127/94 та іншими нормативно-правовими актами.

Консульські установи України захищають за кордоном права та інтереси України, юридичних осіб і громадян України, сприяють розвитку дружніх відносин України з іншими державами. Консул зобов'язаний вживати заходів для того, щоб громадяни України користувалися в повному обсязі всіма правами.

Консул має повноваження:

- провадити реєстрацію укладення шлюбу, розірвання шлюбу;
- провадити усиновлення дитини;
- реєструвати акти громадянського стану громадян України;
- видавати паспорти, продовжувати строк їх дії;
- приймати рішення про оформлення набуття громадянства України;

— здійснювати нотаріальні дії: посвідчувати правочини (договори, заповіти, довіреності тощо), крім договорів щодо нерухомого майна, що розташоване в Україні; засвідчувати правильність копій документів, перекладу документів; посвідчувати факти (про перебування фізичної особи в певному місці) тощо.

Відповідно до Консульського статуту України:

- нотаріальні дії вчиняються у приміщенні консульської установи України. В окремих випадках — поза нею (ст. 45);
- нотаріально документи підписуються в присутності Консула, який вчинює нотаріальні дії. Якщо документ підписано за відсутності Консула, то особа повинна особисто підтвердити, що документ підписаний нею (ст. 48);
- нотаріальне діловодство в консульських установах ведеться державною мовою України (ст. 50);
- за консульські дії, що виконуються за кордоном і на території України, справляється консульський збір (ст. 56);
- якщо вчинення нотаріальної дії суперечить законодавству України, Консул відмовляє у вчиненні такої дії (ст. 52);
- коли особа, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії, не знає української мови, тексти документів, що оформлюються, повинен перекласти їй Консул або перекладач (ст. 50).

Ще однією особливістю нотаріальних дій у Великій Британії є **отримання апостилю**.

Апостиль надається Міністерством закордонних справ Великої Британії (FCDO), підтверджує, що підпис, штамп або печатка поставлено державним службовцем або що документ надано державним органом Великої Британії.

Згідно зі ст. 13 Закону України «Про міжнародне приватне право» документи, видані уповноваженими органами іноземних держав у встановленій формі, визнаються дійсними в Україні в разі їх легалізації, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України.

Конвенція, що скасовує легалізацію іноземних офіційних документів (Україна приєдналася 10.01.2002), у ст. 3 зазначає, що «єдиною формальною процедурою, яка може вимагатися для посвідчення автентичності підпису, якості, в якій виступала особа, що підписала документ, та, у відповідному випадку, автентичності відбитка печатки

або штампу, якими скріплений документ, є проставлення передбаченого ст. 4 апостилю компетентним органом держави, в якій документ був складений».

Відповідно до постанови Кабміну від 18.01.2003 № 61 *повноваження проставлення апостилю в Україні мають такі органи:*

— на документи, що видаються нотаріусами України, органами юстиції, судами, — Міністерство юстиції або приватні та державні нотаріуси;

— на документи, що видаються Державною міграційною службою, що стосуються сфери міграції, — Державна міграційна служба (з січня 2023 року);

— на документи, що видаються податковою службою, — Державна податкова служба України (з січня 2023 року);

Міністерство освіти продовжує проставляти апостиль на документи, видані закладами освіти;

— на документи, що видані в рамках надання сервісних послуг територіальними органами МВС, — Міністерство внутрішніх справ;

— на всі інші види документів — Міністерство закордонних справ.

Якщо людина перебуває за межами України і їй необхідно проставити апостиль на заламінованих свідоцтвах, то найкращим шляхом буде надати довіреність на цю дію (довіреність може бути засвідчена у консульстві або у місцевого нотаріуса), отримати нові свідоцтва (законодавством не обмежена кількість звернень для отримання документів, виданих органами ДРАЦС) і представник за дорученням звернеться до органів юстиції, у тому числі нотаріусів, для легалізації.

Посвідчення довіреностей консульством за кордоном України відбувається в порядку та за правилами законодавства України.

Довіреність, посвідчена Консулом, викладена на білому аркуші, українською мовою і чинна при обов'язковій реєстрації цієї довіреності в Єдиному реєстрі довіреностей України (відповідно до Положення про Єдиний реєстр довіреностей).

Довіреності іноземного нотаріуса не реєструються в Єдиному реєстрі довіреностей, оскільки на них не поширюється Положення про ЄДР — вони оформлюються іноземним нотаріусом відповідно до законодавства країни посвідчення (на аркушах, переважно білого кольору) з легалізацією (або з проставленням апостилю).

Відмінність таких довіреностей в тому, що законодавство різних країн по-різному посвідчує/засвідчує довіреності. Однак вони дійсні на території України за умови їх легалізації в країні оформлення та приймаються нотаріусами України (ст. 34 Закону України «Про міжнародне приватне право» вказує, що порядок видачі, строк дії, припинення та правові наслідки припинення довіреності визначаються правом держави, у якій видана довіреність).

До таких довіреностей обов'язково додається переклад українською мовою, підпис перекладача засвідчується нотаріусом України (така довіреність може бути складена лише українською, тоді перекладатися будуть лише посвідчувальний напис на довіреності та апостиль).

Особливості посвідчення довіреностей Консулом:

— викладена виключно українською мовою;

— потребує реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей України;

— для посвідчення необхідно звернутися до консульства України за кордоном;

— чинна тільки в Україні (і тільки за умови проставлення апостилю в Україні чи відповідної легалізації, може бути використана за межами України).

Особливості посвідчення довіреностей місцевим нотаріусом:

— викладається будь-якою мовою чи двома мовами;

— не потребує ніяких реєстрацій, крім апостилю;

— в Україні є необхідність перекласти те, що викладене англійською мовою (апостиль і нотаріальний напис);

— можна посвідчити будь-коли та без необхідності відвідування нотаріуса (шляхом відеозвернення);

— чинна у всіх країнах світу, що є учасниками Гаазької конвенції, оскільки має апостиль;

— немає необхідності в пред'явленні військових документів нотаріусу;

— є можливість швидкого посвідчення та апостилю (готовність на наступний день).

Строк довіреності встановлюється у самому документі. Якщо строк довіреності не встановлений, вона зберігає чинність до припинення її дії (ст. 245 ЦК).

Зі статтею можна ознайомитися на сайті НААУ. Відео за посиланням: youtu.be/4IWbVpQ_TLo.

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА БЕРЕЗЕНЬ — КВІТЕНЬ 2024 РОКУ

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НААУ

Протягом 2023 року до Єдиного реєстру досудових розслідувань було внесено відомості щодо 167 злочинів, вчинених проти адвокатів. У цей же період лише п'ять проваджень були розглянуті в суді. При цьому постановленням вироку завершилася лише одна справа. Решта були закриті.

Такі статистичні дані на прохання Комітету були надані Офісом Генпрокурора та Державною судовою адміністрацією.

Ідеться про такі злочини проти захисника чи представника особи, як:

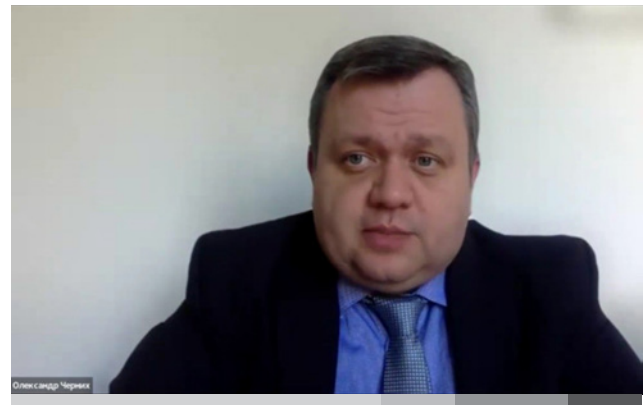
- втручання у діяльність (ст. 397 КК);
- погроза або насильство (ст. 398 КК);
- умисне знищення або пошкодження майна (ст. 399 КК);
- посягання на життя у зв'язку з діяльністю, пов'язаною із наданням правничої допомоги (ст. 400 КК).

«Ми знаємо, як буває тяжко внести відомості до ЄРДР. Правоохоронці намагаються за будь-яку ціну не робити цього, аби не псувати собі статистику. Тим більше, коли йдеться про злочини їхніх колег проти нас, як процесуальних опонентів у кримінальних справах. Тож ті правопорушення проти адвокатів, що були все ж зареєстровані, напевно, мали переконливі докази. Але співвідношення між кількістю зареєстрованих проваджень і нульовими показниками вручення підозр і переданих до суду матеріалів вражає, — говорить голова Комітету Євгеній Солодко. — Фактично це доказ тому, що держава в особі правоохоронних органів саботує розгляд злочинів, що вчиняються проти адвокатів. Ми вбачаємо, що адвокати є небажаними для держави учасниками системи правосуддя, особливо у кримінальній юстиції, і приведена статистика це яскраво ілюструє».

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/stdtc.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Через воєнні дії в Україні понад 180 тисяч українських громадян перебувають на території Великої Британії. Консульства України в цій країні надають всіляку підтримку українцям, у тому числі й в оформленні паспортів.

Порядок оформлення паспортних документів України в консульських установах розтлумачили **22 березня** на вебінарі «Порядок оформлення паспортних документів України в консульських установах», організованому представником НААУ в Шотландії, Сполученому Королівстві Великої Британії і Північній Ірландії **Олександром Черних** спільно з Консульством України в Единбурзі.

Так, лише в Единбурзі у 2023 році Консульством України було оформлено понад 3 тисячі паспортів, за I квартал цього року прийнято понад 500 заяв від українських громадян.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/stdkb.

Зважаючи на постійне розширення географії українського бізнесу, а також інвестиційний потенціал нашого ринку для іноземних партнерів під час повоєнного відновлення країни, особливого значення

набувають питання правового супроводження міжнародної діяльності.

8 квітня опубліковано статтю представника НААУ у Чеській Республіці Олени Максименко на тему «Міжнародна діяльність адвоката: ключові правила». Інтеграція в рамках Європейського Співтовариства і Європейського економічного простору, а також розширення міжнародної діяльності правників свого часу спричинили розроблення загальних правил діяльності адвокатів, які займаються міжнародною практикою в ЄЄП. І 28 жовтня 1988 року на пленарній сесії Ради адвокатів та юридичних товариств Європи (CCBE) був ухвалений Кодекс поведінки європейських адвокатів.

Згідно з Кодексом міжнародна діяльність адвоката включає в себе:

— професійні контакти адвокатів країн-членів за винятком контактів, здійснюваних адвокатами однієї країни;

— професійну діяльність адвоката однієї з держав-членів, здійснювану ним в іншій державі-члені, незалежно від його фізичного перебування в цій державі.

Загальними вимогами щодо здійснення адвокатом професійної діяльності є:

— абсолютна незалежність і відсутність будь-якого впливу на адвоката як у судових провадженнях, так і в позасудових справах;

— неупередженість у суді;

— дотримання стандартів заради інтересів клієнта, які преважують перед власними інтересами адвоката;

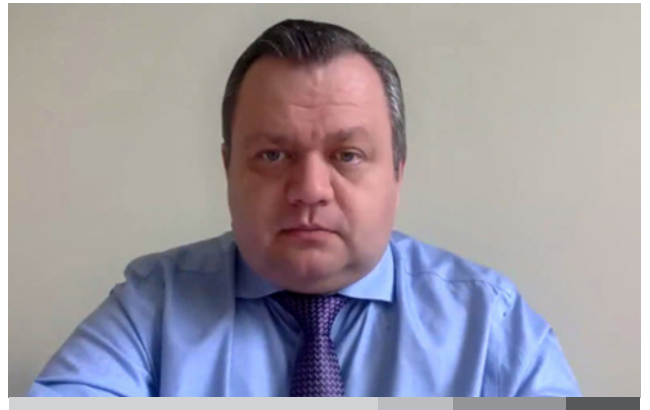
— дотримання професійних честі, гідності та порядності;

— конфіденційність збереження усіх відомостей, які стали відомі в процесі здійснення адвокатської діяльності.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/stdrn.

Громадяни України, які через війну тимчасово перебувають у Північній Ірландії, можуть записатися на прийом до консульських установ у межах консульського округу в місті Единбург. Там надаються послуги з оформлення паспортного документа, реєстрації народження дитини, продовження дії паспорта та отримання проїзного документа для повернення в Україну.

Про перелік послуг і порядок їх оформлення **9 квітня** розповіли під час вебінару в. о. керівника Консульства України в Единбурзі **Андрій Куслії** та віце-консул Консульства України в Единбурзі **Євген Маньков-**

ський. Захід відбувся за ініціативи представника НААУ в Шотландії, Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії **Олександра Черних**.

На заході представники Консульства роз'яснили відмінність між продовженням паспорта та отриманням нового документа, порядок реєстрації на сайті консульства в електронній черзі, консульські дії, які здійснюються без попереднього запису в порядку живої черги тощо.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/stgwt.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КОМПЛАЄНСУ

У квітні Комітет здійснив правовий аналіз проекту Закону № 11060 від 04.03.2024 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального процесуального кодексу України щодо надсилання копій судових рішень у справах про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення».

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» особа, яка була притягнута до кримінальної чи адміністративної відповідальності за корупційне чи пов'язане з корупцією правопорушення, також притягається до дисциплінарної відповідальності.

Для цього за правилами ст. 285 Кодексу України про адміністративні правопорушення сьогодні відповідна постанова суду про накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, у триденний строк з дня набрання нею законної сили направляється відповідному органу. У Кримінальному процесуальному кодексі схожа за змістом норма міститься у ст. 376, яка передбачає, що копія судового рішення не пізніше наступного

дня після ухвалення надсилається учаснику судового провадження, який не був присутнім на судовому засіданні.

У Національному агентстві з питань запобігання корупції проаналізували інформацію з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, а також матеріали узагальнення перевірок, і дійшли висновку, що на практиці дисциплінарні провадження відкриваються не більше ніж у 10 % випадках вчинення таких правопорушень. Тож у відомстві і підготували проект Закону (який згодом Кабмін і вніс до парламенту), що передбачає необхідні доповнення згаданих статей КУпАП та КПК. Зокрема, пропонується закріпити, аби постанови суду або копії судових рішень (вироків, ухвал про закриття кримінального провадження) у таких випадках надсилалися уповноваженим на притягнення до дисциплінарної відповідальності суб'єктам електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку.

Але застерігають у НААУ, що ні факс-копія судового рішення, ні електронний файл рішення, наприклад у месенджері (які сьогодні є найпопулярнішим засобом зв'язку), не відповідають критеріям офіційного документа (див. ДСТУ ДП «УкрНДНЦ» від 01.07.2020 № 144 ДСТУ 4163:2020 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів»).

Усі мінуси практики спілкування з органами влади через месенджери вже відчули наші громадяни. Так, надсилання органами досудового розслідування письмових повідомлень про підозру, повісток про виклики до слідчого, прокурора, клопотань про продовження строків дії процесуальних обов'язків і строків досудового розслідування стали реаліями сьогодні, як і зростання кількості пов'язаних з такими повідомленнями випадків порушення права на захист. Конфлікти між правоохоронцями і громадянами, які не відреагували на виклики (повідомлення) через месенджери, нерідко закінчуються безпідставними оголошеннями в розшук, зверненнями до слідчих суддів з ініціативою про затримання, арешт, іншими обмеженнями прав і свобод громадян.

Тож упровадження на законодавчому рівні можливості надсилати документи «іншим засобом зв'язку» призведе до порушень у сфері документообігу, зростання рівня правової конфліктності.

Повністю зауваження і пропозиції до проекту Закону № 11060 можна переглянути за на сайті НААУ.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАКОНОТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У квітні Комітет дослідив положення проекту Закону № 11014 від 15.02.2024 «Про внесення змін до статті 7 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо уточнення підстав несумісності з діяльністю адвоката».

Надання мобілізованим адвокатам можливості продовжувати адвокатську діяльність під час перебування на службі в ЗСУ знищить незалежність професії, позначиться на якості роботи, а також спричинить конфлікт присяг.

На думку Комітету НААУ, у разі реалізації проекту мобілізовані адвокати де-юре зможуть надавати правничу допомогу, що може призвести до низки проблем.

По-перше, не забезпечуватиметься принцип незалежності адвокатури, гарантований статтею 131-2 Конституції. Бо адвокат, який проходить військову службу, має виконувати накази військового командування, отже, не може бути незалежним.

По-друге, виникає питання щодо якості надання правничої допомоги мобілізованими адвокатами, які мають зосередитися на виконанні завдань із відсічі збройної агресії проти України та захисту суверенітету нашої держави.

По-третє, у випадку поєднання статусів адвоката та військовослужбовця виникає ситуація, коли людина повинна дотримуватись одночасно двох принципів: незалежності для адвокатської діяльності та єдиноначальності й підпорядкування — для військової служби. А вони прямо суперечать один одному. І адвокат, і військовий (у т. ч. призначений до лав ЗСУ за мобілізацією) дають присяги, а у випадку суміщення цих статусів обидві присяги будуть порушені.

За таких обставин у НААУ вважають, що законопроект потребує доопрацювання. Повністю зауваження і пропозиції можна переглянути за сайті НААУ.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ СІМЕЙНОГО ПРАВА

У березні голова Комітету **Лариса Гретченко** провела семінари «Шлюбно-сімейні відносини крізь призму сучасності» для студентів юридичного

факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича та «Сімейне право як чинник особисто-професійного зростання майбутнього юриста» для студентів Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ.

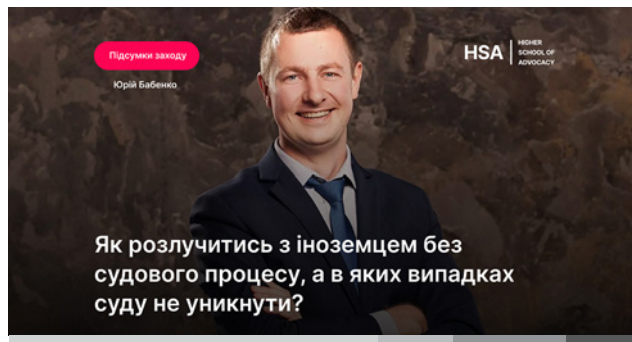

Адвокат поділилася досвідом у справах про поділ бізнесу подружжя та майна, набутого під час спільного проживання сім'єю, ознайомила з поточними викликами та складнощами врегулювання спорів про встановлення та оспорування батьківства, окреслила нюанси реалізації права на спадкування дітьми.

Детальніше за посиланням: [URL: tinyurl.com/3mwysd9k](https://tinyurl.com/3mwysd9k).

22 березня у ВША НААУ відбувся вебінар на тему «Як розлучитись з іноземцем без судового процесу, а в яких випадках суду не уникнути?», лектором якого виступив заступник голови Комітету **Юрій Бабенко**.

На початку заходу він зауважив, що на сьогодні як для України, так і для більшості держав сучасного світу, є характерною тенденція зростання кількості шлюбів з іноземним елементом.

Ідеться насамперед про такі шлюби, в яких подружжя:

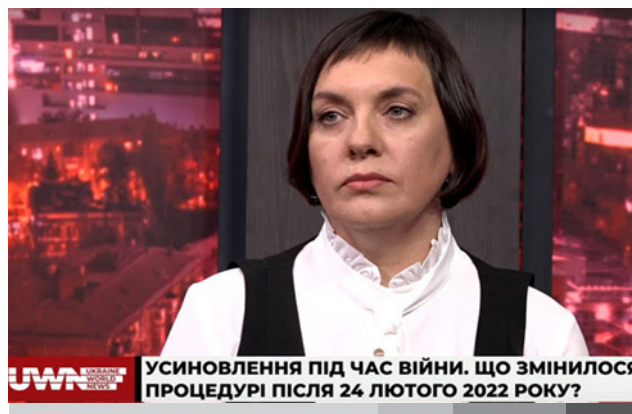
- 1) є громадянами різних держав;
- 2) проживає у різних державах;
- 3) проживає в одній державі, проте обоє мають громадянство іншої держави.

У разі укладення шлюбу громадянина України з громадянином іншої держави при розлученні в Україні застосовуватимуть норми Сімейного кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України.

Детальніше за посиланням: [URL: tinyurl.com/y8prxtjt](https://tinyurl.com/y8prxtjt).

2 квітня голова Комітету **Лариса Гретченко** взяла участь в ефірі спецпроєкту «Цифрова держава».

Вона звернула увагу, що міждержавне усиновлення

в умовах воєнного стану фактично призупинено. Але чимало дітей були переміщені за кордон в порядку евакуації від небезпеки. І уряд оперативно відреагував на ймовірні загрози правам дитини. Так, постановою Кабміну від 24.05.2022 № 618 було внесено зміну до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей в частині залучення до процесу передання дітей консульських установ.

Детальніше за посиланням: [URL: tinyurl.com/y6hnsffj](https://tinyurl.com/y6hnsffj).

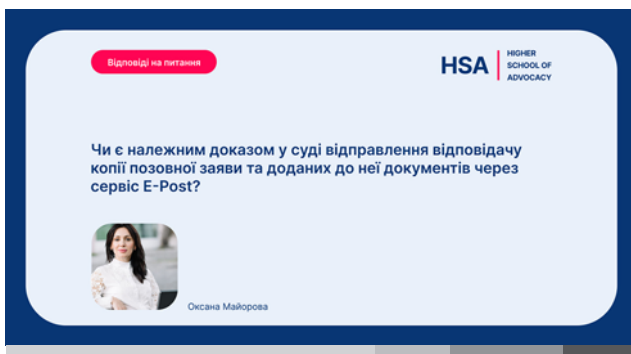
8 квітня пройшов перший тренінг-семінар на тему ефективного представництва інтересів дитини в судовому процесі, участь у якому взяла голова Комітету **Лариса Гретченко**.

Вона провела лекцію про забезпечення позову як інструменту захисту прав та найкращих інтересів дитини у спорах між батьками. Під час свого виступу адвокатка зачепила теми розірвання шлюбів і як необхідно при цьому поводити себе з дитиною.

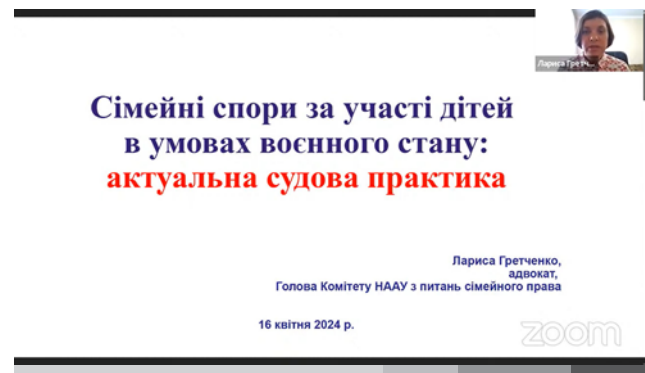
Детальніше за посиланням: [URL: tinyurl.com/53dcdzym](https://tinyurl.com/53dcdzym).

15 квітня в межах рубрики Вищої школи адвокатури НААУ #Відповіді на питання, член Ради Комітету **Оксана Майорова** відповідає на запитання «Чи є належним доказом відправлення відповідачу копії позовної заяви та доданих до неї документів через сервіс E-Post?».

Відповідь лектора за посиланням: [URL: tinyurl.com/2vkdycdx](https://tinyurl.com/2vkdycdx).

16 квітня голова Комітету **Лариса Гретченко** провела захід із підвищення кваліфікації для адвокатів

Львівщини на тему «Сімейні спори за участю дітей в умовах воєнного стану: актуальна судова практика».

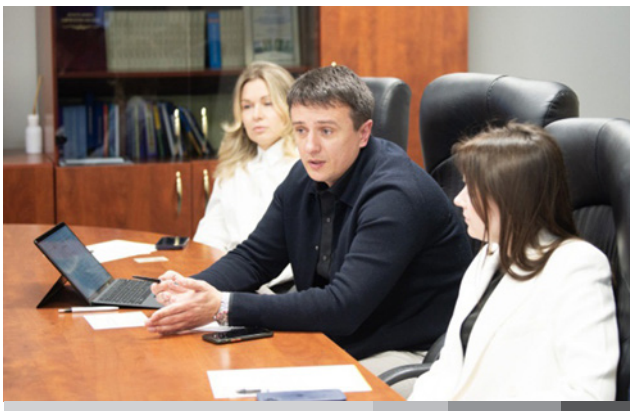
За порядком денним висвітлені нові підходи та правові позиції у справах:

- щодо аліментних зобов'язань і позбавлення батьківських прав;
- щодо визначення місця проживання дитини та участі батьків у її вихованні;
- забезпечення позову з метою запобігти відчуженню одного з батьків та зберегти його контакт із дитиною;
- щодо (не)обов'язковості висновку органу опіки і піклування при вирішенні сімейного спору;
- пов'язаних з перетином кордону дитиною без згоди одного з батьків та вимог про заборону такого перетину;
- новацій установлення фактів, що мають юридичне значення, стосовно сімейних і суміжних відносин.

Перегляд вебінару за посиланням: [URL: tinyurl.com/8b8zcowat](https://tinyurl.com/8b8zcowat).

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

5 квітня у НААУ відбувся круглий стіл на тему «Особливості підготовки до підготовчого судового засідання з метою недопущення порушення прав людини». Основною метою заходу є поширення практичних навичок підготовки адвоката до участі у підготовчому судовому засіданні, обмін досвідом, акцентування уваги на основних засобах недопущення порушення прав людини та їх захисту під час підготовчого судового засідання. Предметом дискусії стала низка проблем, з якими стикаються адвокати ледь не щодня: оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під

час досудового розслідування, заперечення на ухвали слідчих суддів та обвинувальний акт, витребування речей і документів. Голова Комітету виділила й те, що орган досудового розслідування нерідко порушує права людини під час вилучення телефонів, зокрема, розкриття відомостей, які містилися в телефоні, щодо інших людей, листування з дружиною, фото дітей тощо — тобто те, що жодним чином не стосується розслідування. Такими діями уповноважені особи органів досудового розслідування грубо порушують гарантовані Конституцією України права людини, що потребує швидкого реагування з боку адвоката,

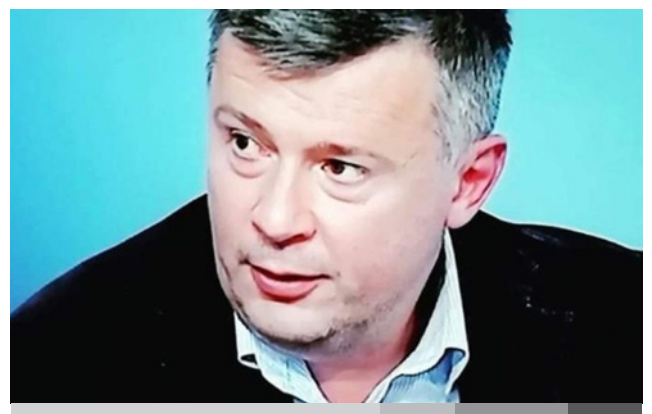
адже такі відомості не можуть ставати матеріалами кримінального провадження, а тим більше підлягати публічному відкриттю.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/sscyq.

12 квітня на сайті НААУ була оприлюднена публікація на тему «**Реалізація обвинуваченим права на колегіальний розгляд його справи судом за законом і на практиці**». Верховним Судом України у постанові від 25 червня 2015 року в справі № 5-111к15 висловлено таку правову позицію: «Право на розгляд кримінального провадження судом присяжних є невід’ємною складовою права обвинуваченого на захист й невиконання судом під час підготовчого судового засідання вимог статті 384 КПК є безумовною підста-

вою для скасування судових рішень судом вищої інстанції. Суд під час підготовчого судового засідання повинен роз’яснити обвинуваченому у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі, можливість та особливості розгляду кримінального провадження стосовно нього судом присяжних. Право на суд присяжних обвинуваченого

у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі, повинно міститись у переліку прав обвинуваченого, які закріплені у письмовій пам'ятці про права та обов'язки». Хоча ця позиція стосується права розгляду кримінального провадження судом присяжних, а не права обвинуваченого на колегіальний розгляд, аналогічні вимоги містяться в КПК до порядку визначення колегіального розгляду (за винятком роз'яснення цього права прокурором). Тому її слід враховувати. Щодо порядку роз'яснення права обвинуваченого на колегіальний розгляд у цій же справі ВС зазначив, що «...Суд під час підготовчого судового засідання повинен роз'яснити обвинуваченому у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі, можливість та особливості розгляду кримінального провадження стосовно нього судом присяжних. Право на суд присяжних обвинуваченого у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі, повинно міститись у переліку прав обвинуваченого, які закріплені у письмовій пам'ятці про права та обов'язки».

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/ssdck.

12 квітня у НААУ відбувся круглий стіл на тему «**2.0. Особливості підготовки до підготовчого судового засідання з метою недопущення порушення прав людини**». Основною метою заходу є поширення практичних навичок підготовки адвоката до участі у підготовчому судовому засіданні, обмін досвідом, акцентування уваги на основних засобах недопущення порушення прав людини та їх захисту під час підготовчого судового засідання. На круглому столі обговорили важливі питання, а саме:

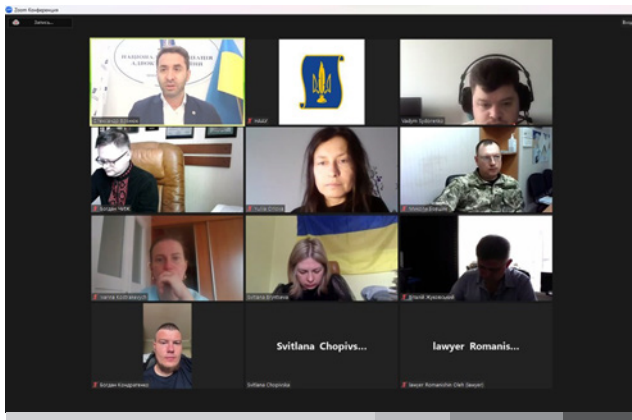

- клопотання про закриття провадження: практичні аспекти та особливості;
- виклик свідків/експертів як інструмент реалізації принципу змагальності кримінального провадження;
- заяви про залучення третіх осіб як спосіб захисту прав та найкращих інтересів усіх осіб, чії інтереси стосуються процесу;
- складання досудової доповіді — ефективний інструмент захисту прав людини чи зайва робота для адвоката;
- зняття арештів з майна як спосіб захисту речових прав людини.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

25 березня відбулося засідання Комітету в оновленому складі.

Під час засідання було вирішено обрати секретарем Комітету **Вадима Сидоренка** та заступником голови Комітету **Богдана Кондратенка**.

Нові члени та членкині Комітету обговорили низку важливих питань, серед яких: вирішено оновити стратегію розвитку Комітету; вивчення міжнародного досвіду щодо посилення гарантування прав людей з інвалідністю на користування наземним громадським транспортом і підготовку необхідних змін до чинного законодавства з порушеного питання.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ

18 березня голова Комітету **Ірина Сенюта** провела бінарну лекцію для студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка на тему «Роль

рішень ЄСПЛ у забезпеченні прав людини у сфері охорони здоров'я».

Під час спілкування зі студентством було обговорено чимало питань: від інформованої згоди на медичне втручання до ролі висновків судово-медичної експертизи у медичних справах.

20 березня голова Комітету **Ірина Сенюта** провела установче засідання Професійно-етичної комісії Поважної Ради Ордена Святого Пантелеймона. Честь медичної професії. Один із головних напрямів діяльності ПЕК — вивчення морально-етичних засад діяльності номінантів.

20 березня секретар Комітету **Наталія Чорновус** провела вебінар для адвокатів Львівської області на тему «Постмортальна репродукція — реалії та виклики сьогодення».

27 березня член Ради Комітету **Вікторія Валах** дала коментар для каналу Live Studio м. Одеса стосовно Закону України «Про збереження генофонду».

27 березня член Ради Комітету **Оксана Міськів** дала інтерв'ю для місцевого телеканалу щодо репродуктивних прав військовослужбовців та їхніх дружин.
Перегляд за посиланням: URL: tinyurl.com/58урхdb4.

4 квітня 2024 року член Ради Комітету **Юлія Миколаєць** провела вебінар для керівників закладів охорони здоров'я на тему «Як провести юридичний аудит ЗОЗ: підказки для керівника».

8 квітня на сайті НААУ був опублікований Бюлетень Комітету за січень — березень 2024 року, у якому представлено:

- новини Комітету;
- актуальні зміни до законодавства;
- огляд судової практики Верховного Суду у справах про відшкодування моральної шкоди; про неналежне виконання професійних обов'язків, а також практика ЄСПЛ;
- перелік наукових публікацій.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/4ym63f5w.

11 квітня член Ради Комітету **Сергій Антонов** провів лекцію на тему «Ліцензійні вимоги провадження медичної практики: порядок і особливості ліцензування».

12 квітня член Ради Комітету **Сергій Антонов** взяв участь у Міжнародній конференції Medical Business Forum та виступив з темою «Медичний та стоматологічний бізнес у Чеській Республіці: організаційні та правові аспекти».

15 квітня член Ради Комітету **Сергій Антонов** провів лекцію на тему «Інформаційно-правові та інші документи для забезпечення медичної практики: перелік документів, принципи їх складання».

19 квітня член Ради Комітету **Оксана Вітязь** у рамках підвищення кваліфікації адвокатів Київської області провела вебінар на тему «Військово-лікарські комісії і їх робота під час військового стану. Оскарження рішень та судова практика».

ПІДГОТОВЛЕННЯ ТЕМАТИЧНИХ СТАТЕЙ І ВИСТУПІВ У ЗМІ

11 квітня голова Комітету **Ірина Сенюта** дала коментар журналістам ТРК «Перший Західний» щодо зовнішнього контролю якості медичної допомоги та захисту прав людини у сфері охорони здоров'я. Приводом до розмови стала медична справа щодо неналежного надання стоматологічної допомоги.

Тематичні статті члена Ради Комітету **Юлії Миколаєць**:

1. «Антикорупційні декларації: виправлення помилок та відповідальність». Журнал «Головний Бухгалтер Медичного Закладу». № 04 / 2024, квітень.

2. «Евакуація КНП. Скористайтеся порадами юриста». Журнал «Головний Бухгалтер Медичного Закладу». № 04/2024, квітень.

3. «Чи має право медпрацівник отримувати надбавки за Постановою № 928». Спеціалізований щомісячний журнал. Довідник головної медичної сестри. № 04, квітень, 2024. С. 9 — 12.

4. «Яку документацію має заповнювати медична сестра: вимоги, категорії, види». Спеціалізований щомісячний журнал. Довідник головної медичної сестри. № 04, квітень, 2024. С. 34 — 41.

5. «Як провести юридичний аудит закладу охорони здоров'я». Спеціалізований щомісячний журнал. Управління закладом охорони здоров'я. № 04 (207), квітень, 2024. С. 28 — 34.

6. «Чи має пацієнт відповідати обом додаткам до Постанови № 1303, щоб призначити йому пільгові ліки». Спеціалізований щомісячний журнал. Управління закладом охорони здоров'я. № 04 (207), квітень, 2024. С. 72 — 73.

7. «Чи правомірно оформити наказом директора виплату мобілізованим працівникам середнього заробітку». Спеціалізований щомісячний журнал. Кадровик-01. № 04 (209), квітень, 2024. С. 56 — 57.

8. «Чи оформляти додатково договір про правову допомогу зі штатним юристом». Спеціалізований щомісячний журнал. Кадровик-01. № 04 (209), квітень, 2024. С. 57 — 58.

Консультації члена Ради Комітету **Юлії Миколаєць** на платформі Експертус Медзаклад (Експертно-правова система для керівників у галузі охорони здоров'я):

— «Які служби повідомляти про дитину з передозуванням ліками». *Перегляд: URL: tinyurl.com/5y5mj9sy.*

— «Як отримати ліцензію на поводження з небезпечними медичними відходами». *Перегляд: URL: tinyurl.com/26he73f5.*

— «Яку інформацію роботодавець має надати на запит профспілки». *Перегляд: URL: tinyurl.com/yc7e8umc.*

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

У березні відбулася панельна дискусія «Феміда і Юстиція: внесок жінок у правосуддя та юриспруденцію» від Юридичного департаменту РС ННІМВ та Фемклубу Інституту міжнародних відносин.

Серед запрошених спікерок були: голова Комітету **Тетяна Андріанова**, яка виступила з доповіддю на тему «Жіноче лідерство при побудові кар'єри в юридичному бізнесі», у якій розповіла про власний кар'єрний шлях та ознайомила із загальним становищем жінок у юриспруденції; **Катерина Рашевська** — експертка Регіонального центру прав людини. Пані Катерина працює над поверненням дітей, викрадених росією, назад до України. Вона поділилася складнощами, з якими їй довелося зіткнутися при побудові кар'єри, та розповіла про тонкощі своєї роботи; **Дарина Підгорна** — юристка Регіонального центру прав людини, робота якої полягає у поверненні викрадених росією культурних цінностей назад до України. Вона розповіла нам про свій шлях від натхненної студентки до успішної юристки та складнощі своєї роботи.

На дискусії зачепили теми, які турбують всіх студенток і студентів, — як почати працювати за фахом, як впоратися з тиском ззовні, як зрозуміти, що обраний фах — це справді ваше покликання. Обговорили роль жінки-лідера в юриспруденції та її вплив на галузь, а також було піднято тему майбутнього жінок у юридичній сфері. Мета дискусії — знайти шляхи підтримки та розвитку жінок у юриспруденції.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

Аби захистити бізнес від зловживань правоохоронців під час обшуків, Уряд хоче долучити до кримінального процесу інститут бізнес-омбудсмена. Але можливість практичної реалізації цього благого наміру викликає великі сумніви.

У Комітеті загалом схвально оцінили проект Закону № 10440 від 29.01.2024 «Про внесення змін

до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів щодо удосконалення роботи Бюро економічної безпеки України». Документ заслуговує на підтримку, втім окремі його положення потребують доопрацювання.

Проектом, зокрема, пропонується, аби такі слідчі дії, як обшук володіння та тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 165, 236 КПК), якщо вони проводяться стосовно суб'єкта підприємницької діяльності, здійснювалися у присутності представника Ради бізнес-омбудсмена (РБО). Це, за задумом авторів ініціативи, має захистити бізнес від порушень з боку правоохоронців. Слідчий, прокурор повідомлятимуть РБО про такі слідчі дії за 4 години до їх початку. Представник РБО буде користуватися правами і виконувати обов'язки, передбачені цим КПК для представника юридичної особи. Водночас нез'явлення представника РБО не перешкоджатиме виконанню ухвали про дозвіл на обшук або про тимчасовий доступ до речей і документів.

У Комітеті висловили сумніви у можливості реалізації цих норм на практиці, оскільки, за даними офіційного сайту РБО, команда установи складається лише з 32 фахівців.

Окремо звертається увага на обмежені (порівняно з адвокатами) повноваження представника РБО. А це не може гарантувати дотримання прав суб'єктів господарювання. Сам же факт участі представника Ради жодним чином не зупинить орган досудового розслідування від можливих протиправних дій.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/stdbv.

Кримінальний процесуальний кодекс гарантує кожному право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом. Пришвидшення розгляду провадження не можна визначати першочерговим завданням судочинства.

У НААУ не підтримали проєкт Закону № 11039 від 26.02.2024 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо оперативності кримінального провадження з дотримання міжнародних стандартів та принципу верховенства права».

Згідно з чинним КПК судовий розгляд у кримінальному провадженні повинен бути проведений в одному складі суддів. Утім у разі неможливості брати участь у судовому засіданні з об'єктивних причин склад суду може бути замінений. У такому випадку, дотримуючись

мети реалізації справедливого суду, розгляд кримінального провадження починається спочатку.

Втім, аби підвищити оперативність кримінального провадження, законопроектом пропонується змінити це правило та продовжувати розгляд справи. Докази, що були досліджені під час судового розгляду до заміни судді, на думку авторів законодавчої ініціативи, мають зберігати доказове значення та можуть використовуватися для обґрунтування судових рішень.

Але, на думку НААУ, справедливого розгляду можна досягти лише в тому разі, коли суд безпосередньо має можливість дослідити усі докази, аргументи, доводи, заперечення та пояснення сторін кримінального провадження.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/stdnh.

Через помилки у юридичній техніці, що були допущені під час внесення чергових змін до Кримінального процесуального кодексу, можуть порушуватися права осіб, що тримаються в установах попереднього ув'язнення або виконання покарань.

На це звернули увагу в Комітеті. Там проаналізували Закон № 3604-IX від 23.02.2024 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи», що набрав чинності 16 березня.

15 квітня про необхідність виправлення допущеної помилки НААУ поінформувала Комітет Верховної Ради з питань правоохоронної діяльності, який був головним під час підготовки проєкту цього Закону.

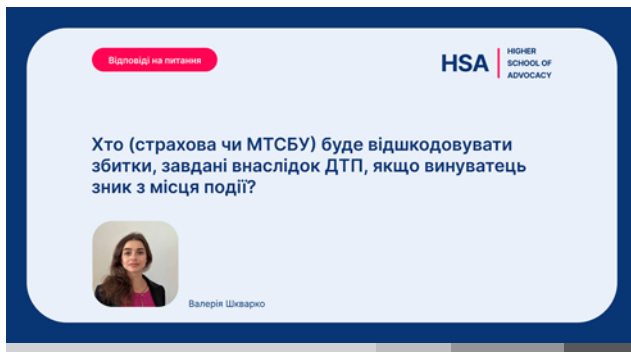
Детальніше за посиланням: URL: surl.li/stgyu.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

20 березня на сайті НААУ були опубліковані зауваження та пропозиції Комітету до проєкту Закону від 29.02.2024 № 11053 «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо приведення у відповідність до Рішення Конституційного Суду України від 22 листопада 2023 року № 10-р(II)/2023».

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/2mhpvmu7.

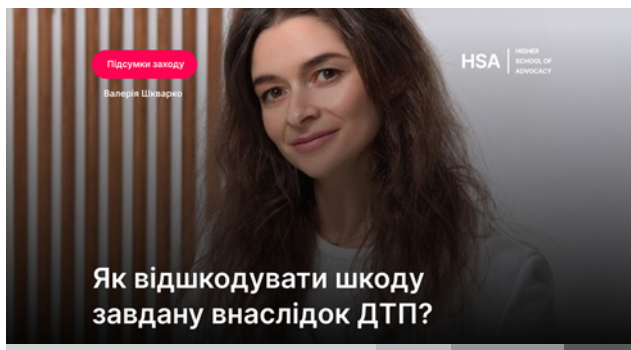
21 березня в межах рубрики Вищої школи адвокатури НААУ **#Відповідінапитання** секретар Комітету **Валерія Шкварко** відповідає на питання «Хто

(страхова чи МТСБУ) буде відшкодувати збитки, завдані внаслідок ДТП, якщо винуватець зник з місця події?».

Відповідь лектора за посиланням: URL: tinyurl.com/4abysm3d.

25 березня у ВША НААУ відбувся вебінар на тему «Шкода, завдана внаслідок ДТП: практичні аспекти страхового відшкодування», лектором якого виступила секретар Комітету **Валерія Шкварко**.

Валерія Шкварко, розглядаючи особливості звернення до суду з позовом про стягнення збитків, завданих внаслідок ДТП, зауважила, що до справ з відшкодування шкоди, завданої ДТП, буде застосовуватися загальна підсудність, визначена ст. 27 ЦПК, тобто позов потрібно подавати до місцевого суду загальної юрисдикції за місцем проживання відповідача або ж за місцем скоєння ДТП.

Подаючи позов до суду, слід керуватися загальними вимогами щодо оформлення позовної заяви, визначеними статтями 175 — 177 ЦПК.

Окрім того, також важливо визначитися не лише з предметом, але й особливу увагу звернути на коло осіб, що залучаються як відповідачі.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/23h4ystx.

26 березня на сайті НААУ була опублікована стаття члена Ради Комітету **Анастасії Присяжнюк** на тему «Розірвання шлюбу: 5 обставин, які варто знати, коли йдеш до суду».

Головна цитата:

«На відміну від попередніх часів, сьогодні справи про розірвання шлюбу можуть розглядатись у спрощеному позовному провадженні».

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/5n7zm3fa.

27 березня на сайті НААУ була опублікована стаття члена Ради Комітету **Анастасії Присяжнюк** на тему «Зупинення провадження: ВС змінює застосування норм ЦПК щодо військових?».

Головна цитата:

«Донедавна ВС послідовно відстоював позицію, що перебування сторони в лавах ЗСУ є безумовною підставою для заупинення провадження».

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/42sced3s.

28 березня в межах рубрики Вищої школи адвокатури НААУ **#Відповідінапитання** секретар Комітету **Валерія Шкварко** відповідає на питання «Чи можна звертатися за відшкодуванням шкоди до страхової, якщо винуватець визнав вину і є обвинувальний акт?».

Відповідь лектора за посиланням: URL: tinyurl.com/ydsvpbxr.

4 квітня на сайті НААУ була опублікована стаття секретаря Комітету **Валерії Шкварко** на тему «Скасування рішення суду ще не дає підстав для відшкодування моральної шкоди».

Головна цитата:

«За шкоду, завдану судом, відповідає держава на підставах та в порядку, встановлених законом».

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/45d7tx2d.

8 квітня на сайті НААУ була опублікована стаття члена Ради Комітету **Дмитра Щеглова** на тему «Компенсація за шкоду, завдану внаслідок ДТП: дискусійні питання».

Головна цитата:

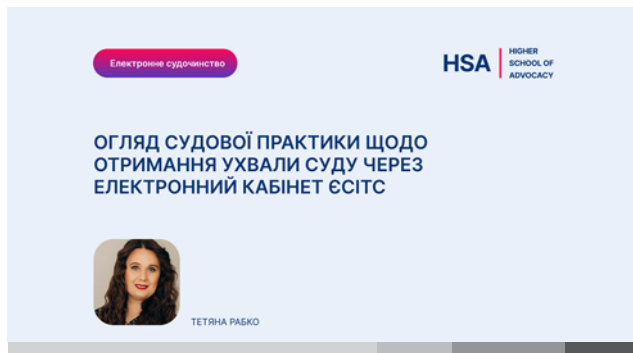
«Адвокатам варто звертати увагу на аспекти проти-річ судової практики та використовувати ті з них, які найбільш відповідають інтересам клієнта».

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/bdetnkm5.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У квітні заступниця голови Комітету **Тетяна Рабко** підготувала:

— Огляд судової практики щодо отримання ухвали суду через Електронний кабінет ЄСІТС;

— Огляд судової практики щодо надання суду копії скарги для сторони у електронному форматі.

Тетяна Рабко провела:

— **19 березня** лекцію для Регіональної школи «Ostroh court» на тему «Електронний суд у кримінальному процесі»;

— **25 березня** вебінар на тему «Процесуальні документи в е-формі: порядок оформлення і тенденції судової практики»;

— **30 березня** майстер-клас на тему «Електронний Суд. Ознайомлення з матеріалами справи та оскарження суд рішень»;

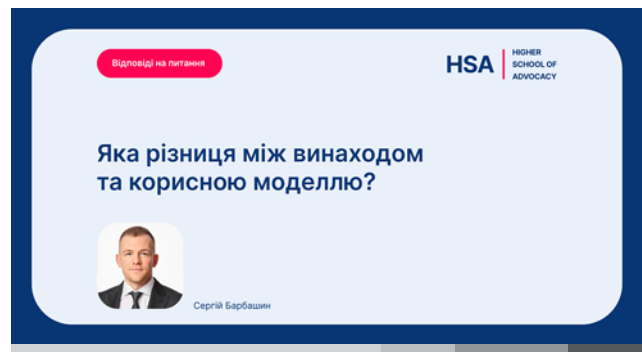
— **6 квітня** вебінар на тему «Як вплинула обов'язкова реєстрація в ЄСІТС на роботу адвокатів»;

— **12 квітня** лекцію для студентів юридичної клініки на тему «Зміни у процесуальному законодавстві та реалії електронного судочинства».

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

21 березня в межах рубрики Вищої школи адвокатури НААУ **#Відповіді на питання** заступник голови Комітету **Сергій Барбашин** відповідає на запитання адвокатів щодо різниці між винаходом і корисною моделлю.

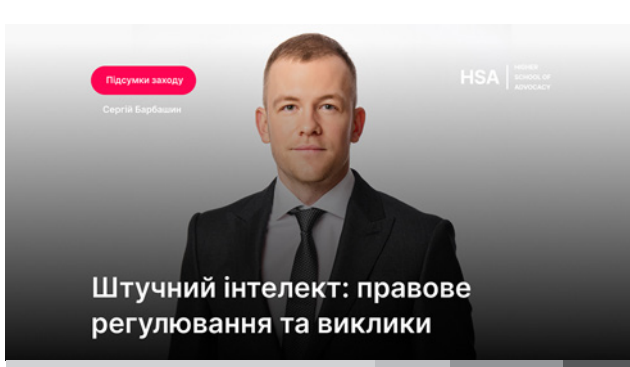
Відповідь лектора за посиланням: URL: tinyurl.com/4zft6kb.

28 березня у ВША НААУ відбувся захід з підвищення кваліфікації адвокатів на тему «Штучний інтелект: правове регулювання та виклики».

Лектором виступив заступник голови Комітету **Сергій Барбашин**.

На початку вебінару лектор до викликів, які виникають під час використання штучного інтелекту, відніс:

- 1) необхідність наявності спільного регулювання та підходів;
- 2) належність права власності на ШІ;
- 3) належність авторських прав на роботи, створені ШІ;

4) визначення обов'язків і відповідальності.

Окреслюючи стан правового регулювання штучного інтелекту, **Сергій Барбашин** розглянув досвід США та Великої Британії у цьому питанні.

Зокрема, 30 жовтня 2023 року президент США Джо Байден видав виконавчий наказ про штучний інтелект (ШІ), спрямований на використання нової технології та управління ризиками, пов'язаними з нею. Наказ містить кілька нових положень, які зосереджені на таких сферах, як безпека, конфіденційність, захист працівників і інновацій. Водночас законодавча робота ведеться не лише на загальному федеративному рівні, але й окремі штати розробляють власні закони про штучний інтелект.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/3y46wf8f.

17 квітня на сайті НААУ була опублікована стаття заступника голови Комітету **Сергія Барбашина** на тему «Аспекти захисту інтелектуальної власності в Україні під час війни».

Головна цитата:

«Воєнний стан не став перешкодою для захисту прав інтелектуальної власності в Україні».

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/39m264vc.

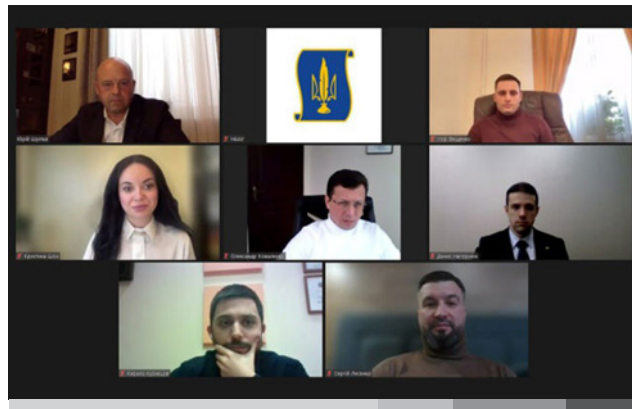
КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕТОРІВ

У березні в НААУ відбувся круглий стіл на тему «Обговорення викликів, які зазнають бізнес та інвестори у 2024 році», організатором якого виступив Комітет.

Член Ради Комітету **Юрій Шуліка** зазначив, що за результатами дослідження «Як почуються малий і середній бізнеси під час війни», опублікованого в «Економічній правді», у II половині 2023 року бізнес

не бачить перспектив покращення економічної ситуації і ділового середовища.

Член Ради Комітету **Ігор Фещенко** окреслив головні виклики від ТЦК і СП для власників підприємств під час мобілізації в особливий період та шляхи збереження кадрового ресурсу.

Член Ради Комітету **Денис Нагорнюк** у своїй доповіді зупинився на випадках проведення обшуків без ухвал слідчого судді, висвітлив практику національних судів та ЄСПЛ і надав пропозиції із внесення змін до законодавства з метою мінімізації негативних наслідків.

Секретар Комітету **Кирило Кузнецов** у своїй доповіді на тему «Арешт рахунку підприємства в рамках кримінального провадження» розповів про алгоритм захисту прав клієнта і надання йому правової допомоги у цій категорії справ.

Член Ради Комітету **Олександр Коваленко** зазначив, що бізнес стикається з не виправданим втручанням податкових органів, зокрема прийняття податкового рішення про відповідність платника податків критеріям ризиковості на підставі п. 8, передбачених постановою КМУ № 1164 від 11.12.2019, у багатьох випадках є необ'єктивним і надмірним тягарем для підприємницької діяльності, що призводить до закриття бізнесу, скорочення працівників і, як наслідок, недоотримання бюджетом інших податків і зборів.

Член Ради Комітету **Кристина Шох** розповіла про податкові штрафи. Адвокат наголосила, що на сьогодні часткове зняття мораторію на проведення перевірок спричинило активність з боку податківців.

Про відшкодування заподіяної бізнесу шкоди неправомірними діями органів влади розповів заступник голови Комітету **Сергій Лисенко**. Він зупинився на останній судовій практиці у справах за позовами

до Державної митної служби, Державної податкової служби, Національної поліції України.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/34x5dymx.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Однією з гарантій адвокатської діяльності, закріплених профільним законом, є заборона ототожнення адвоката з клієнтом. Сьогодні фіксуються численні випадки порушення цієї гарантії, що несе загрози функціонуванню інституту адвокатури та розвитку України як правової держави.

Зважаючи на це, у Комітеті підготували проєкт Закону «Про внесення змін Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за порушення гарантій адвокатської діяльності».

Відзначається, що проблема ототожнення адвоката з клієнтом набула особливого розмаху з різким зростанням кількості кримінальних проваджень, пов'язаних зі збройною агресією РФ, а також розглядом справ, фігурантами у яких виступають представники держави-агресора, а також їхні посібники.

Документом пропонується запровадити у КУпАП новий склад адміністративного правопорушення, що посягає на встановлений порядок управління, і встановити покарання за його вчинення.

Проєкт Закону з відповідним обґрунтуванням направлено голові підкомітету з питань організації та діяльності адвокатури, органів надання правової допомоги Комітету ВР з питань правової політики Володимиру Ватрасу.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/sthbq.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

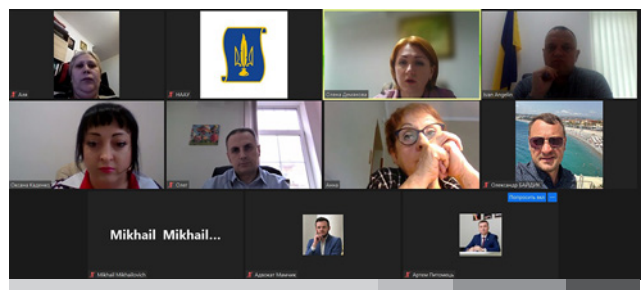
10 квітня на сайті НААУ оприлюднена публікація голови Комітету на тему «Настав час змінювати хибний вектор розвитку системи БПД». Система БПД завжди була об'єктом особливої уваги Національної асоціації адвокатів України, бо реалізацію конституційної гарантії права кожного на професійну правничу допомогу Основний Закон поклав на інститут адвокатури. Про це заявила голова Комітету Оксана Каденко, коментуючи Звіт з актуальних питань функціонування системи БПД в Україні. На її думку, настав час змінювати хибний

вектор розвитку системи БПД. Вона наголосила на неспроможності системи самостійно виправляти наявні недоліки функціонування, її негнучкості та закритості від партнерів.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/sroxp.

15 квітня Комітет провів засідання, присвячене обговоренню проблемних питань оплати роботи адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Під час засідання було розглянуто звернення адвокатів Гержової Г. Г., Гусаківського С. А. та Фесенка С. І., що напередодні надійшло до НААУ. Члени Комітету зробили висновок, що, дійсно, є безліч питань до функціонування системи безоплатної правової

допомоги в Україні. Також були розглянуті інші питання: розроблення нового проєкту Положення про комісії з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правничої допомоги та усунення корупційних ризиків в системі БПД при розподілі доручень.

19 квітня на сайті НААУ опублікована новина про удосконалення законодавства про безоплатну правничу допомогу. Комітет з ініціативою звернувся до підкомітету з питань організації та діяльності адвокатури,

органів надання правової допомоги Комітету Верховної Ради з питань правової політики.

Згідно з чинною редакцією ст. 335 Кримінального процесуального кодексу, у разі якщо обвинувачений ухилився від явки до суду або захворів на психічну чи іншу тяжку тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні, або був призваний для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, суд зупиняє судове провадження стосовно такого обвинуваченого до його розшуку, видужання або звільнення з військової служби.

На цій підставі суди часто приймають рішення про зупинення судового провадження. У тому числі у справах, де обвинуваченим надавалася безоплатна вторинна правнича допомога.

І в таких випадках адвокати протягом невизначеного строку не можуть отримати оплату за вже надані ними послуги. Адже за законодавством така оплата та відшкодування витрат здійснюються лише у разі закінчення стадії провадження або у випадку дострокового припинення дії доручення. А воно формально продовжує діяти, бо центри БПД не мають необхідних повноважень для його припинення.

З урахуванням наведеного пропонується доповнити ч. 1 ст. 23 Закону «Про безоплатну правничу допомогу» новою підставою припинення надання БПД: «кримінальне провадження, в якому особі надається безоплатна вторинна правнича допомога, зупинено».

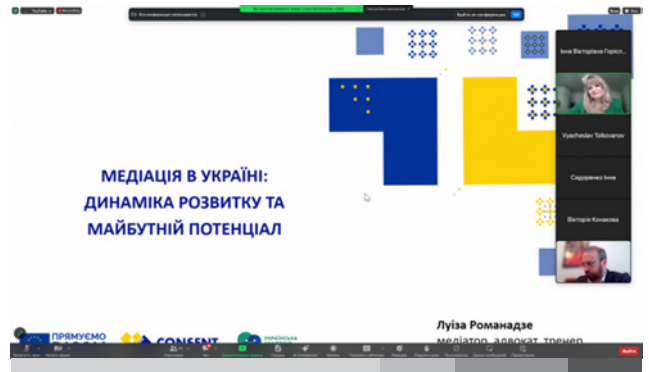
Детальніше за посиланням: URL: surl.li/stecf.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

27 — 28 березня голова та члени Ради Комітету взяли участь у слуханнях Комітету ВРУ з питань правової політики на тему «Шляхи до миру: проблематика та перспективи альтернативного вирішення спорів у сучасних умовах».

Перший день слухань був присвячений міжнародному комерційному арбітражу та третейському розгляду. Другий — медіації та врегулюванню спору за участю судді.

Під час заходу обговорено стан правового регулювання альтернативного вирішення спорів (далі — АВС) та аналіз їх інституційної інфраструктури; обговорено здобутки та виклики у застосуванні АВС в умовах во-

єнного стану; залучено та скоординовано зацікавлені сторони задля подолання викликів, що існують, реалізації необхідних змін у сфері АВС; визначено вектор розвитку АВС в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови; сформульовано конкретні рекомендації та кроки для посилення ролі АВС в Україні.

За результатами заходу визначено пріоритетні кроки та заходи, що посилять роль АВС в Україні в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови.

10 — 13 квітня членкиня Ради Комітету **Вікторія Поліщук** відвідала конференцію з медіації *Dispute Resolution Spring Conference* в Сан-Дієго. Організатор заходу — *American Bar Association*. Цьогорічна конференція була присвячена темі «Оволодіння майбутнім: Революціонізація вирішення спорів у динамічному світі». Щорічна весняна конференція є найбільшою конференцією з альтернативного вирішення спорів

у світі. Учасники збираються, щоб дізнатися про новітні технології та тенденції у сфері вирішення спорів, обмінятися ідеями з експертами та колегами, а також зміцнити професійні зв'язки. Конференція є місцем зустрічі лідерів у сфері вирішення спорів, медіаторів,

арбітрів, омбудсменів, суддів, адвокатів і викладачів права.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

20 березня відбулася спільна онлайн-нарада Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України та Національної асоціації адвокатів України з питань реалізації земельної реформи щодо обмежень у використанні земель. Участь у заході взяли голова Комітету **Віктор Кобилянський**, заступник голови Комітету **Софія Шутяк** та член Ради Комітету **Андрій Сутковий**.

Голова Комітету **Віктор Кобилянський** детально зупинився на проблематиці обмежень (охоронних зон, санітарно-захисних зон, прибережних захисних смуг тощо) і процедурі внесення змін до відомостей Державного земельного кадастру в цій частині.

Заступник голови Комітету **Софія Шутяк** розповіла про доцільність внесення регуляторних змін до законодавства у зв'язку з переданням земель державної власності в комунальну власність територіальних громад, змінами у містобудівному законодавстві, дерегуляції в земельному законодавстві.

Член Ради Комітету **Андрій Сутковий** у своїй доповіді торкнувся нової проблеми, пов'язаної з прикордонними землями та правовим регулюванням володіння і користування ними.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/3xak4rcn.

18 квітня голова Комітету **Віктор Кобилянський** взяв участь у заході «Захист прав територіальних громад на землі лісгосподарського призначення».

В Українському кризовому медіа-центрі Всеукраїнська асоціація органів місцевого самоврядування «Асоціація об'єднаних територіальних громад» провела обговорення на тему «Захист прав територіальних громад на землі лісгосподарського призначення», участь у якому взяли представники державних установ, органів місцевого самоврядування, всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування, а також експерти із земельних і лісових питань.

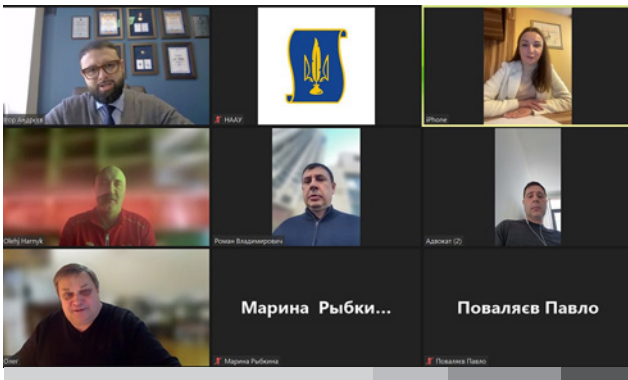
У своєму виступі **Віктор Кобилянський** зазначив, що держава, передавши у процесі децентралізації землі за межами населених пунктів у комунальну власність громад, зруйнувала державну монополію на ці землі. Але після створення державного підприємства «Ліси України» ця монополія може повернутися з усіма корупційними ризиками, які звідси випливають. І наслідки цієї монополії ми вже бачимо: численні спроби відібрати землі й у приватних власників (як фізичних, так і юридичних осіб), і у територіальних громад під приводом того, що вони нібито є землями лісгосподарського призначення.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/trupa396.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ БУДІВЕЛЬНОГО ПРАВА

5 квітня відбулося засідання Комітету, де обговорювалися питання організації та проведення круглого столу на тему «**Будівельний кодекс — майбутнє України**». Актуальністю проведення заходу

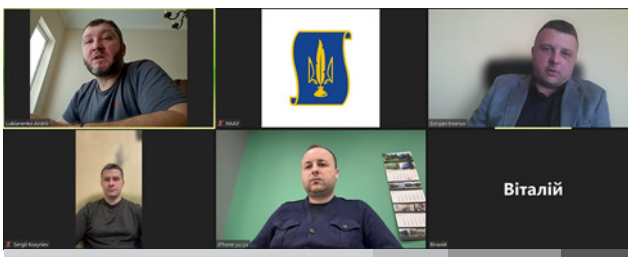

є упорядкування, об'єднання (кодифікації) і оновлення будівельних норм, які містяться у численних, різноманітних, суперечливих нормативних актах — це кодекси, 25 законів, 24 постанови Кабінету Міністрів України, 13 наказів центральних органів виконавчої влади. Основною метою заходу є залучення до роботи в розробленні Будівельного кодексу адвокатської та юридичної спільнот. Виявлення проблематики у будівельній галузі та пропозиції їх подолання з огляду на практику інших країн. Внесення однозначності у правовому регулюванні будівництва, виключення конкуренції будівельних норм права, які містяться у численних нормативних актах різної юридичної сили.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРАНСПОРТНОГО ПРАВА

29 березня відбулося засідання Комітету. На порядку денному стояли питання щодо необхідності здійснення правового аналізу законопроектів у сфері діяльності Комітету. Працювали над пропозиціями щодо вдосконалення законодавства, що регулює транспортні правовідносини, приведення його у відповідність до міжнародного права. Аналізували законопроекти, пов'язані зі сферою транспортного права.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ МЕДІА ТА РЕКЛАМНОГО ПРАВА

8 квітня на сайті НААУ була опублікована стаття секретаря Комітету **Ольги Демідової** на тему «Що варто знати медіа, аби не наразитися на штраф КРАІЛ за рекламу азартних ігор».

Головна цитата:

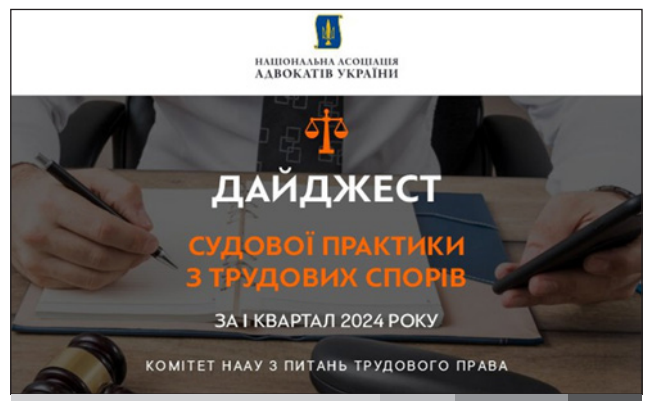
«Практика застосування фінансових санкцій у сфері азартних ігор починає тільки формуватися».

Детальніше за посиланням: [URL: tinyurl.com/tu58wkp4](https://tinyurl.com/tu58wkp4).

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ТРУДОВОГО ПРАВА

У квітні Комітет презентував дайджест судової практики з трудових спорів за I квартал 2024 року.

У дайджесті відображені правові позиції Верховного Суду з питань:

- призупинення дії трудового договору;
- звільнення на підставі пункту 9 частини 1 статті 36 КЗпП України;
- звільнення за власним бажанням;
- скорочення штату працівників;
- застосування статті 117 Кодексу законів про працю України;
- сплати судового збору в частині вимог про стягнення компенсації за невикористану відпустку;
- звільнення за невиконання умов контракту;
- сплати судового збору у трудовому спорі;
- захист честі, гідності і ділової репутації, спростування недостовірної інформації та відшкодування моральної шкоди тощо.

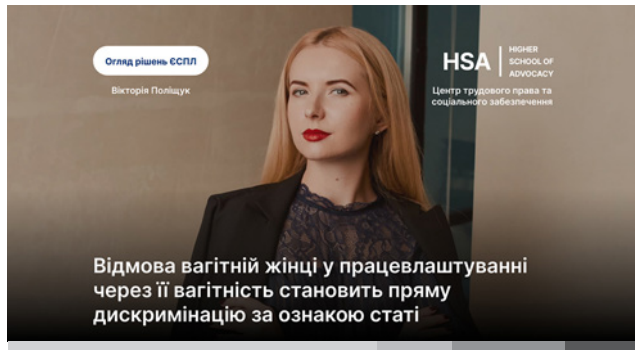
Детальніше з дайджестом можна ознайомитися на сайті НААУ.

Публікації членів Ради Комітету за березень — квітень 2024 року:

Вікторія Поліщук:

— Відмова вагітній жінці у працевлаштуванні через її вагітність становить пряму дискримінацію за ознакою статі — огляд рішення ЄСПЛ;

— Правові новини у сфері трудового права та соціального забезпечення за березень 2024 року;

— Судова практика з питань військового обліку та бронювання за березень 2024 року;

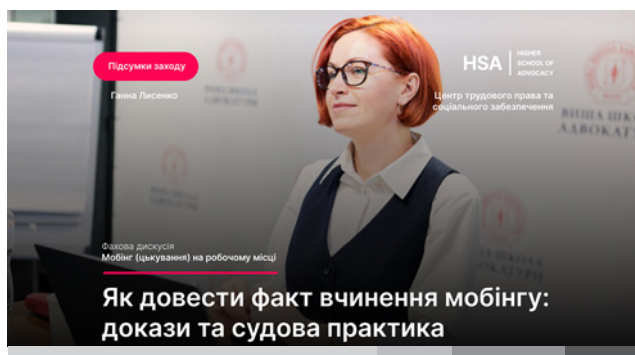
— Ключові зміни у трудовому праві крізь призму законодавства та судової практики;

— Огляд Рішення ЄСПЛ у справі «Обаса проти Сполученого королівства»: розгляд вимог про наявність чи відсутність дискримінації на роботі має відбуватися з дотриманням розумних строків;

— I.B. v. GREECE: звільнення ВІЛ-позитивного працівника призводить до стигматизації особи.

Ганна Лисенко:

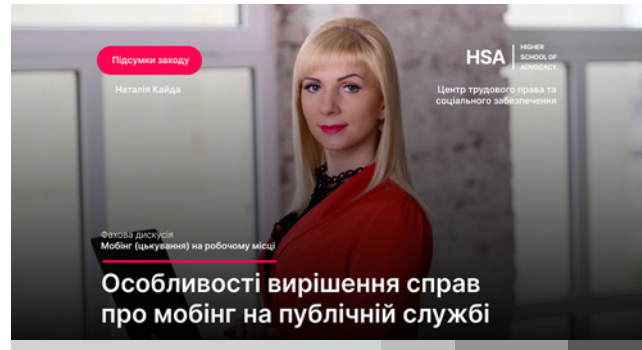
— Як довести факт вчинення мобінгу: докази та судова практика;

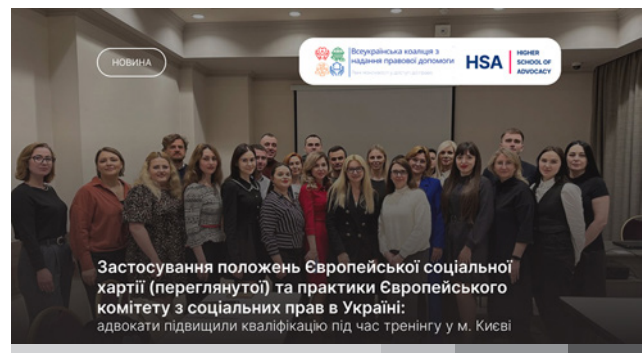
— Законодавець пропонує змінити строк звернення до суду про стягнення заробітної плати.

Наталія Кайда:

— Особливості вирішення справ про мобінг на публічній службі.

24 — 26 березня у США НААУ відбувся тренінг на тему «Застосування положень Європейської соціальної хартії (переглянутої) та практики Європейського комітету з соціальних прав в Україні». Лектори: **Вікторія Поліщук та Наталія Кайда.**

11 квітня членкиня Ради Комітету **Наталія Кайда** долучилася до нового онлайн-курсу Ради Європи HELP та ЄС для європейських юристів на тему «Тимчасовий захист в Європейському Союзі».

Під час семінару було розкрито питання розвитку імплементації Директиви ЄС про тимчасовий захист у зв'язку з війною в Україні та пов'язані з нею процедури, що включають у себе:

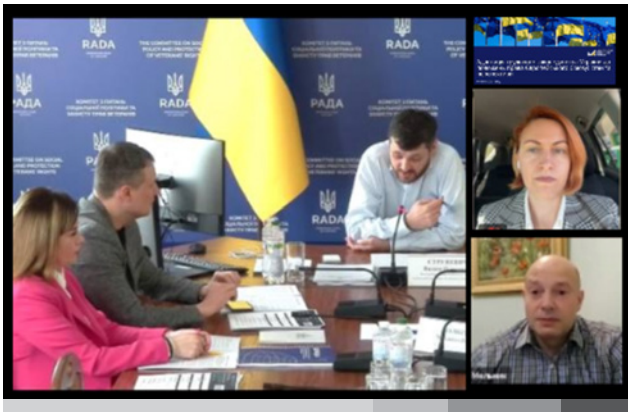
- огляд кризи з вимушеним переселенням в Україні;
- надання тимчасового захисту переміщеним особам в Україні;
- проблеми імплементації, що виникають на місцевому рівні щодо доступу до основних прав, пов'язаних із житлом, працевлаштуванням, охороною здоров'я та освітою.

Також представлено новий курс проекту Ради Європи «HELP» про тимчасовий захист у Європейському Союзі. У межах курсу:

- продемонстровані виклики, пов'язані з його впровадженням на практичних кейсах;
- запропоновані способи впровадження онлайн-курсу: презентація сторінки, планування, оцінювання;
- наведено приклади надання покрокової правової допомоги українцям, які втікають від війни (з урахуванням планування та оцінки).

9 квітня члени ради Комітету **Ганна Лисенко** та **Ярослав Мельник** узяли участь у круглому столі на тему «Адаптація трудового законодавства України до положень права Європейського Союзу: стан та перспективи». Захід проводився за ініціативи Комітету ВРУ з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів.

У межах заходу представники від Мінекономіки розповіли про стан реформування законодавства про працю та наступні напрями розширення ролі індивідуально-договірного регулювання трудових відносин і презентували зміни, які вже зроблені з метою адаптації трудового законодавства України до положень права Європейського Союзу.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

25 березня опубліковано статтю члена Комітету **Ірини Тодорич** на тему «Що заважає звільненню з військової служби за наявності законних підстав: судова практика». У перші дні повномасштабного вторгнення чимало чоловіків пішли до Збройних Сил боронити країну. Коли рівень загрози знизився, дехто із захисників, хто за законом мав право на звільнення, спро-

бували його реалізувати. Але не всім це вдалося. Чому так — спробуємо розібратися.

«При поданні рапорту про звільнення за сімейними обставинами слід уважно поставитися до збору документів, які підтверджують таке право», — стверджує автор.

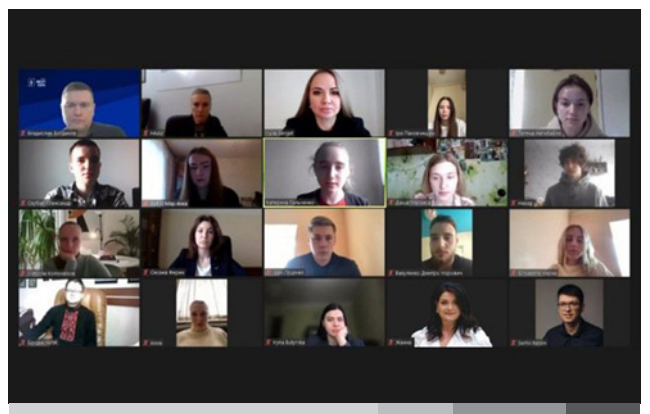
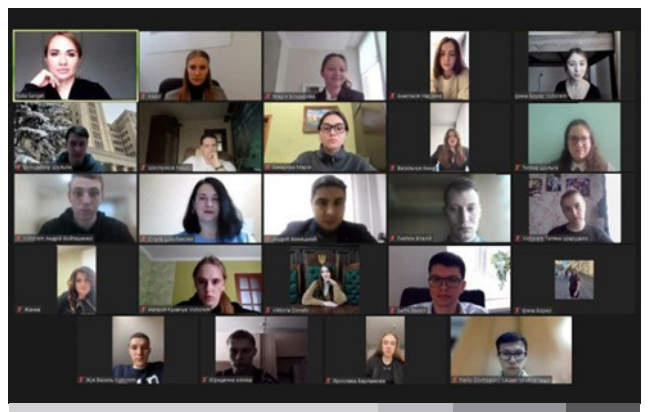
Детальніше за посиланням: URL: surl.li/stdhi.

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — UNBA NEXTGEN

14 та 15 березня відбувся I тур Турніру із судових дебатів для студентів юридичних вишів, організований Молодіжним комітетом НААУ — UNBA NextGen. Обрано дві команди учасників, які зустрінуться у фіналі.

У Турнірі взяли участь 4 команди:

«Ліга справедливості» (капітан команди Катерина Гальченко);

«Молодіжне об'єднання» (капітан команди Оксана Ферин);

«Свідки правовладдя» (капітан команди Марія Бондарєва);

«Victorem» (капітан команди Ірина Борко).

Учасники отримали від організаторів фабулу справи та кожній команді було визначено статус сторони в імпровізованому судовому засіданні — позивач або відповідач.

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/4nujf9b9.

29 березня адвокати Молодіжного комітету у Дніпропетровській області **Алевтина Башкеєва, Анна Цуркан, Юлія Протопоп, Роман Ажмяков, Олександр Негрбов та Інна Павленко** провели поточне засідання Комітету 2024 року, на якому обговорили виклики, з якими стикається адвокат у процесі врегулювання сімейних спорів під час війни (особливо, коли однією зі сторін є військовослужбовець або особи, які перебувають за межами країни).

Також адвокати відвідали технічний музей «Машини Часу». Ознайомилися з альтернативними джерелами енергії.

Дехто навіть особисто спробував її добути: генеруючи (перетворюючи власними силами) механічну енергію в електричну.

3 квітня регіональний представник Молодіжного комітету в Одеській області **Іванна Блохіна** виступила доповідачем на публічній лекції в режимі онлайн на тему «Ефективність захисту у кримінальному провадженні: стандарти ЄСПЛ та право ЄС» у Львівському державному університеті внутрішніх справ у межах проєкту за програмою Еразмус+ напряму Жан Моне модуль (Грантова угода № 101126810 — ELVEUCP). Адвокат відповідала за практичну частину лекції, поділилася власним досвідом застосування Конвенції

про захист прав людини і основоположних свобод та практики ЄСПЛ.

Основною спікеркою з наукової, теоретичної частини лекції виступила д. ю. н., професорка кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту права Львівського університету внутрішніх справ **Ірина Гловюк**.

Серед слухачів були не лише здобувачі освіти, а й викладачі, адвокати та юристи.

Дуже змістовними та цікавими є заходи, в яких поєднуються теорія та практика!

Об'єднуємося та працюємо пліч-о-пліч! Бо лише разом — ми сила!

4 квітня регіональний представник Молодіжного комітету у Полтавській області адвокат **Владислав Кормушин** провів зустріч зі студентами-правниками Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського.

Під час заходу студенти дізналися про становлення в професії адвоката, труднощі, з якими можуть зіткнутися молоді адвокати, особливості професійної діяльності адвоката.

На заході студенти також дізналися про напрями діяльності Молодіжного комітету, його особливості та переваги.

10 квітня Молодіжним комітетом спільно з Радою адвокатів Рівненської області було проведено безоплатний семінар з підвищення кваліфікації для адвокатів Рівненщини, що надають безоплатну вторинну правову допомогу на тему «Рішення РАУ щодо діяльності адвокатів, які співпрацюють з системою БВПД». Участь у заході взяли 58 адвокатів Рівненщини.

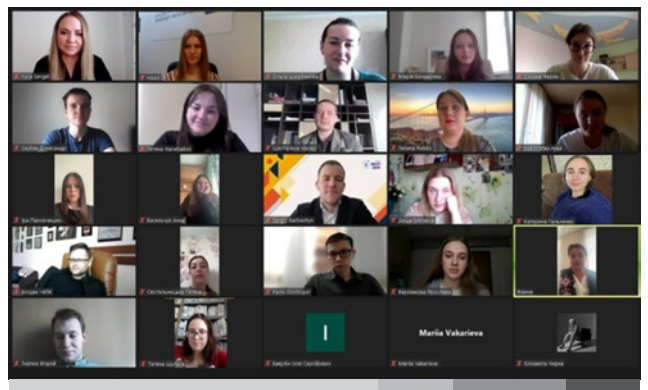

Лектором заходу виступила адвокатка Лазарчук Ганна Валеріївна.

Всім зареєстрованим учасникам було нараховано 2 бали з БВПД.

11 квітня під час засідання Комітету були названі переможці другого Турніру із судових дебатів, участь у якому брали студенти юридичних вишів.

У фіналі змагань перемогу здобула команда «Свідки правовладдя», яку представляли студенти Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Марія Бондарева, Анна Васильчук, Віталій Гнатюк, Василь Василенко, а також Марія Вакарєва (Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка), Тетяна Шульга (Київський

фаховий коледж туризму та готельного господарства), Назар Шестіріков (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого), Павло Довгопол (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ), Володимир Шульгін (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна).

Детальніше за посиланням: URL: tinyurl.com/4ekaehm2.

12 квітня заступниця голови Молодіжного комітету **Юлія Сергет** взяла участь у «брендінговому інтерв'ю», що проводився директором по комунікаціям та цифровим інноваціям World Justice Project (WJP), Natalia Jardon.

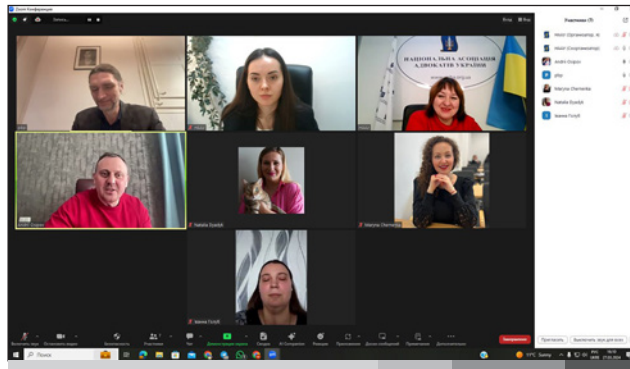
Під час цього інтерв'ю говорили про стратегії брендінгу для проєкту ЄС, який оцінює справедливість, хороше управління, демократію, рівні права та верховенство права в Європейському Союзі як на національному, так і на місцевому рівнях. Також під час бесіди були продемонстровані декілька назв та описів різних продуктів компаній, за якими був наданий **Юлією Сергет** зворотний зв'язок кожному з них, а саме: чим вони є, які є позитивні та негативні реакції і що під цим розуміється.

Наприкінці бесіди Natalia Jardon подякувала за підтримку Комітетом проєктної діяльності World Justice Project.

Нагадаємо, що у січні цього року Молодіжний комітет взяв участь у конкурсі WJP, метою якого є: виявлення, визнання та просування передових практик і ініціатив із високим ступенем впливу, які захищають і сприяють верховенству права. Цьогорічний виклик присвячений вирішенню нагальних проблем верховенства права, які лежать в основі демократичної стійкості та оновлення.

КОМІТЕТ НААУ З ГУМАНІТАРНИХ ПИТАНЬ І ТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ

27 березня відбулося засідання Комітету, під час якого було обговорено створення Адвокатської книги за результатами Першого всеукраїнського конкурсу прози серед адвокатів «Особистий погляд», яка буде презентована у 2024 році. Ініціатором виходу книги став один із переможців конкурсу, адвокат і письменник Андрій Осіпов.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У квітні Комітет презентував традиційні Огляд законів, законопроектів та актів уряду України з питань правового регулювання органів місцевого самоврядування і дайджест постанов Кабінету Міністрів України у сфері місцевого самоврядування, прийнятих протягом 2024 року.

Огляд охоплює IV квартал 2023 року та I квартал 2024 року і налічує 7 законів, 37 законопроектів і 32 постанови. Зокрема щодо: порядку виплати компенсацій

за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у галузі будівництва, забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом для тимчасового проживання, узгодження законодавства у сфері розпорядження державним і комунальним майном, вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України тощо.

Дайджест містить огляд 31 рішення уряду як щодо внесення змін до попередніх постанов КМУ, так і нові постанови. Зокрема, щодо подолання наслідків підриву Каховської ГЕС та завданих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну, функціонування територіальних громад.

Ознайомитися з матеріалами можна на сайті НААУ.

У квітні Комітет здійснив правовий аналіз проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії відновлення державної влади та реінтеграції населення деокупованих територій України на період до 2026 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024 — 2026 роках. За результатами опрацювання до Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України було направлено пропозиції та зауваження до відповідного проекту.

На думку Комітету, Стратегія має стати основою для чіткої координації всіх органів державної влади, які відповідають за формування державних політик у відповідних сферах, для забезпечення гарантій правової визначеності, аби базові рішення держави та їх наслідки були визначені, зрозумілі та відомі всім до деокупації. У зв'язку із цим особливо вітається завдання 2 Стратегічної цілі № 1 Операційного плану, згідно з яким визначається ЦОВВ, відповідальний за забезпечення системної координованості дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо реалізації державної політики реінтеграції деокупованих територій України у різних сферах і передбачається постійний періодичний моніторинг стану відповідності галузевих нормативно-правових актів Стратегії. Однак вбачається доцільною синхронізація діяльності профільних ЦОВВ й під час розроблення та подання на затвердження Уряду проектів законів, пов'язаних з відновленням публічного врядування (у разі якщо суб'єктом законодавчої ініціативи виступає Кабінет Міністрів України).

НААУ вважає за доцільне підтримати проєкт акта із певними рекомендаціями техніко-юридичного змісту, які, серед іншого, можуть бути ураховані у форматі протокольних доручень профільним ЦОВВ.

КОМІТЕТ НААУ З ПИТАНЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРИВАТИЗАЦІЇ

10 квітня на сайті НААУ опублікована новина, в якій голова Комітету **Андрій Шабельніков** говорив з виданням «ФОКУС» про те, що економічне бронювання краще за невизначеність. «Постійно обговорюємо з представниками українського бізнесу ці пропозиції з економічного бронювання. І аби відповісти на питання щодо того, як прописати закон, з тим щоб уникнути суперечностей, можу сказати вам наступне. Попри те, чи буде підвищена відсоткова ставка, приміром, до 3 %, як пропонувалося, чи буде введена плата у розмірі 20 тисяч гривень за працівника, це в будь-якому

разі краще, ніж невизначеність. І таку невизначеність, варто усунути якнайшвидше, аби бізнес міг підлаштуватися до нових умов. Звісно, бажано виходити з того, наскільки реально тому чи іншому підприємству сплачувати певну суму. Такі виплати потребують перегляду бюджету підприємства, тому бажано закріпити ці норми на законодавчому рівні якомога швидше», — вважає голова Комітету.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/sromc.

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

Дотримання принципу інституційної безперервності влади в Україні є надзвичайно важливим у нинішніх воєнних умовах, адже позбавлення легітимності української влади є одним з очевидних пріоритетів

агресора не лише для пропаганди, а й дискредитації на міжнародній арені.

16 квітня такого висновку дійшли учасники круглого столу на тему «Принцип інституційної безперервності влади в Україні: виклики в умовах воєнного стану та післявоєнного періоду», організованого **Комітетами НААУ з питань виборчого права та з питань верховенства права**.

Під час круглого столу обговорювалися питання щодо:

- 1) законодавчого регулювання інституту безперервності влади у розрізі національних і міжнародних стандартів: парламентський і президентський виміри;
- 2) ролі органів конституційного контролю з погляду офіційного тлумачення питань безперервності влади;
- 3) правозастосовної практики з питань інституційних основ безперервності влади: висновки судів, практика ЦВК тощо.

Участь у заході взяли члени комітетів НААУ, народні депутати України, голова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, члени Центральної виборчої комісії України, науковці, представники Міжнародної фундації виборчих систем «IFES» та громадської організації «Центр політико-правових реформ». Слухачами заходу були студенти Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Голова Комітету з питань виборчого права **Алла Басалаєва** резюмувала позиції учасників та вкотре наголосила на готовності адвокатської спільноти активно співпрацювати з органами законодавчої, виконавчої та судової гілки влади, а також з представниками громадянського суспільства у питаннях інформаційно-юридичного висвітлення інституту безперервності влади в Україні.

Детальніше за посиланням: URL: surl.li/sthag.

9 квітня на сайті НААУ вийшла стаття, підготовлена у рамках рубрики «Власний досвід у професії» Молодіжного комітету НААУ — UNBA NextGen та Комітету НААУ з питань гендерної політики, а також Програми з розвитку жіночого лідерства в адвокатурі та стимулювання дівчат і жінок до вибору адвокатської професії.

Про власний досвід у професії розповіла адвокат, член Ради Комітету НААУ з питань ІТ-права та Ради Комітету НААУ з питань гендерної політики, фахівець з питань інтелектуальної власності **Ольга Щербак**.

Головна цитата: «Говорити правду: клієнтам, суду, колегам. Правда рано чи пізно стане видимою в будь-якому разі. Краще відкрити її першою».

Детальніше за посиланням: tinyurl.com/mwxhxfy7.

ДИСКРИМІНАЦІЯ НА РОБОТІ: АНАЛІЗ ОСНОВНИХ РІШЕНЬ ЄСПЛ

Вікторія Поліщук, голова Комітету НААУ з питань трудового права, лектор ВША НААУ, медіатор, викладач Університету економіки та права «КРОК»

Сьогодні усе антидискримінаційне законодавство в Європейському Союзі (ЄС) спрямоване на просування рівності та боротьбу з дискримінацією за різними ознаками. Основна правова база для цього включає: Договір про Європейський Союз, де зазначено про принципи та цілі, включаючи просування рівності та боротьбу з дискримінацією; Договір про функціонування Європейського Союзу, де у статті 19 передбачено, що мають вживатися заходи для боротьби з дискримінацією за ознакою статі, расового чи етнічного походження, релігії чи переконань, інвалідності, віку або сексуальної орієнтації.

Окрім того, у ЄС діють Директиви, які також спрямовані на боротьбу з дискримінацією на роботі. Зокрема, Директива про расову рівність (2000/43/ЄС), положеннями якої заборонено дискримінацію за ознакою расового або етнічного походження

в різних сферах, включаючи зайнятість, освіту та доступ до товарів і послуг. Директива про гендерну рівність (2006/54/ЄС) забезпечує рівне ставлення до чоловіків і жінок у сфері зайнятості та суміжних сферах. Директива про рівність у сфері зайнятості (2000/78/ЄС) містить заборону дискримінації на підставі релігії або переконань, інвалідності, віку або сексуальної орієнтації у сфері зайнятості та професійної діяльності.

Стосовно ж практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), то тлумачення та застосування антидискримінаційного законодавства має важливу роль для розвитку правових принципів Європейського Союзу. Проаналізуємо основні рішення, де було встановлено факт дискримінації на роботі і які ми, українські адвокати, можемо використовувати для обґрунтування власних правових позицій.

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ НА РОБОТІ

Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom (1985)

Зазначена справа стосувалася відмови влади Великої Британії надати трьом заявникам, які були заміжніми жінками, право на проживання та роботу у Великій Британії відповідно до положень про возз'єднання сім'ї. ЄСПЛ постановив, що імміграційні правила Великої Британії порушують статтю 14 (заборона дискримінації) у поєднанні зі ст. 8 (право на повагу до приватного і сімейного життя).

ЄСПЛ зазначає, що ст. 14 стосується уникнення дискримінації у користуванні правами, передбаченими Конвенцією, тією мірою, якою вимоги Конвенції щодо цих прав можуть бути дотримані у різний спосіб. По-

няття дискримінації в розумінні ст. 14 включає в себе загалом випадки, коли до особи або групи осіб ставляться без належного обґрунтування менш прихильно, ніж до інших, навіть якщо більш прихильне ставлення не передбачено Конвенцією.

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА РЕЛІГІЙНОЮ ОЗНАКОЮ

Case of Eweida and others v. the United Kingdom (2010)

Справа стосувалася чотирьох заяв, що були подані проти Великої Британії християнами, які вважали, що вони зазнали незаконної дискримінації з боку своїх роботодавців на підставі своїх релігійних переконань. Кожен заявник стверджував, що держава порушила їхнє право на свободу віросповідання, передбачене

ст. 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ) та/або їхнє право на заборону дискримінації при здійсненні цієї свободи за ст. 14 у поєднанні зі ст. 9 ЄКПЛ. Вони по-різному стверджували, що держава або не вжила заходів для захисту цих прав, або вчинила дії, які порушують ці права. Усі заявники скаржилися на те, що національне законодавство не змогло належним чином захистити їхнє право сповідувати свою релігію.

Зокрема, перша заявниця, яка провела перші вісімнадцять років свого життя в Єгипті, є практиком християнином-коптом. Вона вважає видимим проявом своєї релігії носіння маленького срібного хрестика на ланцюжку на шиї. З 1999 року заявниця працювала неповний робочий день як співробітник служби реєстрації в приватній компанії British Airways Plc. Як і всі приблизно 30 000 співробітників British Airways, які контактують з громадськістю, вона була зобов'язана носити уніформу. British Airways вважала, що носіння уніформи відіграє важливу роль у підтримці професійного іміджу та зміцненні впізнаваності бренду компанії.

До 2004 року уніформа для жінок включала блузку з високим горлом. У 2004 році British Airways запровадила нову уніформу, яка включала блузку з відкритою горловиною для жінок, яку можна було носити з краваткою, заправленою або вільно зав'язаною на шиї. Було розроблено інструкцію для носіння, в якій були викладені детальні правила щодо кожного аспекту уніформи.

Якщо працівник з'являвся на роботі в одязі, який не відповідав вимогам уніформи, British Airways просила його зняти цей одяг або за необхідності повернутися додому, щоб переодягнутися. Час, витрачений працівником на зміну одягу, буде вираховано з його заробітної плати.

British Airways дозволяла працівникам-сикхам чоловічої статі носити тюрбани, за умови, що вони були темно-синього або білого кольору. Працівники-сикхи також могли носити кірпан (церемоніальний меч), схований під одягом, і браслет, який зазвичай ховався, якщо не було дозволу носити сорочку з короткими рукавами. Жінкам-мусульманкам наземного персоналу було дозволено носити хіджаб (хустки).

До 20 травня 2006 року, коли заявниця носила натільний хрестик на роботі, вона приховувала його під одягом. З 20 травня 2006 року вона вирішила почати носити натільний хрестик відкрито, на знак своєї відданості вірі. Коли вона прийшла того дня на роботу, її ке-

рівник попросив її зняти хрестик і ланцюжок або сховати їх під косинку. Заявниця спочатку відмовилася, але врешті-решт погодилася виконати вказівку після обговорення цього питання зі старшим менеджером. 7 серпня 2006 року заявниця знову з'явилася на роботі з відкритим хрестом і знову погодилася зняти після того, як її попередили, що у разі відмови вона буде відправлена додому без оплати. 20 вересня 2006 року заявниця відмовилася приховати або зняти хрест і була відправлена додому без збереження заробітної плати.

23 жовтня 2006 року їй запропонували адміністративну роботу без контакту з клієнтами, яка не вимагала б від неї носіння уніформи, але вона відхилила цю пропозицію.

У середині жовтня 2006 року з'явилася низка газетних статей про справу заявниці, які містили критику на адресу British Airways. 24 листопада 2006 року British Airways оголосила про перегляд своєї політики щодо уніформи в частині носіння видимих релігійних символів. Після консультацій зі співробітниками та представниками профспілок 19 січня 2007 року було вирішено прийняти нову політику. Починаючи з 1 лютого 2007 року носіння релігійних і благодійних символів було дозволено там, де на це є дозвіл. Певні символи, такі як хрест і зірка Давида, отримали негайний дозвіл.

Заявниця повернулася на роботу 3 лютого 2007 року, отримавши дозвіл на носіння хреста відповідно до нової політики. Однак British Airways відмовилася компенсувати заявниці втрачений заробіток за період, коли вона не виходила на роботу.

Заявники скаржилися на те, що національне законодавство не змогло належним чином захистити їхнє право сповідувати свою релігію всупереч статті 9 Конвенції, взятій окремо або в поєднанні зі статтею 14.

ЄСПЛ зазначив, що, враховуючи, що роботодавець пані Евейди був приватним, питання полягає в тому, чи дотрималася країна своїх позитивних зобов'язань за статтею 9. Суди не встановили правильного балансу, оскільки вони надали фактору іміджу компанії занадто великої ваги. Непомітний хрест пані Евейди не міг суттєво вплинути на корпоративний імідж, і не було жодних доказів того, що дозвіл на носіння релігійного одягу в попередніх випадках зашкодив бренду або корпоративному іміджу. Суд ухвалив це рішення більшістю голосів п'ять проти двох. Пані Евейді було присуджено 2000 євро компенсації у розмірі 2000 євро та 30 000 євро судових витрат.

Thlimmenos v. Greece (2000)

Заявник стверджував, що його непризначення на посаду сертифікованого бухгалтера було безпосередньо пов'язане з проявом його релігійних переконань і підпадало під дію ст. 9 Конвенції. У зв'язку із цим він зазначив, що його не призначили, оскільки він відмовився служити в збройних силах; відмовляючись від цього, він виявив свої релігійні переконання як Свідок Єгови. Заявник також стверджував, що виключення особи з професії присяжного бухгалтера за відмову служити в збройних силах з релігійних мотивів не може служити жодній корисній меті. З огляду на це відмова органів влади призначити заявника на посаду не була необхідною. Категорія осіб, до якої належав заявник, а саме чоловіки Свідки Єгови, релігія яких передбачала вагомні причини для відмови від служби в збройних силах, відрізнялася від категорії більшості інших кримінальних правопорушників. Неврахування Урядом цієї відмінності становило дискримінацію, яка не допускається ст. 14 Конвенції у поєднанні зі ст. 9.

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА СТАНОМ ЗДОРОВ'Я

I.B. v. Greece (2013)

Заявник народився в 1980 році і проживає в Афінах. Заявник працював у компанії з виробництва ювелірних виробів з 2001 року. 4 березня 2003 року він звільнився зі своєї посади для проходження військової служби. Після цього він зв'язався з С. К., власником компанії, який знову прийняв його на роботу на умовах повної зайнятості з 1 липня 2004 року з місячною заробітною платою 722,92 євро (EUR).

У січні 2005 року заявник повідомив трьом своїм колегам — І. М., С. М. та О. Г. — про те, що він боїться, що заразився вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ). 11 лютого 2005 року, коли він перебував у щорічній відпустці, ці побоювання підтвердилися, коли він пройшов тест, який показав, що він, дійсно, є ВІЛ-позитивним. 15 лютого його роботодавець, С. К., отримала листа від трьох вищезгаданих співробітників, в якому вони повідомили їй, що заявник «хворий на СНІД» і що компанія повинна звільнити його до закінчення його щорічної відпустки. Всі троє колег мали негативні результати тестів на СНІД.

Тим часом інформація про стан здоров'я заявника поширилася по всій компанії, яка налічувала сімдесят працівників. Співробітники почали скаржитися

роботодавцю на те, що їм доводиться працювати з ВІЛ-позитивним колегою, і вимагали його звільнення. Тоді С. К. запросив лікаря з гігієни праці прийти на підприємство і поговорити з працівниками про ВІЛ та шляхи його передання. Лікар спробував заспокоїти працівників, пояснивши їм, яких запобіжних заходів слід вжити, але вони продовжували вимагати звільнення заявника. Тоді С. К. розглянув можливість перевести заявника до іншого відділення в іншому місці, але завідувач цього відділення пригрозив звільнитися, якщо заявник приєднається до його колективу. Тоді С. К. запропонувала допомогти заявнику відкрити власний бізнес, якщо він напише заяву про звільнення. Вона також запропонувала оплатити йому навчання на курсах перукарів. Однак заявник відмовився від її пропозицій.

21 лютого 2005 року тридцять три працівники компанії (приблизно половина від загальної кількості персоналу) надіслали С. К. листа з проханням звільнити заявника з метою «збереження їхнього здоров'я та права на працю», оскільки в іншому випадку, на їхню думку, гармонійна атмосфера в компанії могла б погіршитися. 23 лютого 2005 року, за два дні до повернення заявника з відпустки, С. К. звільнила його та виплатила йому передбачену грецьким законодавством компенсацію, а саме: місячну заробітну плату та 843,41 євро за час відпустки. Незабаром після звільнення заявник знайшов іншу роботу в приватній компанії.

ЄСПЛ зазначає, що звільнення ВІЛ-позитивного працівника призводить до стигматизації особи. Ці дії мають серйозні наслідки для особистих прав працівника, поваги до нього і, зрештою, для його приватного життя. До цього слід додати невизначеність, пов'язану з пошуком нової роботи, оскільки перспектива знайти її могла здаватися примарною, враховуючи його попередній досвід. Той факт, що заявник знайшов нову роботу після звільнення, не є достатнім для того, щоб стерти негативний вплив звільнення на його здатність вести нормальне особисте життя. Нарешті Суд повторює, що у згаданій вище справі Кютіна (Kiyutin) він постановив, що стан здоров'я особи, включаючи такі стани, як ВІЛ-інфекція, повинен охоплюватися або як форма інвалідності, або так само, як і інвалідність — терміном «інший стан» у тексті ст. 14 Конвенції. Звідси випливає, що ст. 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 8 застосовна до фактів цієї справи.

ЯК ЕЛЕКТРОННИЙ ФОРМАТ ТРУДОВОЇ КНИЖКИ СПРОСТИВ ТА УСКЛАДНИВ ВОДНОЧАС ОФОРМЛЕННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Оксана Зайцева, адвокат, членкиня Комітету НААУ з питань трудового права

На сьогодні трудова книжка залишається основним документом про трудову діяльність працівника, до якого заносяться відомості про роботу, заохочення, а також нагороди за успіхи в роботі.

Одnocześnie із цим до трудової книжки заносяться також інформація щодо підстав звільнення з роботи, які іноді характеризують працівника не з найкращого боку і можуть вплинути на роботодавця, до неї, у тому числі, можуть вноситися і стягнення про порушення трудової дисципліни тощо.

Раніше були непоодинокі випадки, коли для уникнення у наступній роботі негативних наслідків працівники намагалися позбутися такої компрометуючої трудової репутації книжки і починали з чистого аркуша або робили дублікат.

Із 10 червня 2021 року в Україні офіційно діють електронні трудові книжки. Паперові поступово відходять у минуле. І разом із цим зникає можливість, так би мовити, «кинути трудову книжку» і розпочати трудову діяльність з новою паперовою книжкою, напрацьовуючи собі більш позитивний імідж.

Відтепер завдяки електронним трудовим книжкам кожен роботодавець зобов'язаний надавати відомості про трудову діяльність своїх найманих працівників в електронному форматі. Зокрема, робити записи про прийняття на роботу, переведення чи звільнення, строкову військову службу та інші події, які раніше фіксувалися в паперовій формі.

За Законом України від 05.02.2021 р. № 1217 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі» у працівників і роботодавців

є п'ять років для оцифрування трудових книжок. Після перевірки даних із боку Пенсійного фонду України та їхнього внесення до Реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування буде сформований кінцевий варіант електронної трудової книжки.

Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування створений у 2011 році відповідно до Закону України від 08.07.2010 № 2464 «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Отже, реєстр застрахованих осіб — автоматизований банк відомостей, створений для ведення єдиного обліку фізичних осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню відповідно до закону.

Відповідно до ч. 4 п. 2 ст. 20 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» з метою обліку в електронній формі відомостей про трудову діяльність працівника страхувальник подає відомості про працівника щодо переведення на іншу роботу

(посаду), звільнення, поновлення на роботі, призупинення/поновлення дії трудового договору, а також про присвоєння, зміну або позбавлення рангу, розряду, класу, звання, категорії, складення присяги, належності або неналежності осіб, які працюють, у тому числі підприємців, або забезпечують себе роботою самостійно, до професійних спілок та/або до осіб, які підлягають обов'язковим медичним оглядам.

Таким чином, відомості про прийняття і звільнення працівника повинні бути подані саме роботодавцем.

Оскільки працівник не може бути допущений до роботи без укладення трудового договору, оформленого наказом чи розпорядженням роботодавця, і повідомлення Державної податкової служби України про прийняття працівника на роботу, повідомлення подається за формою, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 № 413 «Про порядок повідомлення Державній податковій службі та її територіальним органам про прийняття працівника на роботу».

Стосовно подання відомостей про звільнення працівника, то страхувальник подавати повідомлення до Державної податкової служби України не зобов'язаний, однак при поданні страхувальником об'єднаного звіту з єдиного соціального внеску (ЄСВ) та податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) відбувається повідомлення Пенсійного фонду України, який формує та веде Реєстр застрахованих осіб Державного реєстру

загальнообов'язкового державного соціального страхування, та Державної податкової служби одночасно.

Отже, введення електронної трудової книжки значно спростило облік трудової діяльності працівника, однак є і деякі складнощі.

У період воєнного стану в Україні деякі роботодавці були змушені змінити місце перебування, ліквідуватися, реорганізуватися. Проте є випадки, коли юридично роботодавець існує, але фактично не здійснює діяльність і зв'язок із роботодавцем і працівником втрачений.

Припинити трудові відносини можна через суд, який у порядку окремого провадження розглядає ці справи, проте подати відомості про звільнення може лише страхувальник при поданні об'єднаного звіту з ЄСВ та ПДФО. І відтоді виникають певні труднощі. Працівник вважається працюючою особою і рахується у Реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, однак позбавлений можливості працевлаштуватися за основним місцем роботи, тільки за сумісництвом.

Законодавець передбачив такі повноваження центрів зайнятості, проте щодо припинення трудових відносин із внутрішньо переміщеними особами.

Таким чином, з одного боку, із введенням електронних трудових книжок працівник став більш захищеним, з іншого — є певні недосконалості.

СПІР МІЖ СПІВВЛАСНИКАМИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК, НА ЯКИХ РОЗТАШОВАНІ БАГАТОКВАРТИРНІ БУДИНКИ, А ТАКОЖ НАЛЕЖНІ ДО НИХ БУДІВЛІ, СПОРУДИ ТА ПРИБУДИНКОВІ ТЕРИТОРІЇ

Ольга Розгон, доц., к. ю. н.

Статтю присвячено аналізу позовних вимог про усунення перешкоди у користуванні земельною ділянкою шляхом демонтажу огорожі, вольєра та знесення самочинно побудованого гаража. Ця проблема є актуальною, оскільки має важливе значення, оскільки потребує з'ясування питання щодо погодження всіх співвласників у користуванні земельною ділянкою.

Згідно зі ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Як передбачено ст. 317 Цивільного кодексу України¹, власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном.

Власник згідно з ч. 1 ст. 319 ЦК володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд.

Стаття 321 ЦК закріплює принцип непорушності права власності, передбачений ст. 41 Конституції України. Він означає, що право власності є непорушним, ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права чи обмежений у його здійсненні.

Відповідно до частин 1, 2 ст. 355 ЦК майно, яке є у власності двох або більше осіб (співвласників), належить їм на праві спільної власності (спільне майно).

Майно може належати особам на праві спільної часткової або спільної сумісної власності.

Право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою. Якщо договір між співвласниками про порядок володіння та користування спільним майном відповідно до їхніх часток у праві спільної часткової власності посвідчений нотаріально, він є обов'язковим і для особи, яка придбає згодом частку в праві спільної часткової власності на це майно (ч. 4 ст. 358 ЦК).

Згідно із ч. 1 ст. 368 ЦК спільна власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності є спільною сумісною власністю.

У ст. 369 ЦК передбачено, що співвласники майна, яке є у спільній сумісній власності, володіють і користуються ним спільно, якщо інше не встановлено домовленістю між ними. Розпоряджання майном, що є

¹ Далі за текстом — ЦК.

у спільній сумісній власності, здійснюється за згодою всіх співвласників, якщо інше не встановлено законом. У разі вчинення одним зі співвласників правочину щодо розпорядження спільним майном вважається, що він вчинений за згодою всіх співвласників, якщо інше не встановлено законом. Згода співвласників на вчинення правочину щодо розпорядження спільним майном, який підлягає нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, має бути висловлена письмово і нотаріально посвідчена. Співвласники мають право уповноважити одного з них на вчинення правочинів щодо розпорядження спільним майном. Правочин щодо розпорядження спільним майном, вчинений одним зі співвласників, може бути визнаний судом недійсним за позовом іншого співвласника у разі відсутності у співвласника, який вчинив правочин, необхідних повноважень.

Право спільної власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою.

Відповідно до ст. 376 ЦК житловий будинок, будівля, споруда, інше нерухоме майно вважаються самочинним будівництвом, якщо вони збудовані або будуються на земельній ділянці, яка не була відведена для цієї мети, або без відповідного документа, який дає право виконувати будівельні роботи, чи належно затвердженого проєкту, або з істотними порушеннями будівельних норм і правил. У разі істотного відхилення від проєкту, що суперечить суспільним інтересам або порушує права інших осіб, істотного порушення будівельних норм і правил суд за позовом відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування може ухвалити рішення, яким зобов'язати особу, яка здійснила (здійснює) будівництво, провести відповідну перебудову. Якщо проведення такої перебудови є неможливим або особа, яка здійснила (здійснює) будівництво, відмовляється від її проведення, таке нерухоме майно за рішенням суду підлягає знесенню за рахунок особи, яка здійснила (здійснює) будівництво. Особа, яка здійснила (здійснює) самочинне будівництво, зобов'язана відшкодувати витрати, пов'язані з приведенням земельної ділянки до попереднього стану.

Виходячи з розуміння норм ст. 377, 382, 385, 812 ЦК, багатоквартирним слід вважати житловий будинок, який складається із двох чи більше квартир.

Стаття 382 ЦК визначає поняття квартири як окремого об'єкта права власності. Квартирою є ізольоване

помешкання у житловому будинку, призначене і придатне для постійного у ньому проживання.

На підставі ч. 2 ст. 382 ЦК усі власники квартир і нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку є співвласниками на праві спільної сумісної власності спільного майна багатоквартирного будинку. Спільним майном багатоквартирного будинку є приміщення загального користування (у тому числі допоміжні), несучі, огорожувальні та несуче-огорожувальні конструкції будинку, механічне, електричне, сантехнічне та інше обладнання всередині або за межами будинку, яке обслуговує більше одного житлового чи нежитлового приміщення, будівлі та споруди, які призначені для задоволення потреб усіх співвласників багатоквартирного будинку і розташовані на прибудинковій території, а також права на земельну ділянку, на якій розташований багатоквартирний будинок та його прибудинкова територія, у разі державної реєстрації таких прав.

Власник квартири може на свій розсуд здійснювати ремонт і зміни у квартирі, наданій йому для використання як єдиного цілого, за умови, що ці зміни не призведуть до порушень прав власників інших квартир і нежитлових приміщень у багатоквартирному будинку та не порушать санітарно-технічних вимог і правил експлуатації будинку.

Частиною 1 ст. 42 Земельного кодексу України² передбачено, що земельні ділянки, на яких розташовані багатоквартирні будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкові території державної або комунальної власності, надаються в постійне користування підприємствам, установам і організаціям, які здійснюють управління цими будинками. У зв'язку з цим самовільне заняття цих земельних ділянок громадянами для задоволення власних потреб не допускається. Частина друга цієї статті передбачає, що земельні ділянки, на яких розташовані багатоквартирні будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкова територія, що перебувають у спільній сумісній власності власників квартир і нежитлових приміщень у будинку, передаються безоплатно у власність або постійне користування співвласникам багатоквартирного будинку в порядку, встановленому Кабінетом міністрів України. А ч. 3 ст. 42 ЗК встановлює, що порядок використання земельних ділянок, на яких розташовані багатоквартирні будинки, а також належні

² Далі за текстом — ЗК.

до них будівлі, споруди та прибудинкові території, визначається співвласниками.

Розміри та конфігурація земельних ділянок, на яких розташовані багатоквартирні жилі будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкові території, визначаються на підставі проєктів розподілу території кварталу, мікрорайону і відповідної земле-впорядної документації.

Відповідно до змісту ст. 89 ЗК і гл. 26 розд. I кн. 3 ЦК спільною сумісною власністю є спільна власність двох або більше осіб без визначення часток кожного з них у праві власності.

У спільній сумісній власності може перебувати земельна ділянка співвласників жилого будинку і співвласників багатоквартирного будинку, які мають право на її поділ або на виділення з неї окремої частини.

Частина 3 ст. 89 ЗК визначає, що володіння, користування та розпорядження земельною ділянкою спільної сумісної власності здійснюється за договором або законом.

Згідно із частинами 4, 5 ст. 89 ЗК співвласники земельної ділянки, що перебуває у спільній сумісній власності, мають право на її поділ або на виділення з неї окремої частки, крім випадків, установлених законом.

Поділ земельної ділянки, яка є у спільній сумісній власності, з виділенням частки співвласника, *може бути здійснено за умови попереднього визначення розміру земельних часток, які є рівними*, якщо інше не передбачено законом або не встановлено судом.

Нормами земельного законодавства та Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» від 14.05.2015 р. № 417³ не передбачена можливість передачі у власність чи користування окремим співвласникам багатоквартирних будинків земельної ділянки, на якій розташований багатоквартирний жилий будинок, або її частини.

У разі приватизації громадянами квартир земельна ділянка як така, що входить до житлового комплексу, може передаватися безоплатно у власність або надаватися у користування лише у спільну сумісну власність усім власникам квартир.

Відповідно до п. 4 ст. 1 Закону № 417 прибудинкова територія — територія навколо багатоквартирного будинку, визначена на підставі відповідної містобудівної та землевпорядної документації, у межах земельної

ділянки, на якій розташовані багатоквартирний будинок і належні до нього будівлі та споруди, що необхідна для обслуговування багатоквартирного будинку і задоволення житлових, соціальних і побутових потреб власників (співвласників та наймачів (орендарів) квартир, а також нежитлових приміщень, розташованих у багатоквартирному будинку.

Згідно із частинами 1, 2 спільне майно багатоквартирного будинку є спільною сумісною власністю співвласників. Спільне майно багатоквартирного будинку не може бути поділене між співвласниками, і такі співвласники *не мають права на виділення в натурі частки* зі спільного майна багатоквартирного будинку.

За ч. 1 ст. 15, ч. 1 ст. 16 ЦК кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового чи майнового права та інтересу.

Для застосування того чи іншого способу захисту необхідно встановити, які ж права (інтереси) позивача порушені, не визнані або оспорені відповідачем і за захистом яких прав (інтересів) позивач звернувся до суду. При оцінці обраного позивачем способу захисту потрібно враховувати його ефективність, тобто спосіб захисту має відповідати змісту порушеного права, характеру правопорушення та забезпечити поновлення порушеного права.

За ст. 391 ЦК власник майна має право *вимагати усунення перешкод* у здійсненні ним права користування і розпорядження своїм майном.

Частиною 2, п. «б» ч. 3 ст. 152 ЗК передбачено, що власник земельної ділянки або землекористувач може вимагати усунення будь-яких порушень його прав на землю, навіть якщо ці порушення не пов'язані з позбавленням права володіння земельною ділянкою, і відшкодування завданих збитків. Захист прав громадян та юридичних осіб на земельні ділянки здійснюється шляхом відновлення стану земельної ділянки, який існував до порушення прав, і запобігання вчиненню дій, що порушують права або створюють небезпеку порушення прав.

Розглянемо приклад судової практики щодо *позовних вимог про усунення перешкоди у користуванні земельною ділянкою шляхом демонтажу огорожі, вольтера та знесення самочинно побудованого гаража*.

³ Далі за текстом — Закон № 417.

У січні 2022 р. ОСОБА_4, ОСОБА_8 та ОСОБА_5 звернулися до суду з позовом до ОСОБА_6, ОСОБА_7, згідно з вимогами якого просили зобов'язати відповідачів усунути перешкоди в користуванні земельною ділянкою площею 0,0621 га, кадастровий номер №__ шляхом:

— демонтажу огорожі (фундаменту і сітки), встановленої з боку фасадної частини будинку, між стіною будинку та огорожею, яка встановлена по межі земельної ділянки зазначеного будинку і землі загального користування;

— демонтажу огорожі (фундаменту, металевих стовпчиків, сітки-рабиці), встановленої позаду будинку (на подвір'ї зазначеного будинку);

— демонтажу вольєра;

— знесення самостійного побудованого на зазначеній земельній ділянці гаража.

В обґрунтування позовних вимог зазначили, що позивачі та відповідачі є *співвласниками чотирьохквартирного житлового будинку*. ОСОБА_7 та ОСОБА_6 є співвласниками квартири АДРЕСА_2, ОСОБА_4 та ОСОБА_8 є співвласниками квартири АДРЕСА_3, ОСОБА_5 є власником квартири АДРЕСА_4, ОСОБА_6 є власницею квартири АДРЕСА_5. Будинок знаходиться на земельній ділянці площею 0,0621 га, кадастровий номер №_, яка передана у *спільну сумісну власність співвласникам будинку для будівництва й обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд*.

Незважаючи на те, що позивачі та відповідачі є співвласниками земельної ділянки, відповідачі *чинять позивачам перешкоди в користуванні земельною ділянкою*. Так, без згоди відповідачів установили з бічної сторони будинку огорожу, якою повністю перекрили доступ (прохід) до стіни будинку, відгородили частину спільної земельної ділянки шляхом установаження бетонного фундаменту, на якому встановили металічні стовпчики, між якими натягнули сітку-рабицю, що створює незручності для заїзду транспортного засобу на подвір'я будинку. Також установили вольєр, в якому сім'я утримувала велику собаку. Крім того, ОСОБА_6 на земельній ділянці самостійно збудувала цегляну господарську споруду — гараж, чим обмежила доступ до користування всією площею земельної ділянки.

08.02.2022 р. відповідачі надали відзив на позовну заяву, в якому зазначили, що позовні вимоги не ви-

знають, вважають, що жодне право позивачів щодо користування земельною ділянкою ніким не порушено. Такий порядок користування був установлений власниками квартир у будинку ще в 90-х роках, а в 2014 році, після оформлення права спільної сумісної власності на земельну ділянку, був *підписаний план розподілу земельної ділянки на тих самих умовах користування*.

Причиною подання позову є бажання позивача ОСОБА_5, власника квартири, виділити із земельної ділянки частку та визнати на неї право власності. Жодних перешкод відповідачам у користуванні земельною ділянкою вони не чинили і не чинять. ОСОБА_9 *погодила план користування земельною ділянкою та жодних претензій не висловлювала*. ОСОБА_8 є неналежним позивачем, оскільки вона відмовилася від прав на земельну ділянку ще в 2013 році і, як наслідок, не є співвласником земельної ділянки. Облаштована фіртка з бічної сторони будинку закривається на засув і її можна в будь-який момент відчинити. Огорожу навколо частини будинку, де знаходяться квартири відповідачів, вони встановлювали ще в 2015 році, щоб на подвір'я не заходили сторонні люди. Огорожу, яка встановлена на подвір'ї будинку, встановлював ще попередній власник квартири, на даний момент відповідачі підтримують цю огорожу в належному стані, ніякого фундаменту там немає, доступ відкритий для всіх співвласників ділянки. Зазначена огорожа ніколи не створювала незручностей для заїзду транспортних засобів. Щодо вольєру (будки), то вона встановлена на тій частині земельної ділянки, яка виділена для квартири ОСОБА_6. Що стосується самостійно збудованої цегляної споруди (гаража), то позивачами не зазначено, про яку саме споруду йдеться. На спільній земельній ділянці збудовано три гаражі. Жодного гаража відповідачі не будували, ці споруди, туалет і сарай, які розташовані поруч, вже стояли, коли відповідачка ОСОБА_6 ще була дитиною. Тому позов є безпідставним і надуманим.

Ухвалою суду від 05.04.2022 р. до участі у справі в якості третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідачів, залучено Управління з питань державного архітектурно-будівельного контролю Івано-Франківської міської ради.

Представник третьої особи надав письмові пояснення, в яких зазначив, що згідно з даними Реєстру

будівельної діяльності Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва, *відсутні дані щодо зареєстрованого права на виконання будівельних робіт і прийняття в експлуатацію гаража* на ділянці площею 0,0621 га, кадастровий номер №_. Перевірка зазначеного об'єкта посадовими особами Управління не проводилася. Зважаючи на відсутність проведених заходів державного архітектурно-будівельного контролю на об'єкті: гараж на земельній ділянці площею 0,0621 га, кадастровий номер №_, управління щодо задоволення позовної вимоги про знесення об'єкта покладається на розсуд суду.

27.09.2022 р. позивачка ОСОБА_8 подала заяву про відмову від позову, така заява прийнята судом і 27.09.2022 р. провадження у справі в частині позовних вимог ОСОБА_8 закрито.

Представник позивачки ОСОБА_4 (адвокат) у судовому засіданні позовні вимоги підтримав із підстав, наведених у позові, суду пояснив, що його *довірителька є власницею квартири та співвласницею земельної ділянки, тому має право нею користуватися у повному обсязі, але відповідачі чинять їй перешкоди у такому повноцінному користуванні, тому вона змушена звернутися з позовом до суду. Погодився із твердженням про те, що між сторонами узгоджено порядок користування земельною ділянкою, але за усною домовленістю між співвласниками всі прибудови повинні бути знесені при розподілі земельної ділянки.*

Позивачка ОСОБА_4 в судові засідання не з'являлася, надала суду письмові пояснення, в яких зазначила, що в 2013 році *власниками квартир було прийнято рішення про приватизацію прибудинкової земельної ділянки та подальше знесення всіх самочинно збудованих на ділянці будівель. У 2014 році процес приватизації було завершено передачею ділянки у спільну сумісну власність.* Додатково між ними було узгоджено план розподілу земельної ділянки з метою проведення благоустрою земельної ділянки та знесення самочинно встановлених на ній парканів, гаражів, вуличних туалетів. Проте відповідачі не мали наміру виконувати досягнуті домовленості. Більше того, відповідачі без згоди інших співвласників не здійснили демонтаж гаража та паркана, а встановили нові паркани та фіртку, обмеживши позивачку в користуванні спільною земельною ділянкою. На прохання позивачки усунути перешкоди у користуванні земельною ділянкою їй було запропоновано потрапляти на земельну ділянку

через суміжну земельну ділянку будинку. Гараж позивачки є заблокованим із гаражем відповідачки ОСОБА_7, тому вона погоджується добровільно розібрати свій гараж разом із гаражем ОСОБА_7.

Позивач ОСОБА_5 у судові засідання не з'являвся, його представник адвокат у судовому засіданні позовні вимоги підтримав із підстав, наведених у позові. Також пояснив, що ОСОБА_5 є власником квартири, *але не може успадкувати частину земельної ділянки з підстав, які від нього не залежать.* Він не проживає в будинку, але це не означає, що він не може вимагати усунення перешкод у користуванні земельною ділянкою. ОСОБА_6 та її чоловік фактично перемурували старий гараж (сарай) і користуються ним, це зроблено без згоди інших співвласників, тому такий гараж повинен бути знесений, як і сітка, паркан та вольєр.

Відповідачка ОСОБА_6 у судовому засіданні позовні вимоги не визнала з підстав, наведених у відзиві, суду пояснила, що позивачі до неї зверталися з приводу перешкод у користуванні земельною ділянкою, між ними існує встановлений порядок користування земельною ділянкою і до цього часу жодних непорозумінь не було, поки квартиру в будинку не придбав ОСОБА_5. Ніякого гаража вона та члени її сім'ї не будували, *гараж збудований набагато раніше ще попередніми власниками, як і огорожа на подвір'ї, а вони з чоловіком це все підтримують у належному стані.*

Представників відповідачів адвокат у судовому засіданні позовні вимоги не визнала, просила у задоволенні позову відмовити з підстав, наведених у відзиві, також надала письмові пояснення. Суду пояснила, що сітку та фіртку за будинком установлювали її довірителі, але позивачі мають можливість проходу через цю фіртку, вона закривається на гачок; паркан із сіткою всередині подвір'я встановлювали попередні власники, а її довірителі підтримують цю загорожу в належному стані, позивачі мають можливість повного доступу всередину та зберігають там свої будівельні матеріали; вольєр установив чоловік ОСОБА_6; мурований гараж належить позивачці ОСОБА_4, дерев'яний гараж належить відповідачці ОСОБА_7, він був установлений ще в 1947–1959 роках, це різні гаражі й не відомо, про знесення якого говорять позивачі. *Ніякої перебудови гаража відповідачі не здійснювали, ним користуються та зберігають там свої речі.*

Представник третьої особи у судовому засіданні суду пояснив, що до Управління *не надходило жодних*

звернень щодо знесення гаража, дозвіл на будівництво гаражів протягом останніх 11 років не видавався, чи видавався такий дозвіл раніше, представнику Управління не відомо.

Заслухавши пояснення сторін та їх представників, покази свідків, дослідивши письмові докази у справі, всебічно і повно з'ясувавши всі фактичні обставини, на яких ґрунтується позов, об'єктивно оцінивши докази, які мають юридичне значення для розгляду справи і вирішення спору по суті, судом встановлено таке.

ОСОБА_19, ОСОБА_6, ОСОБА_4 та ОСОБА_7 є співвласниками земельної ділянки площею 0,0621 га, кадастровий номер №_, земельна ділянка належить їм на праві спільної сумісної власності, що підтверджується інформацією з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно.

Суд ураховує правовий висновок Верховного Суду від 27.05.2021 у справі № 344/2239/19⁴, де зазначено, що житловий будинок, який знаходиться на спірній земельній ділянці, є за своїм статусом багатоквартирним будинком, тому відповідно до ст. 42 ЗК *земельна ділянка має статус земельної ділянки багатоквартирного будинку*.

Таким чином, зазначені вище норми права і встановлені у справі обставини дають підстави для висновку, що позивачі як власники квартир у багатоквартирному будинку, які є одночасно співвласниками зазначеної земельної ділянки, мають право вимагати усунення перешкод у користуванні своїм майном.

Суд установив, що відповідачі, які є співвласниками і власниками, на прибудинковій території зазначеного будинку самовільно встановили огорожу (сітку) з боку фасадної частини будинку, між стіною будинку й огорожею, яка встановлена по межі земельної ділянки зазначеного будинку і землі загального користування; огорожу (металеві стовпчики, сітку-рабицю) позаду будинку (на подвір'ї); вольєр без згоди *співвласників багатоквартирного будинку, співвласників земельної ділянки*. Спростування такому відповідачами, їх представником не надано суду.

З огляду на вищенаведені правові норми та встановлені обставини справи, вимоги позивачів про демонтаж огорожі (фундаменту і сітки), встановленої з боку фасадної частини будинку, між стіною будинку та огорожею, яка встановлена по межі земельної ді-

лянки зазначеного будинку і землі загального користування; демонтаж огорожі (фундаменту, металевих стовпчиків, сітки-рабиці), встановленої позаду будинку (на подвір'ї зазначеного будинку); демонтаж вольєра підлягають задоволенню.

За встановленими судами фактичними обставинами справи, сторони спору знаходяться у довготривалому конфлікті щодо користування зазначеною земельною ділянкою, тому найкращий спосіб вирішення спору має бути обраний із дотриманням балансу інтересів обох сторін у справі.

Суд вважає, що право позивачів порушене та підлягає захисту шляхом *зобов'язання відповідачів усунути перешкоди позивачам у користуванні земельною ділянкою* кадастровий номер №_, площею 0,0621 га.

Щодо позовних вимог про зобов'язання відповідачів усунути перешкоди шляхом знесення *самочинного побудованого на зазначеній земельній ділянці гаража*, суд зазначає таке.

Разом з тим, як вбачається з матеріалів справи, не міститься належних і допустимих доказів, на яких ґрунтуються вимоги позивачів щодо зазначеної вище позовної вимоги, який саме гараж слід знести, хто є власником гаража, хто його будував і коли, чи є гараж суцільною монолітною спорудою.

Сторони у судових засіданнях і свідки стверджували, що гаражі побудовані *попередніми власниками квартир*.

Представники позивачів стверджують, що відповідачі, зокрема чоловік ОСОБА_6, перебудовували гараж, оскільки на фото видніються шматки цегли та газоблоків, але фото не можуть достеменно стверджувати, з чого та коли побудований гараж, ким проводилася його перебудова.

Як стверджує представник Управління, згідно з даними Реєстру будівельної діяльності Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва відсутні дані щодо зареєстрованого права на виконання будівельних робіт і прийняття в експлуатацію гаража на ділянці площею 0,0621 га, кадастровий номер №_. Перевірка зазначеного об'єкта посадовими особами Управління не проводилася.

Але суду не надано належних і допустимих доказів того, що *гараж збудований відповідачами або ними здійснена його перебудова*. Тому зазначена вимога позивачів не підлягає задоволенню.

⁴ Постанова Верховного Суду від 27.05.2021 у справі № 344/2239/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/97285843.

Рішенням Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 27.02.2023 р. позов задоволено частково⁵.

Не погоджуючись із рішенням суду ОСОБА_4, до якої приєдналась ОСОБА_2, подала *апеляційну скаргу*, в якій ставиться питання про скасування оскарженого рішення суду з ухваленням нового про відмову в задоволенні позову, посилаючись на те, що суд неповно з'ясував обставини справи, допустив порушення норм матеріального і процесуального права, тому ухвалив незаконне рішення. Зазначає, що судом першої інстанції не взято до уваги погодження всіма сторонами використання спільної земельної ділянки та затвердженого Плану розподілу прибудинкової території. Таким розподілом *усі співвласники узгодили між собою право користування земельною ділянкою та виділені частини земельної ділянки для користування власниками відповідних квартир для власних потреб*.

Так, позивачка ОСОБА_3 розмістила сарай і гараж, тобто реалізувала своє право на використання спільної земельної ділянки. Установлення і використання нею вольєра здійснено згідно із Планом розподілу. Таким чином, демонтаж споруди порушує її право на користування як співвласником земельною ділянкою. Що стосується демонтажу огорожі з фасадної сторони будинку, то такої перешкоди не існує. Огорожа встановлена на бетонний камінь (поребрик), тому висновок суду про демонтаж фундаменту огорожі та самої огорожі є передчасним і відповідає обставинам справи. Крім того, набуття ОСОБА_1 права власності на квартиру не є підставою виникнення у нього права на земельну ділянку багатоквартирного будинку, що передбачено вимогами ст. 42 ЗК.

Не погоджуючись із рішенням суду, ОСОБА_1, до якого приєдналась ОСОБА_3, подав *апеляційну скаргу*, в якій ставить питання про скасування оскарженого рішення суду, з ухваленням нового про задоволення позову в повному розмірі, посилаючись на те, що суд неповно з'ясував обставини справи, допустив порушення норм матеріального та процесуального права, тому ухвалив незаконне рішення. Зазначає, що висновок суду в частині відмови у задоволенні позову про знесення самочинно збудованого гаража є передчасним, оскільки матеріалами справи

та показаннями свідків підтверджено самочинне встановлення гаража.

Так, у журналі обмірів Івано-Франківським ОБТІ 19.05.1976 р. проставлено відмітку про погашення, що свідчить про знесення господарських будівель на зазначеній земельній ділянці. Також згідно з оціночним описом, ескізом, журналом зовнішніх обмірів сарай (літ. В) мав площу 7,44 кв. м, матеріал стін — цегла. З долученого до матеріалів справи витягу з ДЗК про земельну ділянку вбачається, що площа ділянки під сараєм (гаражем) ОСОБА_3 та ОСОБА_6 складає 0,0041 га, тобто 41,0 кв. м. Згідно з промірами із плану розподілу прибудинкової території (копія долучена до матеріалів справи) площа сараю (гаража) ОСОБА_2 становить 17,82 кв. м (3,30 кв. м — ширина; 5,40 кв. м — довжина). Долученими до матеріалів справи фото підтверджується, що спірний сарай (гараж) побудований частково зі шлакоблоків.

Зазначені вище докази в сукупності *спростовують твердження представника* відповідачки ОСОБА_2 про те, що *самочинно збудований сарай (гараж) є будівлею сараю* під літ. «В», яка збудована ще в 1947 році, а з фотокарток, які долучені до матеріалів справи, чітко вбачається, що гараж не є дерев'яним, його стіни змуровані зі шлакоблоків. Однак цим доказам та обставинам *суд першої інстанції не надав будь-якої оцінки*. Крім того, факт незаконності самочинно встановленого гаража на спільній земельній ділянці також підтверджується відсутністю правовстановлюючих документів на нього, а також письмовими поясненнями залученої до участі у справі третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідачів, — Управління з питань державного архітектурно-будівельного контролю Івано-Франківської міської ради.

21.04.2023 р. начальник Управління з питань державного архітектурно-будівельного контролю Івано-Франківської міської ради подав відзив на *апеляційну скаргу* ОСОБА_1, в якому доводи *апеляційної скарги* спростовує, зазначає, що рішення суду є законним та обґрунтованим.

Вимоги про знесення самочинного гаража є передчасними, оскільки чинним законодавством передбачено особливий порядок знесення самочинно збудованого об'єкта, з відповідною процедурою визнання

⁵ Рішення Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 27.02.2023. Справа № 344/722/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/109425127.

такого об'єкта самочинним. Перевірка зазначеного об'єкта посадовими особами Управління не проводилась і такі заходи державного контролю та нагляду тимчасово припинені у зв'язку з воєнним станом. Крім того, *обов'язковому знесенню об'єкт будівництва підлягає* у випадках, якщо такий об'єкт побудовано на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети та/або без відповідного документа, який дає право виконувати будівельні роботи. В усіх інших випадках знесенню передують встановлення можливості перебудови об'єкта будівництва.

24.04.2023 р. ОСОБА_4, ОСОБА_2 подали відзив на апеляційну скаргу ОСОБА_1, в якому доводи апеляційної скарги заперечили. Зазначають, що твердження апелянта про відсутність правовстановлюючого документа на цей гараж (сарай) є недоречним, оскільки зазначена обставина справи теж була з'ясована при розгляді справи в суді першої інстанції, та встановлено, що відповідно до ст. 10 Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» від 19.06.1992 № 2482⁶ (у редакції 1997 р., чинній на час приватизації квартир жильцями будинку) власники квартир багатоквартирних будинків і житлової площі в гуртожитку є співвласниками допоміжних приміщень будинку, технічного обладнання, елементів зовнішнього благоустрою та зобов'язані брати участь у загальних витратах, пов'язаних з утриманням будинку і прибудинкової території відповідно до своєї частки у майні будинку чи гуртожитках. Таким чином, вимога про знесення гаража є необґрунтованою та не мотивована належними доказами.

25.04.2023 ОСОБА_1 подав відзив на апеляційну скаргу, в якому доводи апеляційної скарги ОСОБА_4 заперечив. Зазначає, що спільне майно багатоквартирного будинку є спільною сумісною власністю співвласників. *Спільне майно багатоквартирного будинку не може бути поділене між співвласниками, і такі співвласники не мають право на виділення в натурі частки зі спільного майна.* Тому встановлення гаража є самочинним і порушує його право на користування спільною земельною ділянкою. Таким чином, судом першої інстанції правильно встановлено порушення прав позивачів на користування спільною земельною ділянкою та зобов'язано усунути перешкоди в користуванні земельною ділянкою.

⁶ Далі за текстом — Закон № 2482.

⁷ Далі за текстом — ЦПК.

У судовому засіданні представник ОСОБА_1 адвоката підтримав доводи поданої ним апеляційної скарги, просить їх задовольнити, апеляційну скаргу ОСОБА_4 не визнає, вважає, що зазначену скаргу необхідно відхилити.

Заслухавши доповідь судді, пояснення осіб, які беруть участь у справі, дослідивши матеріали справи та перевіrivши відповідно до ст. 367 Цивільного процесуального кодексу України⁷ наведені у скарзі доводи, апеляційний суд дійшов такого висновку.

Ухвалюючи рішення про часткове задоволення позову ОСОБА_1, ОСОБА_3, суд першої інстанції виходить із того, що відповідачі, які є співвласниками та власниками квартири АДРЕСА_3 та АДРЕСА_5 на прибудинковій території зазначеного будинку, самовільно встановили огорожу (сітку) з боку фасадної частини будинку, між стіною будинку та огорожею, яка встановлена по межі земельної ділянки зазначеного будинку і землі загального користування; огорожу (металеві стовпчики, сітку-рабицю) позаду будинку (на подвір'ї); вольєр без згоди співвласників багатоквартирного будинку, співвласників земельної ділянки. Спростування такому відповідачами, їх представником не надано суду.

З огляду на вищенаведені правові норми та встановлені обставини справи, *вимоги позивачів про демонтаж огорожі (фундаменту і сітки), встановленої з боку фасадної частини будинку, між стіною будинку та огорожею, яка встановлена по межі земельної ділянки зазначеного будинку і землі загального користування; демонтаж огорожі (фундаменту, металевих стовпчиків, сітки-рабиці), встановленої позаду будинку (на подвір'ї зазначеного будинку); демонтаж вольєра підлягають задоволенню.* Щодо позовних вимог про зобов'язання відповідачів усунути перешкоди шляхом знесення самочинного побудованого на зазначеній земельній ділянці гаража, то суду не надано належних і допустимих доказів того, що гараж збудований відповідачами чи ними здійснена його перебудова. Тому зазначена вимога позивачів не підлягає задоволенню.

Ухвалене судом першої інстанції рішення щодо часткового задоволення позову ОСОБА_3 та ОСОБА_1 до ОСОБА_4 та ОСОБА_2, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідачів, — Управління з питань державного

архітектурно-будівельного контролю Івано-Франківської міської ради, про зобов'язання усунути перешкоди у користуванні земельною ділянкою шляхом демонтажу огорожі, вольєра та знесення самочинно побудованого гаража не відповідає вимогам закону і матеріалам справи. Додаткове рішення як невід'ємна частина основного рішення також не відповідає вимогам закону.

Підставами апеляційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Як вбачається з матеріалів справи і встановлено судом, ОСОБА_8, ОСОБА_4, ОСОБА_3 та ОСОБА_2 є співвласниками земельної ділянки площею 0,0621 га, яка належить їм на праві спільної сумісної власності, що підтверджується інформацією з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру прав власності на нерухоме майно.

Власником квартири є ОСОБА_4, що підтверджується копією витягу з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно про реєстрацію права власності.

ОСОБА_3 та ОСОБА_12 є співвласниками квартири АДРЕСА_8 з 02.06.1998 р., що підтверджується копією свідоцтва про право власності на житло, видане агентством приватизації.

Згідно з договором купівлі-продажу квартири від 15.11.2019 р. ОСОБА_8 продала, а покупець ОСОБА_1 прийняв у власність квартиру АДРЕСА_4.

Отже, власником квартири *на підставі договору купівлі-продажу* від 15.11.2019 р. є ОСОБА_1, що підтверджується копією витягу з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно про реєстрацію права власності.

25.06.2020 р. ОСОБА_8 на випадок смерті заповіла свою частку земельної ділянки кадастровий номер №_ ОСОБА_1.

За згодою співвласників житлового будинку проведено розподіл щодо користування прибудинковою територією цього будинку, що підтверджується планом розподілу, виготовленим ПП «ГЕО» в 2014 р., зокрема планом розподілу прибудинкової території між ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_8, ОСОБА_4 встановлено, що за: АДРЕСА_2 закріплено — 0,0095 га; АДРЕСА_3 — 0,0065 га, АДРЕСА_4 — 0,0078 га, АДРЕСА_5 — 0,0079 га, у спільному користуванні 0,0106 га, на якому також розміщені господарські споруди, побудовані до 2014 р., і спору щодо користування при-

будинковою територією та господарськими спорудами між співвласниками житлового будинку не виникало.

Водночас ОСОБА_1 у позовній заяві посилається на те, що набув право на земельну ділянку на підставі ч. 1 ст. 120 ЗК, *оскільки набув право власності на квартиру в будинку.*

Отже, *спір у цій справі щодо користування прибудинковою територією житлового будинку виник після того, як на підставі договору купівлі-продажу від 15.11.2019 р. ОСОБА_1 став власником квартири.*

У зв'язку з наведеним *право на користування земельною ділянкою, на якій розташований багатоквартирний жилий будинок*, виникає у співвласника багатоквартирного жилого будинку з набуттям права власності на квартиру та/або нежитлові приміщення у багатоквартирному будинку і підлягає захисту в силу змісту ст. 42 ЗК.

За загальним правилом, закріпленим у ч. 1 ст. 120 ЗК, особи, які набули права власності на будівлю чи споруду, *стають власниками земельної ділянки на тих самих умовах, на яких вона належала попередньому власнику.*

Отже, набувши за договором купівлі-продажу квартири від 15.11.2019 р., згідно з яким ОСОБА_8 продала, а ОСОБА_1 прийняв у власність квартиру, *позивач став співвласником земельної ділянки на тих самих умовах, на яких вона належала попередньому власнику, тобто ОСОБА_8.*

Доказів того, що ОСОБА_1 та ОСОБА_3 відповідно до норм ст. 42 ЗК ставили питання до відповідачів як співвласників про визначення *іншого порядку користування земельної ділянки*, ніж установлений зазначеним вище планом розподілу, позивачами суду не надано.

У справі, що переглядається, *позивачі посилалися на те, що відповідачі порушують їх права як співвласників земельної ділянки користування земельною ділянкою* площею 0,0621 га, кадастровий номер №_, встановленням огорожі (фундаменту і сітки) з боку фасадної частини будинку, між стіною будинку та огорожею, яка встановлена по межі земельної ділянки зазначеного будинку і землі загального користування, встановленням огорожі (фундаменту, металевих стовпчиків, сітки-рабиці) позаду будинку (на подвір'ї зазначеного будинку), спорудженням вольєра та самочинним побудуванням на зазначеній земельній ділянці гаража.

Разом з тим на підтвердження позовних вимог відповідно до статей 12, 81 ЦПК позивачами не надано жодних доказів, а суд першої інстанції визнав такі вимоги на припущеннях, оскільки вони не ґрунтуються на доказах, що містяться в матеріалах справи.

Колегія суддів відхиляє подані на підтвердження позовних вимог фотознімки земельної ділянки площею 0,0621 га та інвентаризаційну справу цього будинку, оскільки такі докази не підтверджують того, що розташовані на ній господарські приміщення і споруди побудовані відповідачами, а також вони побудовані після набуття ОСОБА_1 квартири у зазначеному будинку, і спростовуються планом погодженням співвласників житлового будинку щодо користування прибудинковою територією цього будинку та господарськими приміщеннями і спорудами, копією генерального плану забудови та технічним описом зазначеного будинку, копією кадастрового плану земельної ділянки зазначеного будинку.

Суд постановив апеляційну скаргу ОСОБА_1, до якої приєдналась ОСОБА_3, на рішення Івано-Франківського міського суду від 27.02.2023 р. залишити без задоволення. Апеляційну скаргу ОСОБА_4, до якої приєдналась ОСОБА_2, задовольнити. Рішення Івано-Франківського міського суду від 27.02.2023 р. у частині зобов'язати ОСОБА_4 та ОСОБА_2 усунути ОСОБА_3 та ОСОБА_1 перешкоди в користуванні земельною ділянкою, площею 0,0621 га, яка розташована за адресою: АДРЕСА_1 шляхом: демонтажу огорожі (фундаменту і сітки) встановленої з боку фасадної частини будинку АДРЕСА_1, між стіною будинку та огорожею, яка встановлена по межі земельної ділянки зазначеного будинку і землі загального користування (АДРЕСА_1); демонтажу огорожі (фундаменту, металевих стовпчиків, сітки-рабиці), встановленої позаду будинку (на подвір'ї зазначеного будинку); демонтажу вольєра скасувати й ухвалити у цій частині нове рішення⁸.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що за згодою співвласників житлового будинку проведено розподіл щодо користування прибудинковою територією цього будинку, що підтверджується планом

розподілу, виготовленим ПП «ГЕО» в 2014 р., зокрема планом розподілу прибудинкової території, та спору щодо користування прибудинковою територією та господарськими спорудами між співвласниками житлового будинку не виникало.

У серпні 2023 р. до Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду надійшла *касаційна скарга* ОСОБА_1 на рішення Івано-Франківського міського суду від 27.02.2023⁹ та постанову Івано-Франківського апеляційного суду від 15.06.2023¹⁰.

Ухвалою Верховного Суду від 01.02.2024 справу призначено до розгляду у складі колегії з п'яти суддів у порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи за наявними у ній матеріалами.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ¹¹

Касаційна скарга підлягає залишенню без задоволення.

За обставин, коли *належний власник земельної ділянки не надавав згоди на будівництво на його земельній ділянці об'єкта нерухомого майна, він має право вимагати усунення будь-яких порушень його прав як власника земельної ділянки* шляхом знесення усіх об'єктів, зокрема самочинного будівництва, навіть у разі його державної реєстрації, здійсненого не власником або без його згоди.

Відповідно до ч. 3 ст. 42 ЗК порядок використання земельних ділянок, на яких розташовані багатоквартирні будинки, а також належні до них будівлі, споруди та прибудинкові території, *визначається співвласниками*.

Отже, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку, що земельна ділянка площею 0,0621 га *належить співвласникам жилого будинку на праві спільної сумісної власності*, яка разом із загальним майном і допоміжними приміщеннями є *майном співвласників, які визначають порядок його використання*.

Також із матеріалів справи вбачається, що за згодою *співвласників* житлового будинку проведено *розподіл щодо користування прибудинковою територією цього будинку*, що підтверджується планом розподілу,

⁸ Постанова Івано-Франківського апеляційного суду від 15.06.2023. Справа № 344/722/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/111683673.

⁹ Рішення Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 27.02.2023. Справа № 344/722/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/109425127.

¹⁰ Постанова Івано-Франківського апеляційного суду від 15.06.2023. Справа № 344/722/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/111683673.

¹¹ Постанова Верховного Суду від 14.02.2024 у справі 344/722/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/117043641.

виготовленим ПП «ГЕО» в 2014 р., зокрема планом розподілу прибудинкової території між ОСОБА_4, ОСОБА_1, ОСОБА_6, ОСОБА_3 встановлено: за квартирою 1 закріплено — 0,0095 га; квартирою АДРЕСА_3 — 0,0065 га, квартирою АДРЕСА_4 — 0,0078 га, квартирою АДРЕСА_5 — 0,0079 га, у спільному користуванні 0,0106 га, на якій також розміщені господарські споруди, побудовані до 2014 р., і *спору щодо користування прибудинковою територією та господарськими спорудами між співвласниками житлового будинку по АДРЕСА_1 не виникало.*

З огляду на наведене вище у сукупності, суд касаційної інстанції погоджується з висновком апеляційного суду, що, *набувши за договором купівлі-продажу квартири від 15.11.2019 р. у власність квартиру АДРЕСА_8, ОСОБА_2 став співвласником земельної ділянки на тих самих умовах, на яких вона належала попередньому власнику, тобто ОСОБА_6.*

Також судом ураховано, що зазначений вище план розподілу прибудинкової території підписаний також ОСОБА_1.

Доказів того, що ОСОБА_2 та ОСОБА_1 відповідно до норм ст. 42 ЗК ставили питання до відповідачів як *співвласників про визначення іншого порядку користування земельної ділянки, ніж установлений зазначеним вище планом розподілу, позивачами суду не надано.*

При цьому *апеляційний суд вмотивовано відхилив* подані на підтвердження позовних вимог фотознімки спірної земельної ділянки та інвентаризаційну справу цього будинку, оскільки такі докази не підтверджують того, що розташовані на ній господарські приміщення та споруди побудовані відповідачами, а також вони побудовані після набуття ОСОБА_2 квартири у зазначеному будинку і спростовуються планом погодженням співвласників житлового будинку щодо користування прибудинковою територією цього будинку

та господарськими приміщеннями і спорудами, копією генерального плану забудови та технічним описом зазначеного будинку, копією кадастрового плану земельної ділянки зазначеного будинку.

Висновки апеляційного суду не суперечать висновкам, викладеним у постановках Верховного Суду від 12.04.2018 у справі № 926/2189/17¹², від 08.04.2019 у справі № 368/513/16-ц¹³, від 10.04.2019 у справі № 127/27333/16-ц¹⁴, від 26.06.2019 у справі № 461/3647/16-ц¹⁵, від 24.07.2019 у справі № 369/8107/15-ц¹⁶, від 28.08.2019 у справі № 295/7193/15-ц¹⁷, від 20.11.2019 у справі № 685/1537/17-ц¹⁸, від 03.11.2020 у справі № 526/86/19¹⁹ та постанові Верховного Суду України від 19.11.2014 у справі № 6-180цс14²⁰.

Інші доводи касаційної скарги не дають підстав для висновку про неправильне застосування судом апеляційної інстанції норм матеріального права та порушення норм процесуального права, яке призвело або могло призвести до неправильного вирішення справи, а значною мірою зводяться до переоцінки доказів, що знаходиться поза межами повноважень суду касаційної інстанції.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 16.01.2019 у справі № 373/2054/16-ц (провадження № 14-446цс18)²¹ викладено правовий висновок про те, що встановлення обставин справи, дослідження та оцінка доказів є прерогативою судів першої та апеляційної інстанцій. Суд касаційної інстанції не наділений повноваженнями втручатися в оцінку доказів.

Також безпідставними є доводи касаційної скарги щодо неналежного повідомлення позивача про розгляд справи в суді апеляційної інстанції, оскільки з матеріалів справи вбачається, що судові повістки на 01 та 15.06.2023 направлялися ОСОБА_1 за місцем її реєстрації, проте судова кореспонденція повернулася з відміткою «адресат відсутній за вказаною адресою».

¹² Постанова Верховного Суду від 12.04.2018 у справі № 926/2189/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/73410825.

¹³ Постанова Верховного Суду від 08.04.2019 у справі № 368/513/16-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/81139009.

¹⁴ Постанова Верховного Суду від 10.04.2019 у справі № 127/27333/16-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/81202876.

¹⁵ Постанова Верховного Суду від 26.06.2019 у справі № 461/3647/16-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/82857615.

¹⁶ Постанова Верховного Суду від 24.07.2019 у справі № 369/8107/15-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/83335410.

¹⁷ Постанова Верховного Суду від 28.08.2019 у справі № 295/7193/15-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/83925575.

¹⁸ Постанова Верховного Суду від 20.11.2019 у справі № 685/1537/17-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/86275667.

¹⁹ Постанова Верховного Суду від 03.11.2020 у справі № 761/41149/16-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/92662201.

²⁰ Постанова Верховного Суду від 19.11.2014 у справі № 6-180цс14. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/41735971.

²¹ Постанова Верховного Суду від 16.01.2019 у справі № 373/2054/16-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/79382745.

Отже, за змістом п. 3 ч. 8 ст. 128 ЦПК *відмітка про відсутність особи за адресою місця проживання* вважається врученням судової повістки цій особі.

Наведена норма права дає підстави вважати, що *врученою судовою повісткою вважається в день про- ставлення у поштовому повідомленні відмітки про від- сутність особи* за адресою місцезнаходження, що уз- годжується з висновками, викладеними у постановах Великої Палати Верховного Суду: від 12.12.2018 у спра- ві № 752/11896/17 (провадження № 14-507цс18)²², від 12.02.2019 у справі № 906/142/18 (провадження №12-233гс18)²³, а також у постановах Верховного Суду: від 27.02.2020 у справі № 814/1469/17 (прова- дження № К/9901/28703/19)²⁴, від 01.04.2021 у справі № 826/20408/14 (провадження №К/9901/16143/20)²⁵, від 10.11.2021 у справі № 756/2137/20 (прова- дження № 61-3782св21)²⁶, від 10.01.2024 у справі № 522/17859/19 (провадження № 61-5017св23)²⁷ та ін- ших.

Отже, Верховний Суд вважає *безпідставними поси- лання касаційної скарги про те, що справу розглянуто без належного повідомлення її заявника про дату, час і місце розгляду справи*.

Колегія суддів вважає, що постанова апеляційно- го суду ухвалена з дотриманням норм матеріально- го і процесуального права, тому її відповідно до ч. 1 ст. 410 ЦПК необхідно залишити без змін, а касаційну скаргу — *без задоволення*.

Таким чином, робимо висновки:

— житловий будинок, який знаходиться на спірній земельній ділянці, є за своїм статусом багатоквартир- ним будинком, тому відповідно до ст. 42 ЗК *земельна ділянка має статус земельної ділянки багатоквар- тирного будинку*. Отже, позивачі як власники квар- тир у багатоквартирному будинку, які є одночасно співвласниками зазначеної земельної ділянки, мають право вимагати усунення перешкод у користуванні своїм майном;

— земельна ділянка належить співвласникам жит- лового будинку на праві спільної сумісної власності, яка разом із загальним майном і неподільною часткою житлового комплексу (допоміжні приміщення, кон- структивні елементи будинку, його технічне обладнан- ня) є майном співвласників, які визначають порядок його користування. Щоб не порушувався принцип спільності здійснення права спільної сумісної влас- ності, будь-яка дія стосовно земельної ділянки вимагає погодження всіх співвласників;

— за згодою співвласників житлового будинку проводиться розподіл щодо користування прибудин- ковою територією цього будинку та господарськими спорудами між співвласниками житлового будинку, а набувши за договором купівлі-продажу квартири у власність квартиру, фізична особа стає співвласни- ком земельної ділянки на тих самих умовах, на яких вона належала попередньому власнику.

²² Постанова Верховного Суду від 12.12.2018 у справі № 752/11896/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/78977546.

²³ Постанова Верховного Суду від 12.02.2019 у справі № 906/142/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80112389.

²⁴ Постанова Верховного Суду від 27.02.2020 у справі № 814/1469/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87901024.

²⁵ Постанова Верховного Суду від 01.04. 2021 у справі № 826/20408/14. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/96112466.

²⁶ Постанова Верховного Суду від 10.11. 2021 у справі № 756/2137/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/101064271.

²⁷ Постанова Верховного Суду від 10.01.2024 у справі №522/17859/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/116234756.

АДВОКАТ ОЛЕКСАНДР НАДРАГА: ТЕРНИСТІ ШЛЯХИ ЖИТТЄВОЇ ДОЛІ ПРАКТИКУЮЧОГО ХРИСТИЯНИНА

Єромонах Єронім Грім, Чин Святого Василя Великого, докторант історії Церкви Папського Григоріанського університету в Римі, учасник Всеукраїнського проєкту «Історія адвокатури України» Центру досліджень адвокатури і права НААУ

Поступово повертаються із забуття важливі постаті української інтелігенції, яких свідомо намагалася приректи на небуття радянська тоталітарна система. Одним із таких відроджених імен є Олександр Надрага (1885—1962) — адвокат, доктор права, доцент Львівського університету і надзвичайний професор Богословської академії, автор цікавих спогадів про Львів і львівські звичаї й традиції. Про адвоката О. Надрагу можна сказати, що він також був активним, або, як висловлюються у церковних колах, — практикуючим християнином — греко-католиком. Олександр Надрага був відомою фігурою в церковних колах, як той, хто допомагав Церкві і духовенству в непростий міжвоєнний час, брав активну участь в церковному житті як організатор різних акцій і учасник різних товариств. За тісну співпрацю з греко-католицькою церквою і духовенством Олександр Надрага потрапив під пильний нагляд радянських органів держбезпеки, був репресований і депортований у Сибір.

ПОЧАТОК ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ОЛЕКСАНДРА НАДРАГИ: РОДИНА, ОСВІТА ТА ПРОФЕСІЙНА КАР'ЄРА АДВОКАТА

Олександр Надрага (Надрага) народився 15 жовтня 1885 року в повітовому місті Бережани, яке тоді належало до коронного краю Королівства Галичини і Володимирії в складі Австро-Угорщини. Його батько Антоній (Антін) (1853-1903), син Онуфрія і Марії з дому Козьоровська (Козорис), був поліційним службовцем; мати називалася Катерина (1864-1846) і була дочкою Михайла Кропильницького і Теофілії з роду Шиш, і походила, ймовірно, з Гуцульщини. Крім Олександра, в сім'ї було ще троє дітей: дочки Стефанія (1890-1967) і Марія¹ (1892-?) і син Лев-Володимир² (1898-1970). Десь наприкінці 1880-х — початку 1890-х Надраги переїхали до Львова і оселилися спочатку в будинку по вул. Городецькій, 13 (сьогодні вул. Городецька, 63), але згодом переселилися в будинок по вулиці Городецька, 16а (сьогодні вул. Городецька, 50), неподалік собору Святого Юра.

Олександр Надрага

¹ Марія Надрага народилася 1 квітня 1892, охрещена 30 жовтня 1892 в соборі св. Юра — див. ЦДІАУЛ, ф. 201, оп. 4а, спр. 3429, арк. 66зв.

² Лев-Володимир Надрага народився 5 лютого 1898, охрещений 19 лютого 1898 в соборі св. Юра — див. ЦДІАУЛ, ф. 201, оп. 4а, спр. 3431, арк. 71.

Початкову освіту Олександр здобув у народній школі імені св. Анни, а середню — у тодішній чоловічій цісарсько-королівській IV гімназії, в яку, склавши вступні іспити, вступив 1896 року. Переглядаючи щорічні звіти IV гімназії, бачимо, що всі вісім років Олександр Надрага вчився в одному класі («А») з майбутнім українським істориком Іваном Крип'якевичем, кілька років був в одному класі з майбутніми польськими вченими: фізиком Зигмунтом Клеменсевичем (1896-1899, перевівся в V гімназію) та літературознавцем Юліушем Кляйнером (прийшов уже до третього класу і разом закінчили гімназійні студії). Коли Олександр навчався в сьомому класі гімназії, 20 січня 1903 року помер його батько і був похований на Янівському цвинтарі³. Після закінчення гімназії і складення «матури» в 1904 році Олександр Надрага вступив на правничий факультет Львівського Університету імені Франца І. Тут відвідував він лекції і семінари професора Освальда Бальцера, семінари з римського права професорів Станіслава Шаховського, Ігнація Кошембара-Лисковського, Марцеля Хламтача, заняття з церковного права Владислава Абрагама і цивільного права професора-українця Станіслава Дністрянського. Вчився Олександр добре, за що, принаймні, двічі отримував державні стипендії: на 3-му році навчання 315 корон⁴ і на 4-му році — так звану «краківську закордонну стипендію», засновану Ягеллонським університетом для найкращих студентів Галичини — 420 корон⁵.

У 1909 році Олександр Надрага закінчив правничий факультет, відбув однорічну адвокатсько-судову практику і адвокатське стажування. За цей час написав наукову працю, склав відповідний іспит і 30 жовтня 1911 року здобув науковий ступінь доктора права.

У роки Першої світової війни д-р Надрага був мобілізований до війська, але на фронті не воював — служив у канцеляріях військових судів та етапних команд, отримавши категорію «однорічного добровольця». Під кінець світової війни Олександр Надрага перебував у Станіславі (нині — Івано-Франківськ). Тут у листопаді 1918 року брав участь у творенні Західно-Української Народної Республіки. Працював у повітовому старостві секретарем повітового комісара ЗУНР Лева Бачинського (станом на 15-17 листопада 1918)⁶. Після поразки революції повернувся до Львова, де відкрив свою адвокатську канцелярію, якою керував аж до 1939 року⁷.

Наприкінці 1919 року Олександр Надрага розпочав викладацьку діяльність як професор римського права на правничому факультеті Українського таємного університету. Лекції читав у своїй канцелярії на вулиці Домініканській, 11 (нині вул. Ставропігійська), яку провадив разом із доктором Володимиром Охримовичем, котрий викладав там процесуальне право. Ці заняття тривали до 1925 року.

У 1921 році доктор Олександр Надрага одружився з Теодозією Туною (1893-1976), доктором медицини Віденського університету. Дружина народилася в селі Ляшки Муровані Старосамбірського повіту і була донькою священника Іларіона Туни (1845-1919) та їмості Іванни з дому Ванкович. У подружжя Олександра і Теодозії було двоє дітей: син Богдан-Євген (1922 р. н.) і донька Олена-Іванна (1928 р. н.). Дружина якийсь час була лікаркою семінарії і вселюдної школи при монастирі св. Макрини монахинь василіянок по вул. Потоцького, 95 у Львові⁸. Крім того, приймала пацієнтів у своїй приймальні по вул. Домініканській, 11⁹, а з 1937 року — по вул. Баденіх, 12¹⁰.

³ Короткий некролог Антонія Надраги під тим самим числом (ч. 7 за 10 (23 січня) 1903) помістили львівські газети «Діло» та «Руслан». Його зміст: «Антін Надрага, офіціал ц. к. поліції у Львові, помер дня 20 с. м. в 52 році життя. В. є. п.»

⁴ *Stypendyja*, w: *Kurjer lwowski*, №75 z 14 lutego 1907, s. 2.

⁵ *Stypendyja*, w: *Kurjer lwowski*, №88 z 21 lutego 1908, s. 6.

⁶ *Західно-Українська народна республіка 1918-1923. Документи і матеріали*, У 5 т., Том 1: Листопадава 1918 р. національно-демократична революція. Проголошення ЗУНР, уклад.: О. Карпенко, К. Мицан, Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001, с. 325, 441.

⁷ Тищик Б., *Доктор права, доцент Надрага Олександр Антонович: основні віхи життя та праця на юридичному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка*, в: *Вісник Львівського університету. Серія юридична*, Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2016, Вип. 62, с. 65-66.

⁸ Цьорох С. *Погляд на історію і виховну діяльність монахинь василіянок*, Рим 1964, с. 154.

⁹ Оголошення. «Др. Теодозія Туна Надрага ординує в недугах дівочих і жіночих. Львів, вул. Домініканська ч. 11» — див. *Календар «Місіонаря» на рік 1932*, ред. М. Марисюк, Жовква: Друкарня і видавництво оо. Василіян, 1931, додаток без нумерації.

¹⁰ Оголошення. «Лікар Д-р. Теодозія Надрага і адвокат Д-р Олександр Надрага тепер у Львові, вул. Баденіх ч. 12 (б. Техніки)» — див. *Діло*, ч. 199 за 10 вересня 1937, с. 2.

Після заснування 1931 року митрополитом Андреем Шептицьким Українського Католицького Союзу Олександр Надрага став його активним членом, а з 1932 року як надзвичайний професор читав цивільне право у греко-католицькій Богословській академії. Тут він працював до вересня 1939 року. Окрім того, він став дійсним членом Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, а з 1923 року — членом президії правничої комісії історико-філософської секції цього Товариства (до 1939 року). Був у складі правничо-термінологічної комісії, створеної при Товаристві. Став він також одним із членів-засновників Союзу українських адвокатів — професійної організації українських адвокатів у Галичині, що існувала у 1923-1940 роках. Брав участь у роботі комісії, яка виробляла статут Союзу (його прийнято 20 травня 1923 року), був обраний до складу керівного органу цього Союзу — Головної ради. Дещо пізніше (у 1935 році) його обрано до складу адвокатського дисциплінарного суду Львівської адвокатської палати. Був Олександр Надрага також членом Товариства українсько-руських правників, яке об'єднувало не тільки адвокатів, а й представників різних юридичних професій — суддів, нотаріусів, учених і інших Галичини й Буковини (утворене у Львові 1909 року, припинило діяльність у 1939 році). Обидва товариства видавали спільний журнал «Життя і право» (1928-1939 роки), у якому неодноразово публікував свої дослідження й інші матеріали д-р Надрага. У 30-х роках Олександр Надрага став доволі відомим галицьким громадсько-політичним діячем: його обирали до складу різних українських культурних, благодійних, просвітницьких організацій та товариств, де він активно працював. Як адвокат часто надавав безплатну юридичну допомогу й фахові поради незаможним людям¹¹.

ДОКТОР ПРАВА ОЛЕКСАНДР НАДРАГА І ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА БОГОСЛОВСЬКА АКАДЕМІЯ

Олександр Надрага включився в навчальний процес Богословської академії всередині другого триліття — тобто в п'ятому академічному році (1932/1933) як

запрошений надзвичайний професор цивільного права. Два наступні академічні роки він викладав для студентів п'ятого курсу богословського факультету курс «Вибрані питання цивільного і адміністративного права» (*Quaestiones selectae iuris civilis et administrativi*) по одній годині щотижня у зимовому і літньому семестрах — відповідно першу і другу частини курсу¹². У третьому і четвертому трилітті (1934-1939) на богословському факультеті проф. Надрага викладав курс «Цивільне право з узглядненням греко-католицької Церкви» (*Quaestiones selectae e iure civili speciali respect Ecclesiae Ucrainorum unitae habitio*) одну годину щотижня¹³. Як виняток у літньому семестрі 1936/1937

*Паломництво галицьке до Риму 1925
співорганізатор адвокат Олександр Надрага*

академічного року він провадив курс «Правно-адміністративні й правно-скарбові проблеми конкордату з 1925 р.» (*De problematibus iuridice administrativis et iuridice fiscalibus concordatus a. 1925*)¹⁴. З 1934 року був членом історично-правничої іспитової комісії¹⁵. У зв'язку із радянською окупацією заходу України академічний процес Богословської академії у 1939-1941 роках був призупинений. Тоді Олександр Надрага був доцентом Львівського університету. Працю Богословська академія відновила у 1941 році за нацистів і він повернувся до викладів на її богословському факультеті. Протягом трьох наступних років він викладав

¹¹ Тищик Б., *Доктор права, доцент Надрага Олександр Антонович*, с. 66-67.

¹² *Світильник істини*. Ч. 1, с. 108, 111.

¹³ *Світильник істини*. Ч. 1, с. 118.

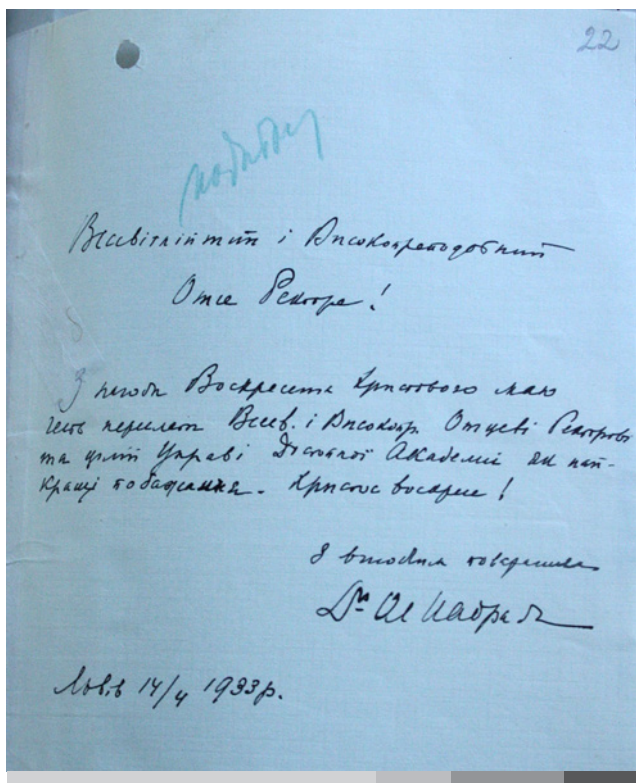
¹⁴ *Світильник істини*. Ч. 1, с. 131.

¹⁵ *Світильник істини*. Ч. 1, с. 151.

п'ятикурсникам щотижнево по годині два предмети «Українські джерела церковного права» (De ucrainicis fontibus iuris ecclesiastici) і «Вибрані питання обов'язуючого на українських Землях Генеральної Губернії цивільного права з особливим узглядненням греко-католицької Церкви» (Quaestiones selectae e iure civili quod in ucrainicis terris Generalis Gubernii vim obtinet speciali respecta Ecclesiae Ucrainorum unitae habito)¹⁶.

За роки праці в Богословській академії доктор Олександр Надрага налагодив та поглибив зв'язки із викладацьким складом навчального закладу, в якому більшість були представники духовенства. У ЦДІАУЛ у фонді 451 — Греко-Католицька Богословська академія м. Львів у різних справах можна натрапити на фрагменти кореспонденції д-ра Надраги і ректора Академії о. Йосифа Сліпого (його чернетки), зокрема привітання з нагоди церковних свят чи іменин та інші.

Вітальна записка адвоката О. Надраги до Ректора Львів Богословської Академії Йосифа Сліпого

Отець-ректор найчастіше звертався до нього старою львівською формою титулування адвокатів «меценас» — «Високоповажний Пане Меценас»¹⁷. Очевидно, що його оселю і одночасно канцелярію на Домініканській, 11, а потім на Баденіх, 12 відвідували як у справах, так і з інших нагод друзі священники та світські.

СПІВПРАЦЯ АДВОКАТА О. НАДРАГИ З ЧЕРНЕЧИМ ОРДЕНОМ ОТЦІВ ВАСИЛІЯН

Неможливо точно сказати, коли саме розпочалася співпраця Олександра Надраги і Отців Василіян — найдавнішого греко-католицького чернечого чину (ордену) в Україні. Головний монастир Отців Василіян у Галичині по вулиці Жовківській, 36 у Львові (нині вул. Богдана Хмельницького, 36) притягував вірних з усього міста і довколишніх сіл. Самі ченці обителі також намагалися брати активну участь в українському житті передвоєнного і особливо міжвоєнного Львова. На початку 1921 року двоє з них о. Йосафат Скрутень і о. Йосафат Маркевич об'єднали деяких представників львівської інтелігенції довкола нового студентського часопису «Поступ». Крім василіян, до редакційного комітету належали шкільний інспектор д-р Остап Макарушка, професор Ярослав Гординський і адвокат д-р Олександр Надрага як відповідальний редактор¹⁸. Редакція містилася в канцелярії адвоката Надраги по вул. Домініканській, 11. Вже з першого числа часопис наразився на «ворожі заяви деяких груп українського студентства», а також часопису «Вперед», органу львівських соціалістів, у якому звинувачено «Поступ» в клерикалізмі. Редакційний комітет реагував на ці заяви, подаючи в наступних числах часопису та в львівській пресі відповідні пояснення і спростування¹⁹. Автор львівського монастирського літопису за 1920-ті роки о. Йосафат Скрутень ще раз згадає Олександра Надрагу під датою 30 жовтня 1921 року в зв'язку зі звинуваченнями поляків в адресу українського духовенства з собору Святого Юра, під прикриттям якого нібито в соборових будівлях відбувався «більшовицький конгрес» і начебто один із василіян його пильнував. Через канцелярію адвоката Олександра Надраги протоігумен звернувся офіційно до редакцій деяких польських

¹⁶ ЦДІАУЛ, ф. 451, оп. 1, спр. 76: Навчальні програми [Богословської академії] на 1941/42 і 1942/43 навчальні роки, арк. 7, 13, 39, 40, 73, 78.

¹⁷ ЦДІАУЛ, ф. 451, оп. 2, спр. 153, арк. 3; ЦДІАУЛ, ф. 451, оп. 2, спр. 172, арк. 48; ЦДІАУЛ, ф. 451, оп. 2, спр. 193, арк. 20, 22, 24, 25, 27, 28, 31.

¹⁸ ЦДІАУЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2196: Хроніка [Львівського] монастиря за 1920-1930 рр., арк. 19зв.

¹⁹ Там само, арк. 21, 25зв-26.

газет з проханням подати спростування. Відповідні заяви з підписом доктора Надрага помістили дві газети «Dziennik ludowy» і «Rzeczpospolita»²⁰.

У 1920-1930-ті роки адвокат Олександр Надрага від імені протоігуменату чи окремих монастирів займався справами різних монастирів Галицької провінції отців василіян. Збереглося кілька листів доктора Надрага у конкретних справах, а також канцелярські рахунки («виказ належностей»), які надходили на адресу протоігуменату. Це, зокрема, рахунки за консультації в майнових справах, за оформлення майнових документів, ведення справ у судах та інші²¹.

ОЛЕКСАНДР НАДРАГА ПІД ПИЛЬНИМ ОКОМ РАДЯНСЬКИХ СПЕЦСЛУЖ

У вересні 1939 року розпочалася Друга світова війна. Гітлерівська Німеччина і Радянський Союз розділили між собою Польщу. Львів опинився під радянською окупацією. Усі попередні українські товариства й організації припинили діяльність, у тому числі навчальні, у тому числі, Богословська академія. Чимало патріотично-національних діячів, інтелігенції було репресовано.

У жовтні 1939 року відновив діяльність Львівський університет (з 8 січня 1940 року Львівський державний університет імені Івана Франка). На роботу запрошено відомих наукових працівників, яких не допускали до праці в польському університеті попередня влада та професура. Серед них був і Олександр Надрага. Після співбесіди з тодішнім ректором Михайлом Марченком д-р Надрага почав читати римське право. Він сам підготував рукописний курс, адже радянських підручників з цього предмета не існувало, а також курс з цивільного права. Ці рукописи планувалося згодом видати як навчальні посібники, але цьому завадив напад Третього Райху на Радянський Союз 22 червня 1941 року. Львівський університет припинив діяльність²².

Доктор Олександр Надрага був на нараді представників громадськості у Львові 6 липня 1941 року, на якій підписав відозву в справі консолідації всіх сил довкола ідеї відбудови держави. Одним із пунктів відозви була підтримка Акту відновлення Української Держави, проголошеного 30 червня 1941 року²³.

Усю війну Олександр Надрага залишався у Львові. Працював і далі адвокатом та викладав цивільне право у Греко-Католицькій Богословській академії, яка за німців відновила діяльність. У липні 1944 року Львів був звільнений від нацистів і головний університет міста став готуватися до відновлення своєї діяльності. До роботи в університеті повернувся і Олександр Надрага — з 1 грудня 1944 року на посаді в. о. доцента, оскільки він не мав наукового звання (титулу), а лише науковий ступінь — доктора права. Він читав римське право і проводив семінарські заняття з історії держави і права. При оформленні документів він подав список своїх опублікованих праць, який налічував 21 позицію. Вони надруковані у журналі «Життя і право», газетах «Діло», «Наше слово», польських газетах. Підготував кілька рукописів з римського та цивільного права й історії держави і права. Д-р Олександр Надрага мав чимало друзів як серед своїх співпрацівників — правників, так і серед духовенства. Його активна заангажованість у громадсько-церковному житті привернула увагу органів держбезпеки. У нього почалися неприємності на роботі. Спочатку його переведено на півставки (листопад 1946), потім взагалі звільнення з 1 вересня 1947 року²⁴.

У жовтні 1947 року Олександр Надрага був заарештований і 22 жовтня²⁵ разом з усією сім'єю вивезений у Західний Сибір у місто Анджеро-Судженськ Кемеровської області. Формальною причиною депортації було «содействіє бандам ОУН». Коли доктора Надрагу з сім'єю депортували, йому вже виповнилося 62 роки, тобто він був особою пенсійного віку. Він часто хворів, скаржився на серцеві болі. В Анжеро-Судженську

²⁰ Там само, арк. 33-33зв.

²¹ ЦДІАУЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 145: Матеріали про майнові спори з боржниками монастирів, орендаторами монастирських майнових об'єктів та іншими позивачами (реєстри, переліки, скарги, боргові розписки та інші документи), Том VII і останній, арк. 123-168зв.

²² Тищик Б., *Доктор права, доцент Надрага Олександр Антонович*, с. 67.

²³ *Українське державотворення. Акт 30 червня 1941*, Збірник документів і матеріалів, упор. О. Дзюбан, Львів-Київ: Літературна агенція «Піраміда», 2001, с. 154.

²⁴ Тищик Б., *Доктор права, доцент Надрага Олександр Антонович*, с. 67-69.

²⁵ *Реабілітовані історією. Львівська область*, Книга 15: м. Львів, голова редкол. Ю. Горун, заст. гол. В. Савчак, Львів: Видавничий центр «Пам'ять», 2023, с. 478.

Сім'я Надрагів на засланні

до примусових робіт його не залучали. Він мав можливість працювати науково: готував фундаментальний підручник з римського права. З необхідною для цього літературою йому допомагали друзі зі Львова, зокрема професор П. Домбковський, з яким Олександр Надрага часто листувався. У засланні сім'я Надраги провела 11 років (1947—1958 роки). 8 липня 1958 року їм надано дозвіл повернутися в Галичину, але без права

Сімейний гробівець родини Надраги

проживати у Львові та Львівській області. До Львова Надраги нелегально все-таки повернулися і проживали більше двох років у друзів на Личаківському передмісті. Притулок їм надала сім'я Рудницьких. На початку 1962 року Олександр Надрага був змушений переїхати з дружиною у місто Самбір, до сина, де той працював лікарем²⁶.

З квітня 1962 року доктор Олександр Надрага помер у Самборі. Спершу був похований на місцевому цвинтарі, згодом перепохований на Янівському цвинтарі у Львові біля могили батьків.

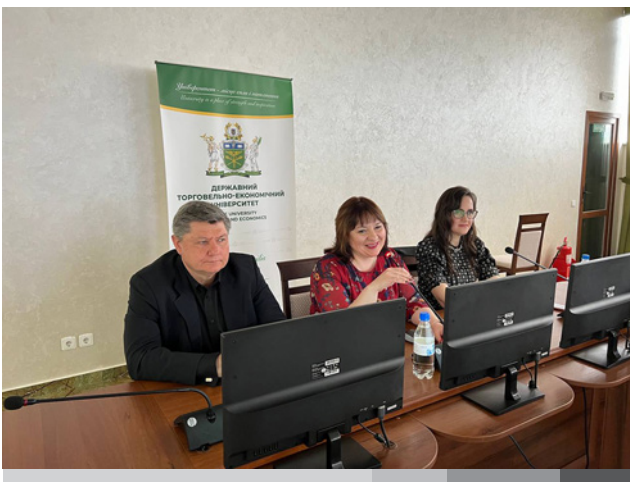
²⁶ Тищик Б., *Доктор права, доцент Надрага Олександр Антонович*, с. 69-70.

ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ АДВОКАТУРИ І ПРАВА НААУ ПРОДОВЖУЄ СПІВПРАЦЮ З ВНЗ-ПАРТНЕРАМИ НААУ

У рамках меморандумів про співпрацю між Національною асоціацією адвокатів України та провідними вищими навчальними закладами країни Центр досліджень адвокатури і права НААУ продовжує просвітницьку роботу для студентів та професорсько-викладацького складу у формі відкритих лекцій, співорганізації наукових конференцій, підготовки матеріалів щодо відкриття нових навчальних аудиторій, присвячених життю і діяльності провідних адвокатів, таким чином стверджуючи повагу до професії адвоката і укріплюючи імідж адвокатури як правового інституту.

Квітень 2024 року виявився плідним у роботі Центру досліджень адвокатури і права НААУ. Відкриті лекції та участь у представницьких наукових форумах, підготовка публікацій у Віснику НААУ та наукові дослідження невідомих сторінок історії української адвокатури — це традиційні форми діяльності Центру, якими були наповнені останні тижні.

15 квітня 2024 року керівник Центру досліджень адвокатури і права, проректор ВША НААУ, адвокат Ірина Василик виступила із публічною лекцією на тему **«Актуальні питання правил адвокатської етики в Україні»** у рамках тижня факультету міжнародної

STATE UNIVERSITY OF TRADE AND ECONOMICS ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ТИЖДЕНЬ ФАКУЛЬТЕТУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТА ПРАВА

Актуальні питання правил адвокатської етики в Україні

15 КВІТНЯ 13:00

ІРИНА ВАСИЛИК
адвокат, к. і. н., доцент, проректор ВША НААУ, керівник науково-методичного Центру досліджень адвокатури і права НААУ, член Експертної та Науково-консультативної ради НААУ

МАЛАХІТОВА ЗАЛА КОРПУС Л

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТА ПРАВА

торгівлі і права у Державному торговельно-економічному університеті (м. Київ). Доповідач звернула увагу на такі найважливіші питання, як: адвокатська таємниця, конфлікт інтересів у адвокатській діяльності; дисциплінарна відповідальність адвоката; особливості рекламування адвокатської діяльності; принципи поваги між адвокатами і вирішення конфліктів; особливості співпраці українських адвокатів з іноземними колегами, відмінності у дисциплінарних стягненнях; поведінки адвоката у соціальних мережах тощо. Ці питання виявилися особливо цікавими для аудиторії, викликали жваву дискусію, і, звісно, студенти не відпустили лектора ще наступну пару.

Також керівник Центру Ірина Василик взяла участь у VIII Міжнародній науково-практичній конференції **«Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід»**, яка відбулася 19-20 квітня 2024 року в Західноукраїнському національному університеті (м. Тернопіль). Уже традиційно Центр досліджень адвокатури і права НААУ

був співорганізатором цього наукового форуму. Серед напрямків обговорення були:

Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та країнах світу;

Глобальні виклики та сучасні тенденції розвитку міжнародного права;

Правоохоронна діяльність в умовах сьогодення: реалізація прав людини, забезпечення публічного порядку та безпеки, вплив воєнного стану на правоохоронну сферу;

Обмеження прав людини під час війни: пошук балансу.

19 квітня 2024 року Ірина Василик виступила на пленарному засіданні з науковою доповіддю **«Феномен адвокатури в період війни: історичний досвід»**. У своєму виступі керівник Центру досліджень адвокатури і права НААУ зупинилася на суспільній ролі української адвокатури напередодні та в роки Першої світової війни, розкрила участь адвокатів у збройній боротьбі за українську державність у лавах Українських Січових Стрільців та Української Галицької Армії на початку XX століття.

25 квітня 2024 року у Львові відбулася Всеукраїнська наукова конференція **«Місце і роль видатних випускників юридичного факультету Львівського університету в національній та європейській іс-**

торії». Ірина Василик представила доповідь на тему «Alma-mater «Адвокатської доби»: випускники правничого факультету, які обрали адвокатуру, і змінили хід історії у першій третині XX століття».

Центр досліджень адвокатури і права НААУ і надалі продовжуватиме роботу з вищими навчальними закладами, залучаючи студентство і професорсько-викладацький склад як до досліджень історії адвокатури України, так і до роботи у комітетах та секціях НААУ, адже тільки спільними зусиллями можна виховати гідне покоління майбутніх адвокатів.